

KANUNÎ DÖNEMİ
OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDA
GÜNDELİK HAYAT

LUIGI BASSANO

KANUNÎ DÖNEMİ
OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDA
GÜNDELİK HAYAT

KANUNÎ DÖNEMİ
OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDA
GÜNDELİK HAYAT

LUIGI BASSANO

Luigi Bassano, *I Costumi, et i Modi Particulari de la Vita de Turchi*,
Rome 1545. (tıpkıbasım Bavyera 1963, yay. Franz Babinger).

Çeviri
Selma Cangi

Editör
Erhan Afyoncu

Yayın Yönetmeni
Mustafa Karagüllüoğlu

© Yeditepe Yayınevi
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 16427

ISBN: 978-605-4052-61-5

Yeditepe Yayınevi: 144
Araştırma İnceleme: 120

1. Baskı: Nisan 2011
3. Baskı: Eylül 2015

Baskı Hazırlık
İrfan Güngörür, Sercan Arslan

Baskı-Cilt
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92
(Sertifika No: 11964)

YEDİTEPE YAYINEVİ
Çatalçeşme Sok. No: 52/1 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78
www.yeditepeyayinevi.com | bilgi@yeditepeyayinevi.com
online alış-veriş: www.kitapadresi.com

KANUNÎ DÖNEMİ
OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDA
GÜNDELİK HAYAT

LUIGI BASSANO

Çeviri
Selma Cangi

YEDİTEPE

katkılarıyla

İÇİNDEKİLER

Takdim	VII
Giriş	Franz Babinger: Luigi Bassano'nun Hayatı ve Eseri 1
1. Bölüm	Türklerin Her Dönemde Genellikle Uyandıkları Saat.....11
2. Bölüm	Bizim Sıcak Su Banyoları Dediğimiz, Erkeklerin Gittiği Hamamlar, Bunların Döşemeleri ve Yıkama Tarzı 13
3. Bölüm	Kadınların Ayrı Hamamları ve Yıkama Usülleri 19
4. Bölüm	Kadınlar Nasıl Giyinir, Ne Kadar Güzel ve Hoşsohbetir23
5. Bölüm	Bazı Kiliselerin ya da Onların Mescid Dediği, Bizim Moschea Dediğimiz Mabet ve Özellikle Ayasofya İle İlgili Tasvir27
6. Bölüm	Din Adamlarının Halkı Yüksek Sesle Duyurarak [Ezan Okuyarak] Duaya [Namaza] Davet Etmesi; Halk Duaya [Namaza] Nasıl ve Hangi Saatlerde Gider..... 31
7. Bölüm	Türkler Nasıl Dua Eder [Namaz Kılar].....35
8. Bölüm	Türklerin Dini Nedir ve Neye Taparlar37

9. Bölüm	Sultanın Her Cuma Halkın Önünde Namaz İçin Camiye Gidişi; Sultan Nasıl Giyinir ve Birlikte Gittiği Kişiler.....	39
10. Bölüm	Türkler Arasında Hristiyanlara ve Musevilere Dinî Konularda Tanınan İzinler.....	43
11. Bölüm	Türk Hocalarının Hayat Tarzı ve Geçim Kaynakları.....	45
12. Bölüm	Yangınlara ve Meydana Gelebilecek Diğer Kazalara Karşı Bekçilik Yapan Türkler ve Geç Saatlerde Şehir Boyunca Lambasız Gezenlere Verilen Ceza.....	47
13. Bölüm	Sultanın Sarayı ve Eşi Hanım Sultan Hakkında.....	49
14. Bölüm	Genel Olarak Saraylar; Sultanın, Bakire Genç Kızların Bulunduğu Sarayı [Harem] Nasıl Değerlendirdiğine Dair.....	53
15. Bölüm	Sultanın Eşi Hanım Sultana ve Ondan Olan Oğullarına Karşı Duyduğu Sevgi ve Onların Yaşadığı Yer	55
16. Bölüm	Sultanın Sarayına Ne Zaman ve Nereye Kadar Girilebilir ve Kendisi Ne Şekilde Yemek Yer, Oturur ve Giyinir.....	57
17. Bölüm	Sultan ve Diğer Türkler Nasıl Eş Seçer ve Yapılan Kutlamalar	61
18. Bölüm	Sultanın Seferden Dönüşünde Yapılan Şenlik ve Şatafat.....	65
19. Bölüm	Sultanın Av İçin Asya Kıtasına Gidişi, Bazı Güreşçilerden Nasıl Zevk Aldığı ve Dağıtması İçin Bu Sultanın Çantasına Her Gün Koydukları Para....	67
20. Bölüm	Dört Paşa, Kâtip, Kadı ve Diğerlerin İkameti ve Sultanın Haftada Üç Kere Yaptığı Umumi Toplantı	69

21. Bölüm	Dört Paşa ve Kadıların Diğer Günlerde Konaklarında Düzenledikleri Özel Oturumlar.....	73
22. Bölüm	Özel ya da Umumi Oturum Esnasında Gürültü Yapanı ya da Saygısızca Konuşanı Cezalandırma ve Sopalama.....	77
23. Bölüm	Kadı ve Diğer Din Adamlarının Görevi, Yaşamı, Giyimi ve Sürdürdükleri Hayat	79
24. Bölüm	Bazı Derviş, Hacı, Meczup ya da Türklerde Hayat, Töre ve Giyim	83
25. Bölüm	Türkler Arasından [Hz.] Muhammed'in Ailesinden Geldiği Kabul Edilen Kişilerin Giyim ve Yaşam Tarzları	87
26. Bölüm	Türkler Vasiyetnâme'yi Nasıl Yapar ve Öldüklerinde Nerede ve Ne Tür Bir Törenle Gömülürler	89
27. Bölüm	Türkler Kötü Kokuyu Önlemek İçin Hayvanları Şehir Dışında Nasıl Keserler	93
28. Bölüm	Türkler Arasında Beğenilerek Yenilen Et Türleri, Başka Yiyecekler ve Genellikle Kullandıkları Ekmek ve Su	95
29. Bölüm	Türkler Kötü Kokuları Önlemek İçin Şehirleri Nasıl Temiz Tutarlar	99
30. Bölüm	Türkler Ne Zamana Kadar Okula Gider ve Çocukların Okulu Bitirdiklerinde Yapılan Şenlikler	101
31. Bölüm	Çocuklar Hangi Yaşta, Nasıl ve Ne Tür Bir Tören ve Kutlama İle Sünnet Edilir	103
32. Bölüm	Dini Kendiliğinden ya da Zorla Değiştirenler Nasıl Sünnet Olurlar	105

33. Bölüm	Yaptıkları İşkence, Öldürme ve Kazığa Vurma Hakkında	107
34. Bölüm	Türklerin Açık Artırma İle Sattığı Hristiyanlar Nasıl Fidyeye İle Serbest Kalıyor ve Esirleri Nasıl Kullanıyorlar	111
35. Bölüm	Atlar Ne Şekilde ve Hangi Saatte Açık Artırmada Satılır	115
36. Bölüm	Sultanın Surlarla Çevirdiği Şehirler, Yerler ve Savaş Nizamı	117
37. Bölüm	Türklerin Evleri ve Hanlarda Ne Şekilde Konaklandığına Dair	121
38. Bölüm	Türkler Ruhlarının Esenliği ve Ölülere İçin Ne Tür Hayır İşleri Yapmak İster	125
39. Bölüm	Senenin Hangi Döneminde Türkler Oruç Tutar ve Tanrı İçin Kutlama Yaptıkları Günler	127
40. Bölüm	Türklerin Orucu Bittiği Zaman Kutladıkları Bayramda Yaptıkları Eğlenceler	131
41. Bölüm	Türklerin Oynadığı Oyunlar	133
42. Bölüm	Yaptıkları Diğer Birçok Eğlenceye Dair	135
43. Bölüm	Türkler Silah Taşımaz; Aralarındaki Dava ve Anlaşmazlıkları Nasıl Çözerler	137
44. Bölüm	Şehir İçinde Ata Binen Sipahiler ve Onların Kibirliliği	139
45. Bölüm	Türklerin Resim, Heykel ve Madalyonlara Değer Vermemesi ve Ne Olduklarını Bilmemesi	141
46. Bölüm	Sultana Genel Olarak Ödenen Haraç	143
47. Bölüm	Sultanın Hoşlandığı Diller	145

48. Bölüm	Sefere Çıktığı Zaman Hilâl, Bayrak ve Başka Armalar Taşıyan Sultan Dışında Türklerin Arına, Özel Sancak Kullanmamaları	147
49. Bölüm	Sultanın İstanbul'da Bağlı Olarak ve Kafeslerde Tuttuğu Vahşi Hayvanlar ve Bunları Ne Şekilde Beslediği	149
50. Bölüm	Türkler Şehirlerin ve Dost Hükümdarların Temsilcilerine Nasıl Davranır	151
51. Bölüm	Türkler Dost Olmayan Hükümdar ve Şehirlerin Elçileri ve Sözcülerine Nasıl Davranır	155
52. Bölüm	Sultan Kendi Önemli İşleri İçin Postayı Nasıl Çalıştırır	157
53. Bölüm	Türklerin Büyülere İnanmaları, Salimpanchaları [?] ve Son Derece Batıl İnançlı Olmaları.....	159
54. Bölüm	Türklerde Kitap Basımı Yoktur, Kullandıkları Kitapların Basılması Gunahtır, Nasıl Yazdıklarına Dair	161
55. Bölüm	Türkler Arasında Kendi İdrarı İle İslanmanın Günah Olduğuna, Kundaktaki Çocukların Bundan Özenle Nasıl Korunacağına Dair	165
56. Bölüm	Türkler Yaz Döneminde Atlarına Nasıl Bakarlar ...	167
57. Bölüm	Türkler Kış Döneminde Atlarına Nasıl Bakarlar	171
58. Bölüm	Türklerin Ülke Dışına İgdiş Edilmemiş Atlarının Çıkarılmasına İzin Vermediğini Söyleyenlerin Yalınına Dair	173
59. Bölüm	Tazı Av Köpeklerine Nasıl Bakarlar	175
Dizin		177

TAKDİM

Osmanlı tarihinin yabancı kaynaklarının başında İtalyan kaynakları gelir. 15 ve 16. yüzyılın en önemli ekonomik ve siyasi güçlerinden olan Venedik başta olmak üzere birçok İtalyan şehir devletinden elçi, tüccar veya esir olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunanlar gördüklerini ve duyduklarını kaleme almışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda görev yapan devlet adamlarını, hanedan mensuplarını, imparatorluğun ekonomik yapısını, devlet teşkilatını, gündelik hayatı, imparatorlukta olup biten hadiseleri eserlerinde teferruath olarak anlatırlar. Bunlardan biri de Luigi Bassano tarafından kaleme alınan "16. Yüzyılda Türklerin gündelik hayatı: Âdetleri, özel tarz ve davranışları" isimli eserdir.

Bu eser 1545'te Roma'da yayınlanmış, ancak zaman içerisinde birçoğunun kaybolmasından dolayı nadir bulunan bir eser olmuştur. Franz Babinger Bassano'nun eserini bir giriş, müellifin hayatı, kaynakça notları ve analitik dizinle 1963'te Bavyera'da tıpkıbasım olarak tekrar yayınlamıştır. Gerekli yerlere parantez içinde açıklamalar koymuştur. Biz de ayrıca gereken yerlere parantez içinde açıklamalar ilave ettik ve bunları çevirenin notu olarak gösterdik.

Luigi Bassano 1532 ile 1540 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşadı. Türkler'in gündelik hayatlarını,

âdetleri, özel tarz ve davranışlarını anlatan çok önemli bir kitap kaleme aldı. Bassano eserinde, temizlikten giyim-kuşama, yiyecek türlerinden atların eğitimine, çocukların gittikleri okullardan sünnet törenlerine, şehirlerin temiz tutulmasından hayvan kesimine kadar gündelik Türk hayat tarzını teferruatlı olarak ele alır. Ayrıca Kanunî'nin sarayını, Hürrem Sultanı, Kanunî'nin Hürrem Sultan'a aşkını, padişahın sarayda nasıl yaşadığını ve haremi anlatır. Eserinde Türk atçılık tarihiyle ilgili en teferruatlı bilgileri verir. Bu kısmın yazılması da ilginçtir. Bassano, kitabının sonunu boş bırakmamak için arkadaşlarının tavsiyesiyle, Türkler'in atlarına yaz ve kış döneminde nasıl baktıklarını ve tazılarını nasıl eğittiklerini eserinin sonuna eklemiştir.

Osmanlı tarihiyle ilgili telif ve tercüme birçok önemli kitap yayınlayan Yeditepe Yayınevi Luigi Bassano'nun bu eseriyle birlikte Osmanlı tarihiyle ilgili İtalyan kaynaklarının tercümelerini yayınlamaya başlıyor. Bu kitabı Venedik elçilerinin raporlarının tercümesi izleyecek. Kanunî dönemine ait balyos raporlarının çevirilerini 2011 yılı içerisinde yayınlanmayı planlandık.

Bu eserin tercümesi için gerekli desteği veren Tim's Prodüksiyon yönetim kurulu başkanı Timur Savcı'ya, yine eserin çevrilmesini destekleyen Meral Okay'a, tercümeyi büyük bir başarıyla yapan Selma Cangı'ye, tercüme vesile olan değerli hocam Erendiz Özbayoğlu'na, eserin hazırlanması sırasında yardımlarını gördüğüm değerli meslektaşım Uğur Demir'e ve Osmanlı tarihiyle ilgili her türlü teklifimizi hiç çekinmeden kabul eden Yeditepe Yayınevi sahibi Mustafa Karagüllüoğlu'na teşekkür ediyorum.

Erhan Afyoncu
Kozyatağı- 9 Nisan 2011

GİRİŞ

Luigi Bassano'nun Hayatı ve Eseri¹

Franz Babinger

Eğer Luigi Bassano eserinin ilk sayfasındaki kendi isminin yanına 'da Zara' [Zaralı] ifadesini eklemiş olmasaydı sadece hayatı değil, doğduğu yer hakkında da tamamen mütereddit kalmış olurduk. Metinde yazarın hayatı ile ilgili bir ipucuna rastlamak neredeyse imkânsız. Yalnızca, 'çok saygıdeğer' Carpili Kardinal Rodolfo Pio'ya [1500-1564] ithaf kısmında Luigi Bassano kendisini 'kelimeleri hoşça giden Toskana ağzıyla bağdaştırmadaki yetersizliği, 'kaba' ve kullandığı 'Illiria' lisanı için de kendisini mazur görmesini ister. Buradan hareketle onun, 15. yüzyılın yarısından itibaren defalarca işgalci Türkler tarafından tahrip edilen Slavonya bölgesinin yerlisi olabileceği düşünülebilir. Belki de annesi Slavonya bölgesindendi ve dolayısıyla en azından çocukluğunda ve gençliğinde ana dilini kullanmıştı. Trieste Barışı sayesinde [1413; daha 1409'da hazırlığı vardı] Bassano'nun doğduğu Zara şehri 1797'ye kadar Venedik'e tâbiydi. Bundan sonra Dalmaçya'nın başkenti, San Marco Cumhuriyeti'nin yaşadığı tarihî olayları paylaş-

¹ Franz Babinger'in *Costumi et I Modi Particolari Della Vita d'Istria*'nin 1963'teki tıpkıbasımına yazdığı giriş.

mıştır. Zara 16. yüzyılda, o dönemde, Venedikliler tarafından heybetli bir surla çevrilmişti. Venedik'e döndükten sonra Zara'nın tarihi az çok bölgesel kapsamda gelişir. Hemen hemen her yerde olduğu gibi, kuşatma, salgın ve talihsiz olaylar birbirini izlemiş, arada daha az zararlı olaylar meydana gelmişti.

Luigi Bassano dünyaya geldiğinde Zara bir yüzyıldan beri Venedik'e aitti². Şehri yöneten yerel yönetim, gençliğin Dalmaçya kıyılarının hâkimi olan Venedik'in siyasi ideolojisine uygun olarak eğitilmesine gayret ediyordu. Büyük olasılıkla Luigi Bassano'nun babası Venedik bölgesinin yerlisidi, belki de Bassano del Grapalıydı ve Venedik yönetimi altındaki Dalmaçya'nın Zara şehrine görevli olarak tayin edilmişti. Yazarımızın doğum yılını doğru olarak tespit mümkün değil fakat 1510 yılına doğru doğmuş olabileceği varsayılabilir. Zara'da okula gitmiş ve Latince'yi orta derecede öğrenmiş olmalı. Örneğin Bassano, şimdi de kullanılan Baldo ve Bartoli'nin [30. Bölüm] yargı ile ilgili yorumları³, Lucanus [41. Bölüm] ve Tibullus'un [42. Bölüm] Latince şiirlerinden söz etmektedir. Ayrıca muhtemelen Angelo Poliziano'nun [36 ve 40. Bölüm] Latince çevirisinden yararlanan Herodianus'un *Roma İmparatorları Tarihi*'nden de bahsetmektedir. Kilise büyüklerinden sayılan [ve aynı Dalmaçyalı, hemşehrisi] meşhur Aziz Hieronymus'un *Epistulae* [Mektuplar] adlı eserini de bi-

² - *faute de mieux* (daha iyisi olmadığından)- A. de Benvenuti'nin az güvenilebilir eseri, *Storia di Zara dal 1409*, Milano 1944.

³ Prof. Giorgio E. Ferrari'nin (Venedik) bana nazikçe bildirdiği gibi, Baldo ve Bartoli, 'Bartolist' ve 'post-şerh ve yorumcuları' okulundan, Iustinianus'un *Corpus Juris Civilis*'inin meşhur *Commentaria*'larından (Açıklamalar) başkası olamazlar. Onların dönemi olan 1300'lerden Bartolus (1313-1357, Sassoferrato'lu Bartolo) ve önemli öğrencisi Baldus (1320 - 1400, Baldo degli Ubaldi) iki asır geçmesine rağmen okul sıralarında hâlâ kullanılmaktaydı. Baldo deyince özellikle çok yaygın olan '*Decretali*' ve '*Libri sui Feudi*' ile ilgili *Commentaria*'ları akla gelir.

liyordu. Çünkü *Epistula ad Oceanum*'un [Okyanus'a Mektup] ikinci cildinde bahsetmektedir [17. Bölüm]. Fakat Epaminondas adlı Giritli bir şairden söz ettiğinde [17. Bölüm], kuşkusuz Giritli Epemenides'le ilgili bir karışıklık söz konusudur; Havari Aziz Paulus, Titus'a yazdığı mektubunda [I,12], isim vermeksizin bu şaire atıfta bulunuyordu.

Şu ana kadar Bassano'nun Türkiye'ye ne zaman geldiği tespit edilememiştir. Kitabın içeriğine bakılırsa yazar, Osmanlı İmparatorluğu'nda 1532 ile 1540 yılları arasında, yani Fransız Büyükelçisi Katalan Antonio Rincon'un İstanbul'da olduğu dönemde bulunmuştur [Fransa'dan İstanbul'a dönerken İtalya'da imparatorluk askerleri tarafından öldürülen Rincon 1532'de ve 1540 yıllarında burada kalmıştır]⁴. Bassano'nun 1537 civarında Osmanlı başkentinde bulunduğu, 'çok ermiş bir sapkın mezhep'ten söz ettiği 24. Bölüm'den anlaşılmaktadır; mezhebin mücadelecisi 'yaklaşık 1537 yıllarında' İsa'ya, Muhammed Peygamber'e olduğundan daha derin bir şekilde tapılması gerektiğini savunuyordu⁵. Luigi Bassano'nun neden Türkiye'de bulunduğu izah edilemez⁶;

4 Bk. V. L. Bourilly, *La Diplomatie de Francois 1-er: Antonio Rincon et la politique orientale du Francois 1-er (1913)* ve N. Iorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, III (Gotha 1910), 88 vd.

5 V. F. Babinger, söz edilen dervişlerin 16. yüzyılda İstanbul'da yaptıkları ayaklanmaları sıralarken 1527, 1561 vb. yıllarından bahsettiği ve 1537 yılı boyunca böyle bir şeyin olmadığını söyler (*Schejch Bedr ed-Dîn, der Sohn des Richters von Simâw. Ein Beitrag zur Geschichte des Sektenwesens im Altosmanischen Reiche*, in: *Der Islam*, XI (Berlin ve Leipzig 1921), s. 19, n. 1).

6 İstanbul'a 1530'dan 1540'a kadar olan dönemde giden kraliyet aracıları arasında Zarahılar da bulunuyordu fakat, en azından A. v. Gévay'ın yazdığı *Urkunden und Aktentücke*, II/I, Viyana 1841'e bakarak Luigi Bassano'nun onların arasında hiç bulunmadığı söylenebilir. Özellikle Belçikalı Cornelius Duplicius Schepper (1502-1555) ile birlikte (1533'te Ocak- Şubat ve 1534'te Nisan-Temmuz arasında) iki defa İstanbul'da

1537 yazında meydana gelen Türk-Venedik savaşında esir düşmüş olabilir [J. v. Hammer-Purgstall, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, III, 182 vd.]. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yıllarca sürdürdüğü yaşamı onun halk âdetlerini iyice özümsemesini, bu da, böyle bir avantajı olmayan 16. yüzyılın diğer seyyahlarına nazaran, eserini kolayca yazmasını sağladı. Luigi Bassano halk arasında yaşamış, onların yaşamlarını da gözlemleme fırsatını yakalamış olmalı. Dili pek iyi bilmemesinden kaynaklanan kaçınılmaz bazı yanlış yorumlar dışında, hiçbir şey inanılmaz ya da abartılı olduğu hissini vermiyor.

En geç 1541 yılında Luigi Bassano anavatanına dönmüş olmalıdır. O dönemde meydana gelen çatışmalarla ilgili haberleri alacağı [57. Bölüm], Dalmaçya'daki Zara şehri genel yöneticisi olan Alvise Badoer'den⁷ söz etmektedir. Kısa bir süre sonra Dalmaçya'yı

bulunan Zaralı Girolamo'yu kastediyoruz (bk. J.W. Zinkeisen, *Osmannischen Reiches in Europa*, II, (Gotha 1854), 639, 738, 740, 746, 810) ve Prag'dan gönderilen, A. v. Gévay'ın eserindeki 5 Mart 1534 tarihli ayrıntılı rapor. Traùlu Tranquillo Andronico, 1540 ve 1543 yıllarında imparatorluk elçisi olarak Bâbüâli'de bulunmuştu (ayrıntılar için bk. F. Babinger, *Zwei baierische Türkenbüchlein (1542) und ihr Verfasser, Bayerische Akademie der Wissenschaften, philos.-hist. Klasse, Sitzungsberichte*, 1959, 4 Heft (Münih 1959); daha önce de Venedikli tüccarsoylu kâtibi olarak İstanbul'da bulunmuştu ve daha sonra (1523-1538) Doç Alvise Grilli, hemşehrisi Zaralı 'M(esser? –aestro?) Luigi Bassano ile doğrudan bir temasta bulunmamış gözüküyor.

- ⁷ Alvise Badoer (Badoaro) q. Giovanni Gabriele, Venedikli eski bir aileden gelir; Türklere karşı 1537 yılındaki çatışmalardaki rolü sayesinde denizcilik kariyerinde yükselir, Dalmaçya'da genel yönetici olur, V. Şarlken (1538) ve Sultan Muhteşem Süleyman katında 'barışı tesis etmek üzere tam yetkiyle ve aynı zamanda başka bir çare bulunulmadığı takdirde, Mora Cumhuriyeti'ne son kalan Napoli (Romagna'nın Napoli'si, yani Nauplia-Neapolis) ve Malvasia'yı verme gizli talimatı ile' elçidir. 'Luigi başka türlü önerilerde bulunurken, Senato'nun bazı hainleri ara-

terkederek İtalya'ya yerleşecektir. Yazar, Penisola Appenninica'nın [İtalya Yarımadası] bütün şehirleri arasında şahsen bulunduğu yalnızca Venedik ve Roma'dan bahsetmektedir. Kuşkusuz kader onu Ölümsüz Şehre [Roma] götürmekte gecikmedi. Her zaman kaynaklarda rastlandığı gibi⁸, ünlü Floransalı kitapsever Kardinal

cılığıyla esas görevi hakkında bilgi alan Süleyman, son derece darılmış halde ona bağırarak tehdit edip bunları yüzüne vurdu: Orada, kafası karışıp, şehirleri vererek barışı belirledi; fakat Venedik'e döndüğünde, kötü idare ve üstünkörü davranmakla suçlanarak, hapsedildi; gerçeklerle birlikte masum olduğu ve düzenbazların kötülüğü ortaya çıkıncaya kadar hapiste yatmış, bu kişiler cezalandırılmış, kendisi de aklanmıştır' (bk. G. A. Capellari Vivaro. Campidoglio Veneto, I. cilt (Codex Marciana Italaliana, VII, 15; sütun 8304), foglio 64r; Venedik Marciana Milli Kütüphanesi müdür yardımcısı Dr. Giorgio E. Ferrari'nin nezaketle verdiği bilgi); ayrıca bk. Istorici delle cose Veneziane vb. (Venedik 1718), 105-108, IV. cilt içindeki Paolo Paruta, Storia Vinitiana ve E. Charrière, Négotiations de la France dans le Levant, I (Paris 1848), 418 vd. ve 548-551). J. W. Zinkeisen, eserinde 1539 ve 1540 yıllarında meydana gelen bu üzücü olayları uzun uzun anlatır özellikle (Pregadi'den) Costantino ve (Onlar Konseyi'nden) Niccolò Gavazzo adındaki kâtiplerin insafsız rollerine değinir (bk. Gheschichte des Osmanischen Reisches in Europa, II (Gotha 1854), 798 vd.). Ser Alvise Badoer İstanbul'a 1540'ta, Nisan ayının ortasında gelir ve görüşmeler 20 Ekim 1540'ta bitmiştir. Her zaman olduğu gibi Capellari yıllar konusunda yanılır ama bu durumda Joseph v. Hammer-Purgstall 1439 tarihini yazarken yanılmaktadır (Geschichte des Osmanischen Reiches, III (Pest 1818), 218 vd). Venedik Cumhuriyeti ve Osmanlı Bâbîâlî'si arasındaki barış anlaşması 2 Ekim 1540'ta imzalanmıştır (bk. Rivista degli Studi orientali, VIII (Roma 1920), 651 vd. içindeki Fr. Babinger ve Zum türkisch-venedigischen Friedensvertrag vom Jahre 1540 ve W. Lehmann, Der Friedensvertrag zwischen Venedig und der Türkei am 2. Okt. 1540 (=Bonner Oriental. Studien, XVI, Bonn 1936).

⁸ Bu hata Francesco Sansovino'dan kaynaklanır. Onun *Dell'istoria universale dell'origine ed imperio de' Turchi*, III, (Venedik 1564), s. 300-302, eserinde, Luigi Bassano'ya yer verilir. Burada 'efendisi kardinal

Niccolo Ridolfi'nin [1501-1550]⁹ hizmetine değil, aynı dönemde yaşamış Kardinal Rodolfo di Carpi'nin hizmetine girmiş olmalıdır. Luigi Bassano'nun *Patronu ve Hamisi*, onun Türkiye'de yaşadığı macera ve deneyimlere karşı büyük ilgi duyan ve kitaba aktarması için teşvik eden kişidir. Kardinal'in arzusu üzerine yazdığını ona ithaf kısmında belirtir, hiçbir şeyi ikinci elden aktarmadığını, '*sadece göz yaşlarını da eksik etmeyen bu gözlerle gördüklerimi*' ifadesiyle, önemle temin eder. Bunlar göz önüne alındığında Luigi Bassano'nun kitabı 1600'l yılların ilk yarısının bu tür edebiyatı arasında ne çıkar. Kitap, 59 '*bölüm ve konuya*' ayrılmıştır ve 62 *foglio*'dan [yaprak, varak] oluşur. Sayfa düzeninde yanlışlar vardır. Örneğin 27. Bölüm' düzenli olarak 18. Bölüm izlese de 36. *carta* [kağıt] atlanmıştır. Dolayısıyla bu yeni basımda sayfaların altında İndeks'e uygun olarak [dörtgen parantez içerisinde sayıları bildiren Arap harfleriyle] ayrı bir numaralandırma uygulanmıştır. Kitabın adı *Costumi et Modi Particolari Della Vita De' Turchi, descritti da M. Luigi Bassano da Zara* [Zaralı M. Luigi Bassano'nun Tarif Ettiğı Türklerin Gündelik Hayatı, detleri, zel Tarz ve Davranışları]. Mantova bölgesindeki Asola şehrinden gelen Romalı matbaacı ve yayıncı Antonio di Blado'nun [1490-1567]¹⁰ meşhur matbaasında masrafları kardinal tarafından karşılanan eser, italik harflerle basılmıştır. Böylece bu din adamı, yeterli malı kaynakları olmayan bir ya-

Ridolfi den de bahsedilir. Luigi Bassano'nun eserinin iki ayrı nüshasında (Francesco Sansovino, *Dell'istoria universale dell'origine ed imperio de' Turchi*, 1582, s. 41-43 ve *Historia universale dell'origine et delle guerre de' Turchi*, Venezia 1654, s. 75-100), Kardinal Niccol Ridolfi aynı şekilde efendisi olarak grlmektedir.

⁹ Bk. R. Ridolfi, *La Bibliofilia*, XXXI (Floransa 1929) s. 173-193'de *La Biblioteca del Cardinale N. Ridolfi (1501-1550)*.

¹⁰ Bk. D. Bernoni, *Dei Torresani, Blado e Ragazzoni, celebri stampatori a Venezia e a Roma nel XV e XVI secolo* (Milano 1890); Gius. Fumagalli, *Antonio Blado, tipografo romano* (Milano 1893).

zârın 1600'lü yılların seyahatnâme edebiyatında ölümsüzleşmesini sağlayabilmiştir. Kitabın ilk sayfasında 'Efendimiz Papa III. Paulus'un imtiyazı ve yardımıyla' açıklaması ile son sayfada tekrarlanan 1545 yılı yazılıdır, 'Asolalı Antonio Blado tarafından Roma'da basılmıştır, 1545'.

Kitabımızın nadir eser oluşu az sayıda basılmasından da anlaşılır¹¹. Bu yüzden Luigi Bassano'nun eseri ondan sonra gelen yazarlar tarafından çok az kullanılmıştır. Türkiye ile ilgili çağdaş eserler, örneğin, meşhur Floransalı Andrea Cambini'nin eserinde [*Libro....della Origene de' Turchi et Impero delli Ottomani*, Floransa 1528, sonraki baskılar, her biriyle ilgili yorumlar, 1537, 1538, 1540, 1541] olduğu gibi sadece tarihî olaylar hakkında yazılsa da, Luigi Bassano'nun eserini hak etmediği bir şekilde kötüleyip tamamen bir köşeye atmışlardır.

Hayatının sonu hakkında hiçbir bilgi yoktur. Curia [Papalık hükümet teşkilâtları] diplomasisinde önemli bir işlevi olan Kardinal Pio Rodolfo di Carpi ile olan ilişkileri, en geç Kardinal 1564 yılında Roma'da öldüğünde kesilir. Spagna Meydanı yakınlıklarında bulunan S. Trinità ai Monti Kilisesi'ndeki muhteşem mezarı, İtalya'nın hem dinî hem siyasî tarihinde tanınan bir sülaleden gelen bir ferdin cömertliğini kanıtlamaktadır. Onun yakın akrabası, Costantino Arianiti'nin yeğeni [Kastriotes İskender Bey'in bacanağı], Meldola şehrinde 25 Eylül 1545'te Ippolita

¹¹ Bk. Gius Fumagalli ve G. Belli, *Catalogo delle edizioni romane di A. Blado Asolano ed eredi, possedute dalla Biblioteca Centrale Vittorio Emanuele di Roma*, I-II. böl. ve Emerenziana Vaccaro Sofia'nın derlediği, öncekileri izleyen III-IV. böl. (Roma 1891-196); L. Bassano'nun eseri için bk. IV. böl. (1961), n. 1524, s. 356. *Catalogo*'nun bayan yazarının bana nezaket gösterip bildirdiği gibi kitap Roma'da, Angelica Kütüphanesi'nde (*coll. KK.4.30 [2]*), Casanatense Kütüphanesi'nde (*L.VIII. 7. 3. CCC*) ve Accademia Nazionale dei Lincei Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (113. A. 32 [2]).

‘Comnena’nın [Arianiti] Lionello Pio di Carpi ile ikinci evliliği sonucu doğan, Verrucchio kontu¹² Alberto Pio di Carpi’dır. Pio di Carpi sülalesinin Arnavutlarla olan bu bağının kardinalin Osmanlı İmparatorluğu’na ve halkına gösterdiği ilgiyi etkilememiştir. Böyle bir şey tarihe aykırılık olur.

Kardinal Rodolfo Pio di Carpi’nin son zamanlarda tarihsel birer kaynak niteliğinde oldukça önem kazanan ailevî belgeleri¹³, Luigi Bassano’nun Rodolfo Pio di Carpi ailesine nasıl yakınlaştığı hakkında hiçbir bilgi vermez. Şanslı bir rastlantı sonucu Fransa Koleji yöneticisi ve enstitü üyesi olan Prof. Marcel Bataillon [Paris] daha son zamanlarda Simancas Umumî Arşivi’nde [Valladolid] yazarımızın geç dönemine ışık tutacak bir belge bulmuş olmasaydı, onun geri kalan hayatı ve de ölümü ile ilgili bilgiler tamamen karanlıkta kalırdı. Bu belge, Venedik’teki İspanyol Elçisi Don Juan de Mendoza’nın 28 Ocak 1552’de V. Şarlken’a yazdığı bir uyarıdan oluşur [*Estado: Venecia, Legajo 1320, f. 100*]. Aynen şu şekilde yazar: ‘*Yò envío a Costantinopla uno llamado Luys de Basan, sùbdito de venecianos el cual es hombre inteligente. Dànsele 200 escudos al año y esperanza de más que será gratificado segùn la cualidad del servicio y èl se mueve más per esto que por lo primero*’, yani ‘Kostantinopolis’e Luis de Basan adında bir kişiyi gönderiyorum, Venedik tebaasındandır ve de işinin ehli

¹² Bk. C. F. Babinger, *Das Ende der Arianiti*, Bayerische Akademie der Wissenschaften, philos.-hist. Klasse, Sitzungsberichte, 1960 yılı, IV. böl. (Münih 1960), s. 88 vd. içinde.

¹³ Bk. J. Lestocquoy, *Correspondance des nonces en France Carpi Ferrero* (Roma-Parigi 1961) dışında, özellikle *Nunziatura in Francia di Rodolfo Pio di Carpi* (Bologna 1962). Bu eserde, Giovanni Baroni’nin yakın zamanlarda *Memorie Storiche della Commissione di Storia Patria* eserinin XIII. cildinde yayınladığı 300’den fazla belgelerin tamamı bulunmaktadır. Bunlar, 1535-1537 yıllarına aittir. Eserin başında Nunzio’nun [Vatikan elçisi, ç.n.] yazdığı ve kaynakça ile birlikte geniş çapta yaşamöyküsü bilgileri de bulunmaktadır (s. XXIII-XXVIII).

bir insandır. Ona yılda 200 scudo veriliyor ayrıca verdiği hizmetin kalitesine göre ek ödeme umudu da var ve o aslında bunun için gitti, birincisi için değil [yani 200 scudoluk maaş için]. Böylece Luigi Bassano 1552 Şubatı'nda adı geçen elçinin özel habercisi veya daha çok, imparatorluk ajanı olarak Türkiye'ye gitmiştir. Halen sonraki yılları hakkında bilgiler eksiktir.

Luigi Bassano'nun edebî önemi, dört asır sonra yeni bir bilimsel değer elde edeceğe benzeyen, şüphesiz, kitabındaki Türklerin yaşamlarına dair tasvirlerine dayanmaktadır¹⁴.

¹⁴ G. M. Mazzucchelli, *Gli scrittori d'Italia*, II/1 (Brescia, 1763) s. 524'ten başka sadece *La Voce Dalmatica*, I (Zara 1860) sayı, 5, s. 39 vd. dergisindeki (ve *Biografie e necrologi d'illustri e benemeriti Dalmati* (Zara 1874), s. 9-11, tekrar bas.) makalesi ile G. Ferrari Cupelli ilgilenmiştir. Nitekim bu küçük makaleler Luigi Bassano'nun biyografisine esaslı bir katkıda bulunmamaktadır. Yazarı, *Grande Dizionario Biografico degli Italiani*, IV, bu satırlarda yazılandan fazlasının yazılmadığı, 'Bassano Luigi' ile ilgili açıklamaları yazan kişidir.

1. BÖLÜM

TÜRKLERİN HER DÖNEMDE GENELLİKLE UYANDIKLARI SAAT

Senenin her mevsiminde Türk erkek ve kadınları sabah, şafak sökerken yataktan kalkar. Şafak zamanı onların ‘danişmend’ dediği müezzin bir kulenin [minare], tepesinden çok yüksek sesle bağırarak [ezan] onları tan vaktindeki güneşin ak ışıklarıyla camiye giderek Tanrı’ya lütuf gösterisinde bulunmaları için kalkmaya davet eder. Bundan yeri gelince bahsedilecek. Müezzinin sesini duyduktan sonra herkes giyinir, evden çıkarak hamama gider ve bunları kanunun buyruğunu yerine getirmek üzere [bundan ileride tekrar bahsedilecektir], Tanrı huzuruna tertemiz ve yıkanmış olarak çıkabilmek için camiye gider. Sadece bazıları hamamdan önce dükkânlarını açmaya gider ve orada çıraıklarını bekçi olarak bıraktıktan sonra rahatça yıkanabilmekteler.

2. BÖLÜM

BİZİM SICAK SU BANYOLARI DEDİĞİMİZ, ERKEKLERİN GİTTİĞİ HAMAMLAR, BUNLARIN DÖŞEMELERİ VE YIKANMA TARZI

İstanbul'da ister umumî ister özel olsun sonsuz sayıda hamam vardır ve her gün yenileri yapılmaktadır. Bu bolluk sadece büyük şehirlere ait değil, Türklere ait topraklarda yapma fırsatı bulduğum seyahatlerim boyunca en ufak yerler de dahil bunlardan çokça gördüm. Ama küçük ve orta bütçe ile yapılan hamamları bir yana bırakarak, en önemlilerinin ne kadar iyi ve zengin şekilde yapıldığını anlatacağım. Fiyakalı hamamların hem iç hem de dış tarafı son derece kaliteli ve değeri biçilmeyen mermerlerle döşenmiştir. Hamamların çeşmeleri, su kanalları ve ellerin zarar görmemesi için, bazıları soğuk olmak üzere çoğu sıcak su kanalları vardır. Meselâ Makedonya'daki Sofya şehrinin merkezinde bulunan hamam gibi ve ortasında çok sıcak ve neredeyse kaynar derecede ve Niş'teki şehir dışında bulunan ve birincisinden daha az güzel olmayan, kuvvetli kükürt kokulu ve sonsuz derecede iyi etkisi olan suya sahip bir çeşmesi vardır.

Novipazar [Yenipazar] yakınlarında, toprağı dışında da bir hamam var, başka yerlerde bulunduğı gibi, ama şimdilik bahsetmeyeceğim, konunun dışına çıkmadan hangilerinin umumî hangilerinin özel olduğunun biraz anlaşılması için bir tanesinin tarifine başlamak istiyorum. Birçok hamamın umumî olduğunu söyleyebilirim ve Hristiyan'ı, Türk'ü, Arab'ı ya da Yahudi'si olsun, herkes girebilir, kadınlar hariç [ki yeri geldiğinde bahsedilecek]. Bana göre bu hamamların yapısı, özellikle kubbeleri, Roma'daki Diocletianus hamamlarına benziyor, tabii ki ondan daha küçük ve karşılaştırılmaz derecedeler. İçeriye girince kilise gibi büyük bir odanın içerisine giriliyor. Oda yuvarlak şekilde ve kurşun kaplamalı bir kubbeyle örtülü, aslında oda geniş ve kapsamlı, sanki bir Roma rotundusu veya yukarıda bahsedilen hamam gibi, fakat aslında daha küçük. Bu mekânların ortasında zarif mermerden yapılmış ve dört sıra su fişkırtan çok güzel kupa şeklinde bir çeşme bulunuyor ve etrafında tuğladan yapılmış üç kol genişliğinde oturma yerleri var, öyle ki birisi oturunca ayakları yere değmeyecek şekilde yüksektir. Bu odanın tavanının tamamı mermer levhalarla döşenmiştir. Yukarıda bahsedilen oturma yerlerinin tamamının ortasında herkesin Dirsek üzerinde (combito) ile rahatça dinlenmesini sağlamak için onları bölecek şekilde, bir kulaç yüksekliğinde biraz duvar ya da kalınca yapılmış tahta kafesler bulunur. Oturma yerlerinin her biri yaklaşık dört kol genişliğindedir ve burada yıkanmak isteyenler soyunur. Bunların üzerlerinde hasır üstüne yaslanmış birer halı ve işlenmiş örtü (razzetto) bulunur.

Yıkanmak için oraya giden birinin, ilk önce bu oda ile ilgili işlemlerin sorumlusu olan hamamın yöneticileriyle selâmlaşması gerekiyor. Ardından bizim noterlerin de yaptığı gibi kürsüde, köşede bir yüksek tabure üzerinde oturan kasiyerle selâmlaşılr. Bunları yaptıktan sonra o bahsettiğimiz sandalyelerin olduğu yerde soyunabilirsiniz [tabi ki boş bulursanız], çünkü başkasının giysilerinin olduğu yerde çamaşır bırakılmaz. Bu durumda ya beklemek

gerekiyor, ya da boş yer bulana kadar başka bir hamama gidilir. Soyunurken vücudun mahrem yerlerini göstermemeye dikkat etmek gerekiyor çünkü saygılı davranmayan kişileri sopayla döve rek hamamdan kovarlar.

Soyunduktan sonra çamaşırlarınızı bir araya toplayarak üstüne de şapkanızı, külahınızı veya türbanınızı koyduktan sonra, hepsi o oturma yerlerine yerleştirilir. Bekçilik yapan himetkânınız yoksa çamaşırlarınız pek güvende sayılmaz, çünkü aslında hamam görevlileri çanta veya başka şeyleri çalar. Gömleğinizi çıkarmadan önce, şayet yanınızda yoksa, onlar size alt tarafınızı örtecek şekilde uzun ve geniş havlu [peştemal] verirler. Ayrıca, hocaların kutsal eşyalarını özel mekânlarda sakladığı gibi [buradaki birinci odada çok sayıda özenle sırayla dizdikleri] kurulanmanız için de havlu verirler. Sözü edilen havlu ile ayıp yerlerinizi örttükten sonra ve kalan yeriniz çıplak halde hamamın birinci odasına girersiniz. Burada devamlı 15 ya da, hamamın büyüklüğüne göre, daha fazla hizmetkâr bulunur. Bu çalışanlar sahiplerinin verdiği göreve göre kimi traş eder, kimi kemikleri kıkırdattır kimi ise yıkar. Buradan, farklı şekilde yapılmış ve birbirinden sıcak odalardan geçilir.

Odaların duvarları ve tavanı son derece ince işlenmiş mermer ve porfirle döşenmiştir; her birinden sıcak ve soğuk su taşıyan ve mermer küvetlerin içine boşalan iki tane su kanalı geçer. Küvetten artan su yerde toplandıktan sonra birtakım deliklerden geçerek dışarıya gider. Buradan hamamın ana mekânına girersiniz. Burası genelde geniştir, etrafı ve yer hiçbir kimse ayakta duramayacak derecede kaygan mermerlerle kaplanmıştır. Burası ve odaların hepsi [önceden dediğimiz gibi] sıkıca kapanmış cam pencereler bulunan ve dıştan kurşunla kaplanmış kubbe ile örtülüdür. Orta kubbe son derece yüksektir.

Hamamlar kışın gece yarısı ısıtılır [çünkü yazın hemen hemen herkes soğuk su ile yıkanır] ve odun kullanılır. Dört beş kol uzunlu-

ğunda ve insan bacağından kalın çam odunuyla birlikte sonsuz sayıda küçük boyutta meşe parçaları kullanırlar. Hamamın merkezi dediğimiz ortamın ortasında iki karış yüksekliğinde son derece nitelikli mermer, porfir ve yılan taşı ile yapılmış insan boyundan uzun ve dört adet mermer topun üstüne dayanan güzel dörtgen bir taş [göbek taşı (çev.)] bulunur. İçeriye girer girmez üstünde uzanmaya davet ederler ve orada karın üzerine yattırdıktan sonra hizmetkârlar sırtınızın üstüne çıkıp kendi usüllerince, benim hiç sevmediğim ve hatta ısrarla davetlerine rağmen hiç uzanmadığım halde, kolları çekmeye başlarlar. Bütün bu evirme çevirmeleri bu taraftan tamamladıktan sonra sizi sırt üstü tekrar yatırıp sanki Herkül'ün gücünü kullanır gibi gene o kol çekiştirme işlemlerine devam ederler. Bu taştan kalktıktan sonra [şayet başkası tarafından meşgul edilmişse] istenilen bir odaya geçilir. Bu oda daha çok ılık ya da soğuk olabilir, çünkü hepsi aynı şekilde ısıtılmış değildir [yukanda yazıldığı gibi]: Sizi terletecek derecede çok sıcak ya da istenilen sıcaklıkta olabilir çünkü hamam merkezi dediğim odanın etrafında hücre büyüklüğünde birçok odacık bulunur. Bu odacıkların hepsi son derece güzel bir şekilde dekore edilmiştir ve her birinin içerisinde birer tane mermerden yapılmış su toplama için olan havuzcuk [kurna] bulunur. Bunların içerisinde duvardan gelen biri sıcak diğeri de soğuk su olan iki su kanalından gelen su toplanır, siz de böylece kurnanın içerisine istediğiniz kadar suyu, sıcaklığı ile birlikte seçerek, bu iki su kanalından ayarlayabilirsiniz. Bütün hamamın içerisinde böyle bir düzen vardır.

Bunları yaptıktan sonra kurnanın yanına serilirsiniz ve hizmetkârlardan biri kurnaya bağlı büyükçe bir tasla üzerinize suyu dökerken, bir diğeri de hücrenin girişini bir havlu ile kapatıp sizi yıkamaya başlar. Hizmetkârlar meşgul olduğu takdirde, biri hem suyu döker hem de yıkar. Şayet yıkanan kişi fakir ise, kendi kendine yıkanır çünkü hizmetkârlar bahşiş için zenginlerin peşine takılır. Üstünüzü çanta şeklinde yapılmış ve kalınca işlenmiş

bezle keselerler ve kendiniz getirmezseniz, sabunu da vermezler. Başınızı, sakalınızı veya başka noktalarda bulunan tüyleri traş ettirmek isterseniz, bu işlere bakan biri vardır. Şayet traş olmadan bazı yerdeki tüyleri aldırtmak isterseniz de özel ayrı bir odada kullanmak üzere size macun verirler. Türkler bu macundan çok kullanırlar çünkü vücudun saklı yerlerinde tüy tutmak günahtır. Bu yüzden erkek olsun, kadın olsun, hiçbirinde bu tüyleri göremezsiniz. Özellikle kadınlar bu konuda erkeklerden daha hassastır: Tüyler çıkmaya başlar başlamaz hemen hamama giderler.

Yıkamanız bittikten sonra hamamın içerisinde onların futa dediği sarıldığıınız havluyu değiştirirsiniz. Oda dışına çıkarken hizmetkârlardan biri elinde su dolu tasla arkanızdan ayaklarınızı tekrar yıkamak için gelir ve çamaşırlarınızı bıraktığınız birinci odaya geri dönersiniz. Bu odada devamlı su aktığı için zemin oldukça çamurludur. Burada devamlı büyük bir kömür ateşi vardır, özellikle kış döneminde hızlıca birçok gömleği ve yıkananların kullandığı havluları bir arada kurutmak için. Oturduktan sonra hizmetkâr ayaklarınızı yıkar ve siz de mektupları sunarken bizim yaptığımız gibi sağ elinizi önce başın üstüne sonra da ağzınıza dayayarak teşekkür borcunuzu âdet üzere gösterirsiniz. Giyindikten sonra size hizmet eden kişiye karşı müteşekkir olduğunuzu göstermek size kalmış bir şeydir. Çıkarken, demir kapıya hamamın kasiyerine yaklaşıp ona gönlünüzün istediği kadar bağışta bulunursunuz. Belli bir fiyat yoktur: Kimileri bir akçe, kimi iki akçe verir ama genelde dört akçe verilir.

Her bir akçe bizim yedi buçuk quatrino değerindedir ve Roma baioccosu gibi madeni para ya da Venedik'in eski marchettosuna benzer fakat daha büyük ve üzerinde Türk harfleri bulunur. Piyasada bunların çok sayıda sahtesi dolaşır, bunun için biraz eskiymiş veya eksik ise bu parayı kabul etmezler. Bir Türk ya da Venedik dükası için bu akçelerden altmış tane verirler. Türkler scudo ve doblaları kabul etmez, ama Musevi bankerler [onların sarraf

dedikleri] ve Hristiyanlar alırlar. Bir altın scudo için* 50 akçe verirler. Daha küçük bozuk para yoktur, ancak sadece İstanbul'da basılan ve onların mangır dediği akçe büyüklüğünde bakır para vardır. Bu para İstanbul'dan Pera'ya gitmek için kullanılır ve ücreti bir mangırdır.

Karşı tarafa geçmek için 15 kişinin olması gerekiyor ve şayet birinin acelesi varsa ve bu kadar kişiyi beklemek de istemiyorsa diğerleri için de geçerli olan ücreti öder ve böylece kürekçi onu karşı tarafa geçirir, aksi takdirde gidemez. At ile karşıya geçmek isteyen varsa bir akçe öder. İstanbul'dan Pera'ya olan mesafe bir yay atışı kadardır, Venedik'teki Giudecha [Giudecca] gibi ve kayığa binmeden kara yolundan geçmek isteyen için mesafe 12 mildir. Bu işlevi gören kayıklar schiffi ya da coppaşi gibidirler ve onlara perma [pereme] derler. Bu permaların pruva ve kıç tarafı sivri yapılmıştır ve genelde oturmuş vaziyette kendilerine doğru ikişer kürek çeken iki veya üç kişi tarafından kullanılır, bizim marciliane** coppaşilerinde olduğu gibi. Bunlardan çok azı Türk'tür, hemen hemen hepsi kürek mahkumu Hristiyan esirlerden oluşur ve yiyecek haricinde kazandıklarının tamamını sahiplerine verirler. Hiçbir şey kazanmadıkları takdirde o gün için sahipleri onlara yiyecek vermez. Ama bunlar en azından bir öğün yemek kazanabiliyorlar çünkü serbest olanlar da dahil, Türk olsun Hristiyan olsun hepsi birbirinden hızlı çalışır. Pera şehri ile ilgili daha çok söyleyeceklerim var ama o kadar dağılmak istemiyorum. Bu şehri, İstanbul ve diğer şehirlerden bahsedeceğim zaman ele alacağım. Erkeklerin hamama nasıl gittiğini yeterince anlattığıma göre şimdilik kadınların hamama nasıl gittiğini anlatmaya döneceğim.

* Floransa ve Venedik'te XVI. yüzyıldan başlayarak basılan para birimi (çev.)

** Marciane=Venedik'e ait (çev.).

3. BÖLÜM

KADINLARIN AYRI HAMAMLARI VE YIKANMA USÜLLERİ

Kadınlar hamamı erkeklerinkine benzer şekilde yapılmıştır ve halk arasında hangilerine Hristiyan, Musevi ve Türk olsun, sadece kadınların gittiği bilinir. Çok nadir durumlar haricinde, mesela akşam saatlerinde kadınların gitmediği zaman, bu hamamlara bir erkek dahi alınmaz. Ama onlara ayrılan saatler içerisinde hiçbir erkek giremez, hamamın sahipleri de olsa; erkekler yıkamaz, hatta bu konuda çok hassastırlar, hizmetkâr ve esiresiz gidenleri yıkamak için kadın bulundurlar. Gene de genelde yirmişer kişilik gruplar olarak giderler ve ev halkından kimseler olarak birbirlerini yıkarlar, komşu olanlar da, kardeş olanlar da. Çünkü kadınların yıkanma ve ovuşturma konusunda becerikliliği sayesinde aralarında büyük sevgi olduğu iyi bilinir. Bu yüzden sık sık, bir erkeğin kadına aşık olduğu gibi, iki kadın da kuvvetli şekilde aşık olabiliyor.

Rum ve Türk kadınlarının [güzel bir genç kız karşısında] onları çıplak görüp dokunabilmek için kendileri yıkama fırsatı ararken ben de gördüm. Her ne kadar âdet semtteki hamama gitmek

olsa da bu tür işleri yapmak için bunların çoğu semt dışında kalan hamamlara gider. Kadınların yıkanması ile bu tür ve daha başka edepsizlikler oluyor. Genel olarak birlikte [sabah erken giderlerse] öğle yemeği saatine kadar ve sonra gittikleri takdirde, akşama kadar hamamda kalırlar. Bu arada soylu olan kadınların umumî hamamlara gitmeyip, saraylarındaki en güzel hamamları kullandıklarını söylemeden geçemeyeceğim ve bu konuyu saraylardan bahsettiğim zaman tekrar ele alacağım. Şimdi tekrar orta halli kadınların umumî hamamlara nasıl ve haftada kaç kere gittiklerinden bahsedeceğim. Bu kadınlar hamama o kadar sık gider ki, bir çoğu haftada üç-dört kez kereyi bulur ama haftada bir kereden az giden olmaz, çünkü gitmezse bakımsız ve kirli olarak görülür ve de ayrıca gitmemelerini önleyen iki neden vardır.

Birincisi, yıkanmamış ise camide dualarını [namaz] yapamazlar, ikinci neden de evden çıkmak için bahane oluyor. Çünkü [ileride söyleyeceğim gibi] erkekler evden çıkmalarını hiç istemez. Böylece bu bahane ile evlerinden dışarı çıkarlar ve hamama gidiyorum deyip başka yerlere de giderler. Hamama gidiş tarzlarına gelince, çok fakir olmayan, orta düzeyde olan Türk kadınlarında âdet hep iki veya üç Hristiyan esire ya da dinlerinden dönmüş olanlar ile birlikte gitmektir. Bu esirelerin birinin başının üzerine lazımlığa benzeyen ve fazla büyük olmayan ama derince bir kap yerleştirirler. Bu kabın içerisine yere kadar uzanan pamuk ipliği iğnesiyle örülmüş ve tanesi dört ile altı arası scudo değerinde, örgünün inceliğine göre değişen bir gömlek koyarlar. Bu tür gömlekleri erkekler de kullanır: Yıkanır yıkanmaz gömlek yerine giyerler, vücudun nemini alıp iyice kurulanmayı sağladıktan sonra iç gömleğin üstüne elbiselerini giyerler. Bu iç gömleğin ötesinde beyaz gömlek, siyah kilet ve gerektiği kadar havlu koyarlar.

Son olarak bu kapların üstünü ipek ve altın yapraklarla işlenmiş keten bir örtü ile örterler. Ayrıca güzel, ince bir halı ve güzel bir yastığı da yanlarına alırlar. Hamama girdiklerinde, soyu-

nup ipek kaftanlarını yerleştirdikleri odada hamamın örtüsünün üzerine halıyı sererler. Odacığın içerisine sahibi, ters yüz yerleştirdikleri kabın üzerine oturduktan sonra, esireler onu yıkamaya başlar. Yeterince yıkandığına karar verdikten sonra daha orta derece sıcaklıkta olan odacıkların bir tanesinde sahibi dinlenmeye çekilir. Bu arada esireler birbirlerini yıkamaya başlar. İstedikleri kadar kaldıktan sonra, gömlek ve diğerkamaşırları kabın içine yerleştirip evlerine dönerler. Erkeklerle aynı ücreti öderler. Bazı kadınlar var, yanlarına hamama çok güzel kahvaltılıkler getirir ve burada, hamamın genelde verdiğı açlığı doyurmaya başlarlar. Erkekler de aynı şeyi yapar, ben de böyle bir durumda bulundum ve Türkleri hamamda sarhoş olduktan sonra yollarda bağıarak yürürken ve birçok edepsizlik yaparken de gördüm.

4. BÖLÜM

KADINLAR NASIL GİYİNİR, NE KADAR GÜZEL VE HOŞSOHBETTİR

Türkiye’de kadınlar, Hristiyan olsun, Türk ve Musevi olsun, çok zengince işlenmiş ipek kumaştan yapılmış giysi giyinirler. Erkeklerden farklı olarak yere kadar uzanan ve içi doldurulmuş cübbe [ferace], demirlenmiş ve topukları erkeklerinkinden de eğri ve yuvarlakça çizme [çarık] giyerler; hepsi braca [geniş pantolon, şalvar (çev.)] giyer; gömlekler çok ince bezden yapılmıştır, bazıları beyaz, kırmızı, sarı ve turkuaz rengine boyanmış peçe [yaşmak] kullanır.

Saçları siyah renkte severler ve doğal olarak bu renkte olmayanları sanatla düzeltirler ve sarışın olan varsa ya da saçı yaşlılıktan beyazlaşmış ise ‘archenda’ adındaki boya ile kırmızıya boyarlar. Onların kına da dedikleri bu boya ile atların kuyruklarını, tırnaklarını ve çoğu ellerinin tümünü de boyar. Bazıları, ayaklarını da boyar ve bunlardan bazıları kasık tüylerini kestikleri yerden dört parmak daha yukarısını da boyar. Çünkü mahrem yerlerinde tüy bırakmak günahtır. Özel kurdele ile ördükleri saçları elbiselerin üstünde omuzlarına kadar serbest bı-

rakırlar. Örgülü saçların üzerine sonunda dantelleri olan geniş, papaz kuşakları gibi renkli hürmüz kumaşından yapılmış kuşakla örterler. Başlarının üzerine, aynı renkte yuvarlak sıkıştırılmış şekilde, saten damasko ve hürmüzle kaplanmış başlık takarlar. Çoğu kadife, işlenmiş kumaşın üzerine yukarıda bahsedilen kuşak dikilmiştir. Bazı kadınları gördüm ki bu kuşağı beyaz bir şapkaya yapıştırırlar ve üzerine tekrar ipekten bir kuşak yerleştiriyorlar. Kullandıkları bu küçük başlık yarım karıştan yüksek değildir. Gördüğüm başka milletlerden kadınlara nazaran daha çok güzelleştirici krem kullanıyorlar. Kaşlarını geniş bir çizgi şeklinde siyah kalın bir kalemle boyuyorlar, hatta iki kaş arasını boyamış kadınlar gördüm, bence böylesi bayağı kaba kaçıyordu. Dudaklarını da kırmızıya boyarlar, bunu da zannedsem Rum ya da Peralı kadınlardan öğrendiler çünkü onlar buna çok önem verirler. Göğüsleri çok büyüktür ve bağdaş kurarak oturdukları için ayakları eğridir. Çoğunlukla şişmandır çünkü pilav ve iğdiş edilmiş koyun etini erkeklerden fazla yerler. Şarap içmez ama kendi usüllerine göre yaptıkları su, şeker ve vişne karışımı meşrubattan [şerbet] içerler. Herhangi bir nedenle Türk evlerinde yaşayan Hristiyan kadınlarının şaraptan uzak kalmaları gerekiyor.

Evden dışarı çıktıklarında genellikle kullandıkları kazak ya da dolaman üstüne bembeyaz bezden yapılmış bir gömlek giyerler. Bizdeki kilise adamlarının kullandıkları gibi öyle örtülüdür ki kaftanın kolunun sadece yarısı gözüktür. Bu gömlek bir cüppe gibidir ve kolları son derece dar fakat elleri örtecek kadar da uzundur, hatta tırnakları da görmemiz mümkün değildir. Bu derecede uzun kol kullanmalarının nedeni ise Türkiye’de kadın olsun, erkeği olsun, hiçbir mevsimde eldiven kullanmıyor olmalarıdır. Boyun ve başın etrafını, göz ve ağız görülemeyecek şekilde çarşafı sararlar. Gözlerin üstünde, ağız da görülemeyecek şekilde ayrıca, iki yandan birer karış genişliğinde hürmüz

bezi yerleştirirler; böylece kadınlar bez arasından başkaları onları görmeden dışarıya bakabiliyorlar. Bu bant şeklindeki bez üstündeki saç ssne üç [rg iğnesi] kullanarak tutuşturulur ve yolda bu şekilde giderler. Yolda kadın kadına karşılaşınca bu peçeyi kaldırıp birbirlerini perler. Kemerleri ipekten yapılmıştır, kurulama bezleri kadar geniştir, halen erkeklerin kullandıkları ve ‘kuşak’ dedikleri kemerler gibi. Bu okuduklarınızla onların nasıl giyindiklerini gördünüz ve o kadar da rtnrlers ki bir turnağ dahi göremezsiniz. Nedeni de Türklerin diğers milletlere nazaran daha çok kıskanç olmalarıdır. Fakir veya esir olan kadınlar ise gzbağ [yaşmak] kullanmazlar, dolayısıyla gözlerini görmek mümkündür ama başka tarafları değıl. Genellikle cimridirler ve hevesle taktıkları yüzük, bilezik ve altın zincirlerden gurur duyarlar ve nadiren küpe takarlar

Yollarda yürürken kaba bir şekilde hareket ettirip silkeledikleri ellerini açık avula tutarlar. Çoğunlukla kaba ve imansızdırlar. Tabii ki Hristiyanları sevmezler. şayet iyi bir şey yaparlarsa o da aıkgzllklerindenidir, sevgi adına değıl, çünkü onlardan olan Hristiyan tüccarların iyi iş becerdiklerini ve zengin olduklarını iyi bilirler. By, nazar ve dilek tutma işlerinden iyi anlarlar. Bunlar arasında çok güzelleri, sık sık devamlı hamama gittiklerinden dolayı temiz ve zarif olanları da vardır. Hepsi de çok güzel dikmeyi, yorgan yapmayı, nakış ve örme işlerini bilirler. Bütün Levanten milleti gibi şehvet dşkndrlers. Sadece yabancılara karşı değıl, mesela kayınpeder ve valide, enişteleri gibi evlerindeki akrabalara karşı da vahşice davranırlar. Gerektiğinde erkekler gibi iki ayağını ayrı ayrı zengilere koyarak ata binebiliyorlar. Kendi yemeklerini iyi pişirirler. ‘Bugata’ [taşa çarparak çamaşır yıkama (ev.)] yapmasını bilmiyorlar, çamaşırları sabunla önce sıcak, sonra soğuk suda yıkadıktan sonra kurumaya bırakırlar. Venedik sabunu kullanırlar çünkü kendi sabunları yağlı maddeden yapıldığı için iyi değıldir; biri giyme-

den önce gömlelerde bit oluşuyor. Büyük efendinin [padişah] sultan dedikleri karısı, paşalar, kadiasker ve diğer büyük Türklerin eşleri gibi önemli ve asil kadınlar hiç görülmez çünkü evlerinden ve saraylarından dışarıya çıkmazlar. Kendi aralarında ziyarete gidecekleri zaman gece vakti tekerlekli ya da at arabasıyla giderler. Aynı şeyi kocalarına gidecekleri zaman gece vakti kapalı olarak yaparlar.

5. BÖLÜM

BAZI KİLİSELERİN YA DA ONLARIN MESCİD DEDİĞİ, BİZİM MOSCHEA DEDİĞİMİZ MABET VE ÖZELLİKLE AYASOFYA İLE İLGİLİ TASVİR

Türklerin mabetleri, kiliseleri ya da camileri son derece güzel ve büyük bir düzenle yapılmıştır. Ayrıca bunların bakımını büyük bir titizlikle yaparlar. Bu alanda kendileri çok çalışır. Ölçülü de olsa inşa edilmiş sonsuz mabetleri arasında, çok güzel olan Edirne'nin camii vardır; ayrıca İstanbul'daki Sultan Mehmed [Fatih] ve Sultan Mustafa (?) camileri bulunur. Bunlar, hem büyük bir sanatla hem de büyük bir bütçeyle İmparator Konstantin tarafından yaptırılan Ayasofya'yı örnek alırlar. Valla'nın görüşü farklıdır, ama kimin yaptığı önemli değil, bu Türkiye'de değil. Hristiyanların ve bütün antik dünyanın en güzel mabedidir. Hem antik dönemde yapılmıştır, hem de Hristiyanlar tarafından Ayasofya, yani Tanrı kurtancımızın kutsal bilgeliği -ki bilgeliğin kendisidir- onuruna inşa edilmiştir. Yukarıda denildiği gibi, büyüklüğü ile diğerlerine nazaran birinci olan [hem de en muhteşemi] bu yapı ile ilgili birkaç özelliikten bahsetmeyi uygun buluyorum. Evet, sultan, sarayının yakınında bulunan İstanbul'daki Ayasofya mabedi, ebadı ile,

mühendisliği ile benim Levant'da [Doğu'da (çev.)] gördüğüm, başka bir mabetle kıyaslanamayacak derecede önemli bir mabettir. Bütün duvarların her yanı, içten ya da dıştan, porfir, yilantaşı ve son derece ince ve kaliteli mermerle örtülmüştür. İhtişamlı mozaikler tavan, kubbe ve duvarların birçok kısmında yer alır. Kullanılan taşın kalitesi, genişliği, yüksekliği yanında yekpare oluşu nedeniyle sütunlar da görülmeye değer. Kilisenin etrafında birçok yerde bulunan merdivenleri çıkarak 16 kulaç kadar geniş koridora varılır ve buradan üst kattaki odalara geçilir. Burada öyle odalar var ki uzun zamandır içine girmeyenler ya da hiç bilmeyenler için kaybolmak kolay bir şeydir. Yapının bedeni, sadece erkeklerin gittiği geniş bir alandır sadece; kadınlar dua sırasında [namazda] koridora çıkıyor ve öyle oluyordu ki ne erkekler kadınları, ne de kadınlar erkekleri görebiliyordu. Böyle bir dine bağlılığı biz de uygulayabilsek, kutsal törenler esnasında kilisede bulunurduk ama bu hassasiyeti ilgililere bırakalım ve tekrar Ayasofya'ya dönelim.

Baş tarafında bulunan basamaklar aracılığı ile iki mimberin bulunduğu başlıca sunak bölümüne ulaşıyor. Bunlardan sağ taraftaki sunakta önceden Mektuplar kitabı, soldakinde ise İncil okunurdu. Merkez sunağın bulunduğu şapel şimdi boş ve çok büyük ve ortasında Türk tarzında yapılmış bir mihrap bulunur. Bu mihrap yerden fazla yüksek değil ve üzeri [Hz.] Muhammed'i ve görevlerini temsil eden arna olarak yeşil renkte kadife kumaşla örtülmüştür. Her iki yanında hiçbir zaman yakılmayan iki büyük sarı renkte mum yerleştirilmiş ve yaldızlı iki adet gümüş şamdan bulunuyor. Dışarıda kilisenin her yanında yilantaşı ve tunçtan yapılmış son derece güzel sütunlardan oluşmuş revaklar da var. Venedik'teki San Marko Kilisesi'nde görüldüğü gibi, ki ona benzediklerini söylerler; revakların içerisinde muhteşem mozaikler var. Ayrıca dışarıda genelde Ritonda'nın kiler gibi dediğimiz Roma'daki San Pietro'dakilere benzeyen çok yüksek bronz kapılar

mevcuttur. Kilisenin ana yapısının birçok yerinden diğerine kim-
senin başı değmeyecek şekilde halatlar [zincir] çekilmiştir. Çok bü-
yük olmasına rağmen sonsuz sayıda lamba bağlanmıştır ve hepsi
gece vakti yapılan dualar esnasında yakılıyor, bu da dine bağlılık
hissi vermekte. Büyük ve önemli bayramlar haricinde mum kul-
lanmazlar. Adı geçen mabet böyle yapılmıştır ve aslında size söy-
leyebileceğimden çok daha büyük ve güzeldir.

Edirne’de yeni bir tarihte yapılmış çok güzel bir cami de var-
dır. İstanbul’da da aynı şekilde güzel iki cami bulunur, ikisinin de
üstü kurşunla kaplıdır. Ben de üstüne dokundum. Bunların içe-
risinde birçok oda var, bu odalarda din adamları çocuklara ders
verir ve de aynı zamanda birçok edepsizlik yaparlar. Caminin gi-
rişlerinde büyük masraflarla getirilen suyun aktığı çeşmeler [şa-
dırvan] yapılmıştır. Çeşmeler yıkanmalarını kolaylaştırmak için
yapılmıştır [ileride bu konuda yazacağım]. Palmiye, defne, servi,
portakal, sedir ve daha birçok ağacın bulunduğu avluları mevcut-
tur. Mescidin içi tamamen hasırla kaplıdır. Böyle yapmalarının
sebebi de içeriye çıplak ayakla girilmesidir. Bu konu hakkında ge-
lecek bölümde yazacağım.

6. BÖLÜM

DİN ADAMLARININ HALKI YÜKSEK SESLE DUYURARAK [EZAN OKUYARAK] DUAYA [NAMAZA] DAVET ETMESİ; HALK DUAYA [NAMAZA] NASIL VE HANGİ SAATLERDE GİDER

Herkesin çok iyi bildiği gibi Türklerde çan yoktur, onun yerine size söyleyeceğim şekilde sesi kullanırlar. Genellikle her caminin yanında ona eklenmiş bir kule [minare] bulunur ve şehrin bütün evleri ile birlikte [bizdeki çan kulelerine benzer] bunların yüksekliğini epey geçer. Bu kule ince ve üst kısmı sivridir ve top yerine bir hilal vardır. Tepeden önce üstü açık etrafında dolanan bir koridor [şerefe] yer alır ve küçük bir kapıdan spiral şeklinde merdivenle kulenin içerisine girilir. Yüksek sesle duyurma zamanı geldiğinde din adamı buraya çıkar ve iki eliyle kulaklarını kapatarak, yüzünü önce doğuya, sonra batıya, güneye ve kuzeye olmak üzere çok yüksek sesle her yöne doğru bağırır. Kendi dilinde halkı camiye gitmeye davet eder ve Tanrı'ya minnettar olmaya, Efendileri'ne [Hz. Muhammed (çev.)] dua etmeye ve Müslüman milletinin, yani Türk milletinin refahı, inancının güçlenmesi ve

Hristiyanların ve düşmanlarının de azalması ve Tanrı'ya bunların devamlı anlaşmazlık içinde bulundurması için, Tanrı Türklerle barış, birlik, açıklık, uyum, yaşam için bolluk ve ebedi büyük Peygamber Muhammed ile birlikte dua ederler.

Şehirler aralarında ruhanî çevrelere göre bölündüklerinden, usûl olarak ilk çağrının ana camiden başlatılması âdeti vardır. Çünkü burada öğle vaktini zamanında duyurmak için saatlerin değişkenliği, gece ve gündüzlerin uzayıp kısalmalarından anlayabilecek bir kaç astrolog olan din adamı [muvakkit] bulunur. Onların büyük mescid dedikleri ana camiden dediğimiz gibi bağır-maya başlarlar ve diğerleri cevap verip aynı zamanda bağırırlar, kurtlar gibi. O kadar hevesli bağırırlar ki Hristiyanların gülüşleri arasında köpekler de onları taklit etmeye başlar. Fakat Hristiyanlar Türk din adamlarının tehditlerine uğramamak için kendilerini tutarlar. Düzenli bir şekilde günde beş kere bu çağrıyı yaparlar, Cuma günleri ise bu altı kez yapılır. Birinci çağrı gün doğduğu zamandır ve ona temcit, ikincisi öğle vakti ve ona öğlen denir, üçüncüsü akşam saatinde ve buna ikindi derler, akşam dedikleri dördüncüsü güneş battığı zaman ve beşincisi ise yatsı dedikleri ve gece vakti saat ikidedir. Cuma günü kutlaması [Cuma namazı] altıncı saatte [gün ortası (çev.)] yapılır ve ona Psaltir [Mezmun Kitabı (çev.)] derler çünkü o gün Arap dilinde, bizim manevî olarak algıladığımız şekilden farklı bir anlayışta olmalarına rağmen, Davud'un Salterio'sunu [sala] okurlar. Yukarıda behsettiğim şekilde gerçekleşen din adamının çağırışını duyduklarında herkes Tanrı huzuruna temiz çıkmak için hemen yıkanmaya [abdest almaya] gider. Yıkanmaya ellerden başlarlar ve bunu yaparken de alçak sesle bizim dilimizde şu anlama gelen kelimeleri söylerler: Tanrım beni affet, çünkü bu pis ve günahkâr ellerle sana hakaret ettim ve bunlarla senin yüceliğine karşı birçok günah işledim, yakınıma ve ruhuma karşı da günah işledim. Herkes kurala göre bu sözleri söylemek zorundadır. Aynı bizdeki rahipler gibi, onla-

rınkiler de âyin yapacakları zaman giydikleri her bir kıyafet için belli bir düzene göre birtakım kelimeleri söylemek zorunda olsalar bile çok azı bunu yapar. Dediğim gibi ellerini yıkadıktan sonra görünmeyen yerlerini yıkarlar, sonra yüz, göz, burun içi, ağız ve ayaklarını yıkarlar. Mabede ayakkabısız girerler ve bu kuralı son derece sıkı bir şekilde uygularlar. Hiç kimse başka türlü içeriye girmeye cesaret edemez. Bu âdet bence Tanrı'nın [Hz.] Musa'ya "ayaklarını çıplak tut çünkü bastığın yer kutsaldır" demesinden geliyor. Bunları yaptıktan sonra camiye aşağıda anlatacağımız şekilde dua etmeye [namaza] giderler.

7. BÖLÜM

TÜRKLER NASIL DUA EDER [NAMAZ KILAR]

İlk olarak, başka konulara değinmeden önce, birçok kişinin düşündüğü gibi, Türklerin [Hz.] Muhammed'e değil de Tanrı'ya taptıklarını söylemek yanlış olmaz. [Hz.] Muhammed onlar için Tanrı tarafından dünyayı değiştirmek için gönderilen bir peygamberdir. Kutsal ruh dolu, hatta kutsal ruhun kendisi ya da tamamı olan [Hz.] Muhammed, Tanrı'nın bir havarisidir [resul]. Bunun için ona, Ruhullah yani Tanrı'nın nefesi ya da ruhu diye, bazen de Resülullah yani Tanrı'nın havarisi [elçisi] diye hitap ederler. Derler ki Tanrı, önce [Hz.] Musa aracılığı ile verdiği Kanun'u İsa Peygamber ile tekrar düzenlendi ve son olarak Muhammed Peygamber, yani Muhammed Kanunu'nu, ileride onların inançları hakkında yazacağımız gibi, mükemmel bir şekilde düzenledi.

Camilerin büyüklüğüne göre yaklaşık yirmişer kişilik grup halinde [önceden dediğimiz gibi], yıkanmış ve ayakkabısız olarak girerler. Girdikten sonra sacerdote [imam] arkasına yerleşerek onun yaptıklarını aynen tekrarlarlar. İmam durup kollarını haç şeklinde açar, onlar da ayakta durarak aynı yapar, sonra

kollarını kapatıp ellerini birleştirerek iki ayağının üzerinde diz üstü eğilir [rüku]. Yeri öptükten [secde] sonra başını kaldırır ve her iki eliyle kulaklarını tıkadıktan sonra öylece biraz kalır, ellerini kulaklarından geri çektikten sonra tekrar yeri öper ve bu hareketleri beş, altı kez tekrarlar. Sonra ayağa kalktığında 15 dakika boyunca gene kollarını haç şeklinde açar ve tekrar diz çöküp yeri öper ve misere [secde] boyunca, sanki yerle konuşuyormuş gibi, devamlı ağzını öylece tutar. Başını kaldırdıktan sonra gene kulakları tıkalı halde bir 15 dakika kadar öylece kalırlar, zihinsel bir dua yapıyormuş gibi. Kulakları kapamalarının nedeni, dedikleri kadarıyla, duymadıkları takdirde beyin daha iyi konsantre oluyor ve hafıza dağılmıyor. Bu kendi işlerini tamamladıktan sonra, ki tören veya önemsiz bir şey yapıp yapmadıklarını bilmiyorum, evlerine giderler. Bazıları vardır, alçak gönüllülüklerinden caminin dışında kalıp içeride yapılanların aynısını yaparlar ama yapıp yapmadıklarını bilmiyorum, evlerine tekrar dönerler. Bazılarını da dükkânlarında ve meydanlarda bunları yaparken gördüm. Gösteriş olsun diye yapıyorlar çünkü aralarında ikiyüzlülük huyu da vardır. Kimileri ise, temiz ruhlu olanlar, şehir dışına çıkarlar, تنها ve sakin yerlere ve nehrin kenarında bir elbisesini yere yayarak açık havada dualarını yaparlar çünkü onlarda put, dinî tasvir ve resim gibi şeyler yoktur. İleride de söyleyeceğimiz gibi, bir meşguliyet nedeniyle o belirli saatte camide duasını yapamayanlar, bağlara ya da kahveye giderek dua edenler de var.

8. BÖLÜM

TÜRKLERİN DİNİ NEDİR VE NEYE TAPARLAR

Dediğimiz gibi Türkler, Tanrı'ya inanırlar ve Hazreti İsa'yı Tanrı'nın oğlu olarak değil de Meryem Ana'nın isteği ile doğan bir peygamber olarak görürler. Bu yüzden onlar Tanrı'ya, İsa'ya, Musa'ya, Davud'a, Vaftizci Yahya'ya, Aziz Georgios'a, Aziz Nikola'ya ve [Hz.] Muhammed'e karşı hakarete bulunmaz, saygı gösterirler. Onların tatil günü Cuma'dır, nasıl Museviler Cumartesi'yi ve biz Pazar gününü kutluyorsak onlar da o gün Davud'un surelerini okurlar. Onların kitabı Kur'an'dır ve orada onların kanunu ile birlikte, Yeni Ahit [İncil (çev.)], Aziz Paulus'un Mektupları gibi sadece inançları için gerekli bölümler yazılıdır, 'anabattisti' gibi. Tevrat'ın büyük bir kısmını alırlar, Museviler gibi sünnet olurlar, ama sekizinci gün değil, ileride söyleyeceğimiz gibi, ayrıca domuz eti yemez ve tavukları keserler [halen Doğu Kilisesi'nde riayet edildiği gibi], karılarını boşarlar ve arınma âdetleri de vardır. Hristiyanlardan da bazı alıntıları vardır, mesela tavşan etinden yemek, Cumartesi'yi kollamayarak kutsal günlerini Cuma olarak kabul etmek gibi. Camilerde hiçbir zaman dua esnasında [namazda] da olsun gezilmez, konuşulmaz; kadın, köpek ve çocuklar ve hiçbir

şekilde dilenci giremez. O kadar sessizdir ki sanki hiç kimse yokmuş gibi. Ayrıca orada ölüler gömülmez, emanet bırakılmaz; mezar bulunmaz ve arma, bayrak, sancak, davul da yoktur; koro, şapel, sunak, yani ikonları barındıran yerler de yoktur, herhangi bir tasvir çeşidi kullanmazlar. Ancak kapılarının üst kısmında açık mavi zemin üstünde büyük altın harflerle onların dilinde ya da Arapça Kutsal Kitap'tan [Kur'an-ı Kerim] alınmış cümleleri [âyet] ve de camiye yapanla birlikte yapmasını sağlayan kişilerin isimleri bulunur. Org kullanmazlar, manastırları yoktur ve de bazı keşişler haricinde rahip ve rahibeleri de olmaz. Çan kulesi ile zil bulunmaz, kutsamak için kutsal suyu kullanmazlar ne tören alayı ne de günah çıkarma âdetleri vardır.

Hristiyanları camilerin içerisine almazlar, fakat onlar içerideki âyin ve vaazları izlemek için kapıların yanında rahatça durabilirler ancak oradaki Hristiyan'a gülmemesini söylemek gerekiyor yoksa hemen yakalayıp onu zorla Türk yaparlar. Günün birinde bir vaaz dinledim, oradaki hünerli vaizi onlara Türk diye değil de Tanrı'nın arkadaşı ya da Tanrı himayesinde anlamına gelen Müslüman denmesi gerektiğini söylüyordu. Bizlere Hristiyan demezler, bizi gâvur, yani lanetli ve Tanrı düşmanı diye çağırırlar. Aynı şekilde bize kirli anlamına gelen murdar kelimesiyle köpek, yani pis sokak köpeği diye hitap ederler çünkü ev köpeğine it, tavşana da tazı derler. Ayrıca 'deli' de derler. Bu hünerli vaiz bu kötü niyetli Müslümanların gece vakti mezarlarından alınıp kötü niyetli gâvurların, yani Hristiyanların arasına götürüldüğünü ve iyi Hristiyanların iyi Müslümanlarla birlikte mezarlarına taşındıklarını söyledi ve de bu işlemin 6.666 deve tarafından gece vakti yapıldığını ve bu develerin kutsal iradesi sayesinde geceleyin görülmeyecek şekilde havada gezindiklerini Kanun'a [Kur'an] ve ulemaya göre ispat etti; bu kişi bunun gibi sonsuz sayıda çılgın şeyler söylüyordu. Bu konuşmalar, bizdeki kutsal İncil'i dinlemeye nazaran daha namuslu ve sessizce dinleniyordu.

9. BÖLÜM

SULTANIN HER CUMA HALKIN ÖNÜNDE NAMAZ İÇİN CAMİYE GİDİŞİ; SULTAN NASIL GİYİNİR VE BİRLİKTE GİTTİĞİ KİŞİLER

Halkın törenlere nasıl gittiği hakkında epeyce şey söyledikten sonra sultanın törenlere nasıl katıldığını tarif etmeyi yerinde buluyorum. Şayet genellikle kış döneminde, av için uygun olduğundan kendisi Edirne ya da Bursa'da bulunuyorsa, önceden de dediğim gibi, her Cuma oradaki büyük mescide, yani bizdeki katedraller gibi, ana camilere gider. İstanbul'da ise Ayasofya'ya gider ama sarayına neredeyse bitişik olduğu için onu görmek zordur. Aksi takdirde Sultan Mehmed Mescidi'ne yani Sultan Mehmed Camii'ne [Fatih Camii] gider. Caminin adı onu yaptıran Sultan Mehmed'den gelir ve bu yapı için kendisi, başkaları tarafından bırakılan mal varlıkları haricinde, günde bizde 20 altın scudoya eşdeğer yüzü Sultan Sarayı'ndan gelen bin akçeyi bakımı için vermiştir. Bu caminin arkasında küçük bir türbe vardır ve içerisinde, baştarafında, içinde şimdiye kadar hiç yakılmayan bir meşalenin yerleştirildiği bir mumluk [şamdan] ve üstü yeşil kadife kumaşla

örtülü halde adı geçen sultanın [Fatih Sultan Mehmed] mezarı bulunur. Sultanın gittiği diğer cami ise Sultan Mustafa Mescidi, yani Sultan Mustafa Camii'dir.

Kendisi [söylediğimiz gibi] her Cuma bu camilerden birine gider, yani birinci Cuma birine, ikinci Cuma diğerine ve üçüncüsünde bir diğerine gider ve bu, sırayla öylece devam eder. Burada onu görüp onunla konuşmak çok kolaydır, çabuk davranan için. Onun atlı alayı şu şekilde sıralanır: Herkesten önce otuz ya da elli, "ottea ottea ste'chunchiera gellur" diye yani 'çekilin çekilin işte Efendi geliyor' diye bağran ve gerektiğinde sopalarını da kullanan, atlı çavuş, yani topuzcular gelir. Bunlar geçtikten sonra belki de iki bin yaya yeniçeri ve o kadar da atlı sipahi ve solak ortalrı gelir. Bunların hepsinde kılıç, bellerinde balta ve omuzlarında yaklaşık beş karış uzunluğunda namlusu olan horozlu karabina [scoppietto] vardır. Yeniçeri ve solak ortalrı bu silahlardan taşır, sipahiler sultanın gözde askerleridir ve dediğimiz gibi, kılıç, ok, yay ve eğerlerinde sopa takılı halde ata binerler. Bütün bu insanlar son derece derin bir sessizlikle yürürler; demirlenmiş ayakkabı ve atların nallarından başka bir ses duyulmaz.

Sultanın yanında dört seyisten başka atlı hiç kimse yoktur. Her iki yanında iki mızrak mesafesinden daha yakına hiç kimse ona yaklaşamaz, ancak paşa, beylerbeyi ya da kadiasker [cadilescher] arasından veya başka birisini, ata binerken ve sağ olsun sol olsun hangi yandan yaklaştıkları farketmeden, birlikte konuşmak için çağrabileceği kişiler haricinde. Önünde devamlı 15 ya da 20 dizginle yürütülen at bulunur. Bu atlara çok büyük yakut, elmas, safir, turkuaz ve inci ile işlenmiş başlık takılıdır ve eğerleri görülmez çünkü üzerleri kızıl kumaş veya kadife ile sepet gibi sarılmıştır diyebilirim. Önlerinde hep üç içoğlanı yürür. Bunlardan biri yay ve okları taşır, bir diğeri çanta üçüncü de içinde güzel kokulu su bulunan altın bir sürahiyi taşır caminin içinde yıkatabilmek için, her ne kadar halen birçok kişi içme suyu olduğunu

zannetse de [bu konuda aldanırlar]. Bu ihtişamla caminin içine girer ve girer girmez yerden beş kol yükseklikte ve onun için özel yapılmış [Ayasofya'daki kürsüye ilişkin olarak söylediğimiz gibi] kafesle etrafı sarılmış bir yere [hünkâr mahfili] yalnız başına yerleşir, oğullarını yanına almadığı takdirde. Burada dualarını yapar ve halk caminin ana mekânına ya da koridorlarına yerleşir. O aslında en az dört bin kişi olmadan camiye gitmez, orada o kadarını daha bulur ve bir o kadar daha da girer. Öğle vaktindeki gidişi bu şekilde gerçekleşir, diğer saatlerin dualarını [namazlarını] ise son derece güzel mekânların bulunduğu sarayında yapar.

Halkı memnun etmek için Cuma günleri [namaza] gider, kimileri için ise, ki ben de böyle düşünüyorum, zorunlu olduğu için gider. Camide iki saat kaldıktan sonra tekrar geldiği yoldan geri döner, yol boyunca halk ve ona bakanların karşısında kendisini son derece sağlıklı olarak göstermek ister. Hristiyan olsun, Türk olsun, Musevi olsun, erkek ya da kadın oradaki ona bakan herkese aşırı neşeli bir şekilde cevap verir. Şayet orada bulunanlar varsa, selâmını verirken de başını hafifçe bir o yana bir bu yana sallar, ona doğru bakan insanlar da çekindiklerinden dolayı başlıklarını çıkarmazlar ve sadece başlarını hafifçe eğler. İşte bu şekilde her Cuma günü sultanın, hiçbir zaman kendisini göstermez diyen, yalancılarla karşılaştığı görülür.

10. BÖLÜM

TÜRKLER ARASINDA HRİSTİYANLARA VE MUSEVİLERE DİNÎ KONULARDA TANINAN İZİNLER

Önceden dediğimiz gibi bu denli çok karışık töreni olan bu melun tarikatta onlar kendilerini, Efendimiz Hazreti İsa'nın Samiriyeli kadın ile konuşurken ona bahsettiği ve gelecek bir zamanda Tanrı Baba'ya ruhta tapacak olan insanlar olarak görürler [çünkü Yahudilerle Samiriyeliler arasında Tanrı'ya tapılınacak yer ile ilgili olarak bir anlaşmazlık vardı]. Yahudiler yerin, Süleyman'ın Kudüs'te yaptırdığı tapınak olduğunu söylerken, Samiriyeli'ler ise tersine, Tanrı'nın şanının Sina Dağı'nda şiddet, gök gürlemesi, ateş ve şimşek arasında belirttiği ve [Hz.] Musa ile konuşup ona yasaları verdiği yer olduğunu savunuyordu. Onların inancı karışık olduğu için, Hristiyan ve Musevilere özellikle nelere izin verdikleri hakkında bilgi vermekten kaçınmak istemiyorum. İlk olarak Marunî, Yakubî, Ermeni ve Rumlara yani tüm Hristiyan milletlerine çan çalınmaması kaydıyla kendi kiliselerine sahip olmalarına müsaade ederler. Özellikle Rumlara patriklerinin İstanbul'da kalmasına izin verirler, fakat kendisi sultana [duyduğum kada-

nyla], yılda bin scudo kadar vergi vermek zorundadır. Ayrıca sultan, patriği seçme yetkisine sahiptir ve genellikle kendi tercihi olan din adamını seçer. Pera'da Roma inancında [Katolik Kilisesi], Aziz Franciscus ve Aziz Domenicus rahipleri vardır, fakat bunların hepsi manastırlarda yaşar. Papaz da var ama az sayıda ve her gün, halka açık olan kilisede, âyin ve kutsal törenler yaparlar. Quaresima* vaazı yapılır, zamanı gelince şehir içinde alay düzenlenir, cenaze töreni yapılarak ölümler kilise içerisinde gömülür, sıriksız olma şartıyla haç da taşınabiliyor. Bir zamanlar orglar bulunurdu ama [söylediklerine göre] Hristiyanların gaydalarını dinlemeye gittiklerini söyleyen Türkleri caydırmak için şimdi onları terkettiler. Hatta aslında birçoğu dalga geçmek için gider, cezalandırılmasalar, daha birçok edepsizlik yapmak da isteyeceklerdir. Kime gidip onlar bizim kiliselerin içerisine girebilirken biz neden onlarınkine giremiyoruz diye sorduğumuzda, onların temiz ve yıkanmış olarak bizim pis tapınaklarımıza çok iyi girebileceklerini ama biz pislerin onların temiz tapınaklarının içerisine giremeyeceğimizi söyleyerek cevap verirler. Sultan, Pera'daki Aziz Franciscus Kilisesi'ne kadar gidip kendi huzurunda bir âyin söylettirdikten sonra güldü. Bursa, İstanbul ve Selanik'te Musevilere kendi okullarını açmaya izin verirler. Bu okullarda genellikle bin civarında öğrenci bulunur ve burada yüksek sesle şarkı söyleyip çok da gürültü yaparlar ve Türkler de dalgalarını geçer. Onlara, kendi tarzlarınca hayvan kesme, bina satın alma, ev ve bina inşa etme, sinagogu halka açık tutma ve gündüz vakti açıkça Yahudiler eşliğinde ölümlerini gömme ve her türlü töreni yapma izni verirler.

* Paskalyadan önceki 40 günlük perhiz (çev.).

11. BÖLÜM

TÜRK HOCALARININ HAYAT TARZI VE GEÇİM KAYNAKLARI

Türkiye'deki her camide birden fazla hoca bulunur. Bunlar caminin gelirleri sayesinde geçinir, her birinin karısı ve çocukları vardır ve çocukları da dahil, son derece kötü bir hayat sürdürürler. Arsa, ev ve dükkân sahibidirler, ayrıca camiden gelen başka gelirlerden de yararlanırlar. Yolcuların gelip günde belli bir miktar para karşılığında kullandıkları oda ve ahırların bulunduğu kervansarayları, yani misafirhâneleri de vardır. Bu da cami için bir gelir teşkil eder, bu yüzden bahsettiğimiz misafirhâneler yapılmıştır. Bunların bazılarında Tanrı aşkına, hayır için ekmek, şerbet ve et ikram ederler, bazılarında ise hastalar için son derece güzel donatılmış odalar ve bakıcıları da bulunur. Hocalar çocukların gittiği okullara bakarlar ve orada sonsuz ahlaksız şeyler yaparlar. Yani sonuçta hepsi çok kötü bir örnek oluşturur ve kötü hayatları vardır, cimridirler, sahtelik dolu ve fârizilik kibriyle yüklüdürler.

12. BÖLÜM

YANGINLARA VE MEYDANA GELEBİLECEK DİĞER KAZALARA KARŞI BEKÇİLİK YAPAN TÜRKLER VE GEÇ SAATLERDE ŞEHİR BOYUNCA LAMBASIZ GEZENLERE VERİLEN CEZA

[Önceden de dediğimiz gibi] Türk şehirlerin hepsi mahalleler hâlinde bölünmüştür ve erkeklerin tamamı muhtar tarafından kayıtlara geçirilir. Her gece, her bir mahalleye bağlı evden bir kişi bekçilik yapmak zorundadır, dolayısıyla her gece dört kişi bekçilik yapacakları aramaya çıkar. Bu sıkıntıyı yaşamak istemeyen, yılda dört scudo ödeyerek, onun yerine bu işi yapacak bir kişiyi tutabilir. Gece vakti aynı turda, çok sayıda olduklarından, bir Hristiyan, bir Türk ve bir Musevi birlikte denk gelebilir. Mahalle alanı dahilinde, bir elinde fener, diğer elinde ise bir sopa ile bütün gece boyunca yürürler. Birini tanımadıkları, ya da kötü bir şeyi yaparken gördükleri halde, bağlayarak onu hemen hapishaneye götürürler. Şayet bir evin kapısı açık bulunursa o evin sahibi cezalandırılır, çünkü gecenin bir saatinden sonra herkes kapısını kapatmak zorundadır. Çünkü kapıları kapatmayanlar yüzünden eve hırsız gire-

bilir ve bunun da zararını bekçinin göreceğini söylerler. Hırsızlık ya da yangın gibi olaylar meydana geldiğinde genellikle o gecenin bekçileri yakalandığından, bir bacadan ateş çıktığını gördüğünde bekçi o evin sahibinin evine gidip ona söyler çünkü evlerin çoğunluğu tahta ve kerpiçten yapıldıkları için tehlikelidirler.

İstanbul'daki üç bin evin bir seferde yandığını, 1540 yılında sultanın kadınlar sarayının [Eski Saray (çev.)] ve Filibe şehrinin tümünün yandığını ve sadece 10 tane evin kurtulabildiğini hatırlıyorum. Şayet bir Hristiyan tüccarın bacasından ateş çıkıyorsa bekçi hemen onu görür ve ateş her ne kadar az sürse de, tüccar 100 scudo öder ve eğer ateş tehlikeli ise eşyalarının tamamını ve hayatını da kaybeder. Bu yüzden Hristiyanlar az ateş yakarlar, fazlasını tüccarları yakar ve ellerinden geldiği kadar büyük bir özenle her gün ocaklarını süpürürler. Böylece bu millet bu şekilde ateşten tedirgin olur, özellikle kuyumcu, demirci, nalbant ve benzeri ateş kullanan esnaftan. Akşam saatini geçtikten sonra dükkânlarında ateş bulundurdıkları takdirde esnaf cezalandırılır ve cezalarını da öderler. Diğer dükkânlar saat 22'den itibaren kapanmaya başlar ve saat 23'te tümü kapanır. Bunların hepsi anahtarlarla değil de onların 'catthanaz' dediği asma kilitlerle kapatılır. Birçok tüccar mallarını dükkânlarının önünde yerleştirdikleri çuvalların içerisinde bırakıp üzerlerine iki tane taş koyarlar. Bekçiler olduğundan ne bir şeye dokunulur ne de namuslu olarak tanınmış erkekler haricinde gece vakti şehir boyunca yürümeye izin verilir.

13. BÖLÜM

SULTANIN SARAYI VE EŞİ HANIM SULTAN HAKKINDA

Başkaları tarafından saray ve orada verilen maaşlar hakkında uzunca bilgi verildiği için bana sarayın bulunduğu yer hakkında yazmak kalıyor, en çok da İstanbul'un Sarayı [Topkapı Sarayı] hakkında. Saray, en güzeli olduğundan çok söz söylemeye değer; aynı zamanda başkalarının hiç bahsetmediği diğer yerlere de değineceğiz. İstanbul'un Saray'ı şehrin bir kenarında, doğuda bulunmaktadır. Bilmeniz gerekir ki bu nokta bir ada gibi şekillendirilmiş ve tamamını bir arada görülemeyecek şekilde bir tür tepenin üzerine kurulmuştur. [Dediğim gibi] bu Saray'ı [Fatih] Sultan Mehmed yaptırmıştı, toprak üzerinde, tek katlıdır, merdivenleri yoktur. Bir yanında şehire doğru açılan kapılar bulunuyor, diğer kapılar ise denize bakar. Girişteki birinci kapı neredeyse bir şatonunkini andırır, köprüsü yoktur ve üstünü örten bir revağı vardır. Her yanında yeniçerilere ait silahlar bulunur, yani kılıç, horozlu karabina, balta, ok ve yay gibi. Kapının ardından büyük fakat bozuk zeminli ve ikinci kapının bulunduğu büyük bir meydan bulunuyor. Burada sultana eşlik eden herkes atından iner ve

sultanın kendisi ile bahsettiğimiz camiye giderken önünde yürüy-en üç içoğlanı haricinde hiç kimse atlı olarak giremez. Bu ikinci kapı yakınında, giriş kısmında onların hazine dedikleri bir oda bulunur, yani sultanın şahsi silahlarının olduğu yer. Burada mızraklar, madeni levha [targa], karabina, bizim 'scimitarra', onların kılıç ve Hırvatların 'sabglie' dediği ve onların kullandığı eğri kılıçlar vardır.

Yukarıda bahsedilen kapıda elliden fazla yeniçeri nöbet tutar. Nöbet yerinden geçtikten sonra servi ağaçlarının, sağ kolda revağı andıran sütun dizisinin ve de avluların bulunduğu bir diğ-er meydana gelinir. Burada bizzat sultana ait mutfaklarla birlikte kapıcılar, oduncular ve ahçıların odaları vardır. Bu meydanın sol kolunda ise [ileride bahsedeceğimiz gibi] umumî konuşmalar esnasında kullanılan localar yer alır. Üçüncü bir kapıdan sultanın gizli odalarına girilmeye başlanır. Buraların güvenliğini onların 'hadım' dediği kişiler sağlar, başlarında kapağası yani baş görevli vardır ve bu kapının önünde otuz kadar hadımla birlikte beklerler. Kapının ötesinde çeşme ve çok para sarfedilerek düzenlenmiş palmiye, servi, defne ve bol meyve ağaçlarının olduğu son derece güzel bahçeler vardır. Yukarıda da yazdığımız gibi, hepsi zeminde olan kemeraltılar, avlular bulunur. Toprak seviyesinde başka bir mekân vardır, kurşun örtülü bir kemeraltı, altın yaldızlı topu ve hilali olan; onlar buraya 'çardak' derler ve sultan yazın serinliğinde yemek yemek ve biraz da temiz hava almak için buraya gelir. Hadım ve gençlere adanan sonsuz sayıda oda vardır. Ayrıca salonlar da bulunur, bunların arasında biri çok güzeldir [Arz Odası], altın yaldızlı ve zengin mozaiklerle işlenmiştir ve içinde sultanın şehir ya da eyalet temsilcilerini karşıladığı tahtı da yer alır. Sultan odalarının tamamı renkli ve altınla işlenmiş tonozlarla örtülüdür. İçindeki son derece değerli olan sütunları, bütün devletindeki değerli ve güzel olanları, aynı şekilde İstanbul'dakileri buraya getirtti. Gizli odadaki duvarların üzerinde, bazı altın yaprak beze-

melerle serpiştirilmiş zengin mücevherler vardır, ortasında [bütün büyük ustaların yaptığı gibi], mücevherli altın bir püskülle sarkan, camdan yapılmış büyük bir küre vardır, yerlerde ise altın, gümüş ve ipek halılar serilidir. Buradaki süsleme, gizli giriş odasıyla birlikte kendi odasına aittir, yoksa diğer odalar hanım sultanın ayrı bir yerde bulunan şahsi odaları hariç biraz daha az süslenmiştir. İleride yazacağımız gibi, lettere (yazı masası?) ve sandalye kullanmazlar. Sultanın İstanbul'daki Sarayı'nın tarifi ile ilgili yazacaklarımız bu kadardır.

Şimdi hanım sultanın kaldığı yerin bazı özelliklerinden bahsetmek kalıyor geriye. Hanım sultanın sarayına ve sultaninkine, birinden diğerine gizli odalar aracılığıyla geçilir. Hanım sultanın sarayına, sultan, hadımlar ve hanım sultanın vekili [kethüda] denilen kişiler haricinde kimse giremez. Bu kişi son derece zengin kıyafetler giymiş halde, otuz kadar kölenin eşliğinde, istediği zaman oraya gidip gelebilir. Hanım sultanın odaları da benzeri şekilde çok zengindir ve burada camiler, hamamlar, bahçeler ve de hem kendisi hem de soylu kızların rahat edebileceği yerler bulunur. Hanım sultan, yanında bulunan ve sayısı yüze varan bu kızları ileride, aralarından sık sık önemli kişilerin de çıktığı, sarayın içoğlanları ile evlendirir. Hanım sultan şayet dışarıya çıkarsa [denildiği gibi] kendisini hiçbir zaman göstermez. Türkiye'deki diğer önemli kişilerin eşlerinin yaptığı gibi, gece vakti, iyice kapatılmış arabasıyla çıkar.

14. BÖLÜM

GENEL OLARAK SARAYLAR; SULTANIN, BAKİRE GENÇ KIZLARIN BULUNDUĞU SARAYI [HAREM] NASIL DEĞERLENDİRDİĞİNE DAİR

Sultanın kendi sarayının özelliklerinden sonra, şimdi diğerlerinden de bahsedeceğiz. Genelde saraylar bizdeki rahibe manastırlarına benzer; dışarıya bakan pencereleri yoktur ve çok yüksek duvarla çevrilidir. ‘Serraglio’ya onlar ‘saray’ derler ve bu terim İtalyanca’dan bozmadır, aynı şeyi Türkler Rumca, Slav [Sırpça-Hırvatça (çev.)] ve İbranice kelimelerle de yapmışlardır. Çünkü aslında onların dilinde ‘saray’ için ‘cappan’ demek gerekir; ‘cappi’, ‘kapı’ anlamına gelir, ‘cappizi’, ‘kapıcı’, ‘cappa’ da ‘kapat’ demektir ve ‘cappi cappa’ da ‘kapıyı kapat’ olur.

Türkler önemli bir yere geldikleri zaman kendi evlerini büyük bir yapıya, rahipler gibi her türlü rahatlığı olan bir yapıya, yani bir saraya dönüştürürler. Sarayın içerisinde bahçeler, sarnıçlar, çeşmeler, hamamlar, fırınlar, camiler, ahırlar ve ihtiyaca uygun odalar vardır. Ev işlerine bakan birisi de vardır, ona ‘kâhya’ derler, sahibinden sonra o gelir ve herkes onun verdiği emirlere uyur. Herkesin gece ve gündüz kapıya yakın kalan bir odada de-

vamlı kalan kapıcısı bulunur. Sultanın sarayı, kadınlar sarayından oldukça uzakta kalır. Burada çok sayıda genç kız tutar; esire ve Hristiyan, dininden dönmüş ya da dönmemiş olanlar vardır ve sürekli olarak içeri kapatılırlar. Her 10 kıza, onlara bakan ve ileri yaşta bir kadın [kâhya kadın] bulunur. Bu kızların arasından sultan en çok beğendiğini seçer ve iki ay boyunca onu ayrı tutar, onunla istediği kadar gönül eğlendirir ve hamile kaldığı takdirde onu eş olarak alır, yoksa iyi mevkideki adamlarından biriyle evlendirir. Ayrıca onu zengin bir şekilde giydirebilir. Beğenmediği kızları ise onuruna dokunmadan genç yaşta evlendirir, diğer sultanların uyguladığı gibi. Fakat bugünkü sultan [Kanunî Sultan Süleyman] onların neredeyse hepsini bakire olarak evlendirir, çünkü eşi hanım sultana [Hürrem Sultan] olan sadakatını sürdürmek ister; şimdiye kadarki sultanlardan hiçbiri böyle bir şey yapmamıştır.

Sultanın bu kadından üç erkek çocuğu vardır [ileride söyleyeceğimiz gibi] ve diğer sultanlar gibi eşlerini değiştirerek çocuk yapma yerine, bir kere haricinde eş değiştirmedir. Boşadığı bu kadından [Mahidevran] bir oğlu olmuştur, adı Sultan Mustafa'dır ve otuz üç yaşındadır. Şimdiki eşini, tahmin edeceğimiz gibi çok seviyor. Boşadığı eski karısı, birinci oğlu Sultan Mustafa ile birlikte Asya'da, İstanbul'dan otuz günlük mesafede bulunan Kara Amid [Kara Hamid/Diyarbakır]* şehrinde yaşıyor.

* Bassano valilik yerini karıştırmıştır. Şehzâde Mustafa 33 yaşındayken Amasya valisidir (ed.).

15. BÖLÜM

SULTANIN EŞİ HANIM SULTANA VE ONDAN OLAN OĞULLARINA KARŞI DUYDUĞU SEVGİ VE ONLARIN YAŞADIĞI YER

Hanım sultan [Hürrem] Rus milletindendir, zamanında kara-
vaş olduğundan İbrahim Paşa tarafından sultana armağan edilmiş,
sultan onu eş olarak almıştır. Sultan ona karşı o derecede sevgi
gösterisinde bulunuyor ki bütün tebaasını çok şaşırtıyor. Öyle ki
hanım sultanın onu sihirlediğini söylerler ve onu cadı diye adlan-
dırırlar. Bu yüzden yeniçerilerle birlikte bütün saraylılar ona ve
aynı şekilde oğullarına karşı nefret güderler. Fakat sultanın onu
böyle sevmesinin nedeni hakkında hiç kimse konuşmak istemez,
ben hanım sultan ve oğulları hakkında daima kötü konuştukla-
rını dumuşumdur. Aynı zamanda birinci oğlu [Şehzâde Mus-
tafa] ve reddettiği annesi [Mahidevran] ile ilgili olarak iyi şeyler
söylerler. Bu birinci oğlunun sarayı da babasınınki kadar olağa-
nüstü güzelliكتedir. Kendisi, dediğim gibi Kara Amid'de [Diyar-
bakır], neredeyse Suff'nin [İran] sınırında yaşar. Burada içimden
biraz konuyu değiştirmek geliyor ve Türklerin İranlıları Kızılbaş,
yani kırmızı baş diye adlandırdıklarını söylemek istiyorum. Ne-

deni de bütün Sufi ve Perslerin başlarında kırmızı kumaşla yapılmış sivri bir külaha benzeyen giydikleri başlıklardır. Bu kişiler saygı ve sevgi adına kırmızı rengi giyerler, hiç kimsenin kırmızı renkte çorap giymesine izin vermedikleri gibi cemiyetin ahlaksız olanlara da bu rengi giymelerine müsaade etmezler. Aynı şekilde Türkler'de yeşil renk kullanılmaz, onlar [Hz.] Muhammed'in yeşil giydiğini, çoğunlukla başında kullandığını ve görevinin de bu olduğunu söylerler.

Şimdi tekrar işimize dönelim. Diyordum ki ilk oğlu olan Sultan Mustafa ve hanım sultanın [Mahidevran] adları özgürlükçü ve son derece dürüste çıkmıştır. Onun yanında bulunan annesi de ona kendisini halka sevdirmeyi öğretir. İkinci hanım sultanın [Hürrem] birinci oğlu ölmüştür, eskiden Kilikya denilen Karaman Sancağı başındaydı*. Sultan bu olaydan kaynaklanan büyük acısını sergilemiştir ve yasını göstermek için de halk arasına siyah giysilerle çıkmıştır. Diğer oğlu antik Truva [Troia] şehrinin yukarısında [aşağısında olacak (çev.)] sekiz günlük mesfadede bulunan Manisa Sancağı başındadır. Üçüncü oğlu [Cihangir] ise kamburdur ve onu sarayının içerisinde kapalı tutar çünkü onun görülmesini istemez. Ayrıca çok güzel olan bir kızı da var, adının Camena [Mihrimah] olduğunu duydum, onu Ilirialı olan ve paşa ünvanı verdiği esiri Rüstem ile evlendirmiştir. Evet, sultanın evlatları ile ilgili söyleyeceklerimiz şimdilik bu kadardır. Şimdi onun bazı özel âdetlerinden bahsedeceğiz.

* Şehzâde Mehmed Karaman değil Manisa valisiydi (ed.).

16. BÖLÜM

SULTANIN SARAYINA NE ZAMAN VE NEREYE KADAR GİRİLEBİLİR VE KENDİSİ NE ŞEKİLDE YEMEK YER, OTURUR VE GİYİNİR

Sultanın bütün mekân ve odalarında muhafızların bulunduğunu söylemiştik. Tanıdık bir hadım ya da sultana yakın birisinin yardımı olmadan birinin olağan bir şekilde buralara girmesi mümkün değildir. Ayrıca Türk olmayanlara da ellerinden geldiği kadar engel olurlar. Fakat onların Divân dedikleri umumî oturuma [toplantı] katılmak üzere herkesin İkinci Avlu'da bulunan Paşa köşküne kadar girmesine mücade edilir, daha ötesine gitmek ise yasaktır. Erkek, kadın, Musevi, Hristiyan, fakir zengin yani her türlü insan girebilir, aksi takdirde bu toplantının umumî olduğunu söylemeleri mümkün değildir. Odalara gelince [söylediğimiz gibi] genelde son derece güzeldirler fakat içeride oraya giden ziyaretçilerin rahatlığını sağlamak için kullanılan birkaç koltuk [sedir] dışında sandalye, sehpa, sandık ve de masa türünden eşyalar bulunmaz. Bu bahsedilen koltukları sultan ya da bazı paşalar orada bulunmadıkları takdirde kullanılmaz, aslında dediğim gibi, diğerlerini rahatlatmak için otururlar çünkü Türklerin hepsi

bacaklarını çarpazlayarak yere oturlar. Buna istisna olarak sultan gündüz vakti odanın bir tarafında, duvara yakın bir yerde iki adet yatağın üzerine oturur. Bu yatakların biri altın, diğeri gümüş işlemeli kumaşlardan yapılmış ve mücevherlerle bitirilmiştir. Sırtını dayamak için dört adet büyük yastık da vardır, bunlardan iki tanesi altın ile dokunmuş, diğeleri ise gümüşle ve kolların dayandığı yer de aynı şekilde mücevherlerle donatılmıştır.

Sultan çok sık dokunmuş ketenden yapılmış çarşaflarda uyur, yaz döneminde de birçok kere Hürmüz ipek dokuma çarşafta yatar. Bir gece kullandığı çarşafta bir daha yatmaz ve bunları hizmetçilerine hediye olarak armağan eder. Kış döneminde örtü yerine son derece yumuşak bir kadifeye benzeyen gibelin ya da siyah tilki derisi kullanır. Bu cins tilkiden az olduğundan yakalayanların onu sultana götürmeyi zorunlu tutan son derece sıkı bir yasa vardır. Bu derilerde sayısı otuzu geçmeyen ve siyah tüyden daha uzun olan beyaz tüyler bulunur ve tanesinin değeri, güzelliği ve büyüklüğüne göre, 50scudoyu bulabilir. Sultan uyurken, ellerinde yanan iki meşale tutan iki içöğlanı [paggio] devamlı yanında bekler ve her üç saatte bir nöbet değiştirirler. Fazla eğilmeden yemeklerini alabilmesi için sultanın yediği yiyecekler oturduğu yerden bir karış yüksekliğinde olan bir masanın [sofra] üzerine yerleştirilir. O daima yalnız başına yemek yer, arada bir ve çok nadiren de olsa oğullarından biriyle birlikte yer, çünkü onlar yanında değildir, İstanbul'dan epey uzakta kalan saraylarında yaşarlar.

Yiyecekleri götürürken hizmetkârlar ilk önce yere kadar eğilip, ardından topuk kemikleri üzerine uzanmak üzere eğilirler sanki başka bir şey yapacaklarmış gibi yemekleri onun önüne sunarlar; çok çeşit yemek getirdiklerinde, sultan işaret ederek istediklerini seçer ve kalan yemekleri geriye götürürler. Onlara has bir halde kullanılmak üzere eti vb. kesmekle görevli hizmetkâr topukları üzerine eğilip yemeği verir. Ne sofrta takımlarının konulduğu dolap [credenza] ne yemek numuneleri tatma vardır, ne de

sultan şarap içen fakat genellikle kendi usulüyle yapılmış, şerbetle şekerli su tadı arasında yedi çeşit meşrubatı vardır. Yemek yediği sürece yanında Musevi olan başhekim bulunur. Fars ve Arap hekimleri de olsa bu hekim aralarında önde gelenidir.

Sultan derin bir sessizlikle yemeğini yer ve yedikten sonra hep atalarının ve seleflerinin hikâyelerini okutur. Mesela, hakkında oldukça iyi konuştuğu Büyük İskender'in tarihçesi. Aynı şekilde felsefe hakkında da iyi bilgisi vardır, Arapça'da İbni Sina'nın bilgeliğini okuyup bu konuyu savunur. Kış aylarında yemeklerini yediği odanın içerisinde ateş yakılır çünkü capi fuochi'nin (odunları taşıyan şömine demirlerinin) sağladığı rahatlık yoktur. Şöminenin içerisinde odun parçalarını yukarıya bakacak şekilde yerleştirirler. Şömine, duman yapmasın ve de yerde oturduklarında sıcağı daha iyi hissetsin diye alçaktadır. Sultan çok zengin bir şekilde giyinir, sarayda 700 emektarı olan ve devamlı çalışan bir terzisi de buluyor ve hanım sultanın da kendisine has özel terzisi vardır. Bir kere giydiği elbiseyi, ucuz bir imalat ise bir daha giymez, onu hemen armağan eder. Şayet değerli ise onları haznedarbaşı dedikleri giysi bakıcısı muhafaza eder. Bu giysileri sonra sultan, paşa, beylerbeyi, kadiasker ya da oraya görevli gönderilen önemli bir elçiye armağan eder. Konuya değindiğimize göre terzi ve çalışanlarına sarayın, becerisine göre, günde kimine üç, kimine dört ve kimilerine de 10 akçeye kadar ödediğini söylemeden geçmeyeceğim. Bu kişiler aynı zamanda sultan ile birlikte sefere de çıkar.

17. BÖLÜM

SULTAN VE DİĞER TÜRKLER NASIL EŞ SEÇER VE YAPILAN KUTLAMALAR

Sultanın kendi eşini bir kral ya da önemli prensten aldığını ve kızlarını da onlara verdiğini söylenebilir mi, zannetmiyorum, ayrıca böyle bir şeyi de hiç duymadığımı da hayretle söyleyebilirim. Asil soy ve kanı bir hiç sayıp böyle bir şeye saygı duymadan kızlarını ve kızkardeşlerini aşağılık esirleri ile evlendirir. O derecede aşağılık ki, biricik kızını eş olarak alan Rüstem'in ailesi Bosna'da toprağı çift sürüp çapalamakla meşguldür. Aslında esirlerini soylulaştırarak onlara paşa ünvanını verdiği de doğru. Soysuz doğmasına rağmen Lütfi'ye kızkardeşlerinden birini [Şah Sultan] ve 'birinci paşa' ünvanını verdi. Sonra karısının onu genç oğlanlarla birlikte uyuduğı için şikâyet etmesi üzerine bu ünvanı geri alındı. Kadın, Lütfi Paşa'ya, ağabeyi onunla birlikte uyusun diye onunla evlendirdiğini söylemesi üzerine de o kızıp bir tokat attı. Bunu öğrenen sultan, kızkardeşini geri alıp onu görevden azletti. Ayrıca emanet verdiği mührün iadesini isteyerek onu saygınlıktan yoksun etti [çünkü geleneklere göre dört paşadan en önemli olanı mühürü muhafaza eder ve ona Vezir Paşa [veziriazam] denir.

Sultan, eşini ona armağan edilen esir kadınlar arasından seçer ve şayet hoşlandığı biri ise onu saraya yerleştirir ve ona sultan denmesini ister. Sarayda başkasına âşık oluncaya kadar onu yanında tutar, sonra birinci eşini reddedip diğerini alır ve böylece istediği sayıya ulaşana kadar devam eder. Kendisine eş aldığı zaman herhangi bir tören düzenlemez, ne evlenirken ne de başka bir durum için. Hatta onu hiç göstermezler, büyük kişilerden söz ediyorum, sultan, paşa, kadı ve benzerleri gibi. Bunlar sadece kadılara, yani onların hocalarına, kocanın eşi için sipariş ettiği çeyizin tutanağını verir çünkü onlardaki âdete göre kocalar eşlerine çeyiz verirler. Halk arasında ve diğer Türkler için de şayet kadın ve erkek aralarında anlaşmış ise, onların 'çeyiz' dedikleri 'chebin', koca tarafından vaat edilir edilmez hemen eş olduğu gibi evine götürülür. Gelin kalacağı yeri beğenmediği takdirde, kendisi yeni bir eş seçmeye gidebilir, fakat çeyizi olmadan. Buna istisna olarak kocası ona karşı cinsel sapıklık teşebbüsünde bulunduğu ya da eve karısının içebileceği şarap getirmediği türünden iki durum meydana gelirse koca, karısına vaat ettiği çeyizi vermek zorunda kalır. Din adamları önce dendiği gibi çeyizi tutanağa geçerler, bu kişiler şehrin hâkimleridir ve bu yüzden, kadınlar gibi, onlar da şarap içmezler.

Çeyizi iade ettiği takdirde koca çocukları olsa da istediği zaman karısını kovabilir. Bu şekilde erkekler karılarını değiştirebilir, kadınlar da kocalarını. Fakat, bazılarının ileri sürdüğü gibi, aynı anda yedi karısı olmaz çünkü böyle âdetleri yoktur. İki karısı olan var, ama bu kişileri yüz karası olarak görürler, karısından başka üç-dört kadını köle olarak tutanları da. Onlarda her iki tarafın da anlaşması şartıyla bir Türk'ün Hristiyan bir kadını eş olarak almasına izin vardır. Bu durumda kadının kendi Hristiyan âdetlerine uygun olarak yaşamasına ve istediği gibi âyin ve törenlere katılmasına izin verir. Türk kocadan dul kalmış, çocuk sahibi ve anneleriyle birlikte oturan Hristiyan kadınlar tanıyorum, fakat bir Hristiyan erkeğin Türk kadını almasına izin vermezler.

Bu arada bir Hristiyan erkeğin kendi usullerince Hristiyan bir kadını almasına müsaade ederler. Türklerde bir Hristiyan'ın, Türk olsun Hristiyan olsun, cariyeye almasına izin verilmediğinden, birçok Hristiyan tüccar yukarıda dendiği gibi kadın alır. Yanlarında tutabilmek için de kadıya eşleriymiş gibi yazdırırlar ve böylece, aralarında anlaştıkları çeyizi vererek Hristiyan, hür ya da köle kadınları alırlar. Bunu yaparken paganlar arasında pagan usulü ile aldıkları için de bu nikâhın kutsal ve gerçek olmadığını düşünürler, ancak yanıılıyorlar; çünkü söylenen sözler nikâhın aslı ile ilgilidir, yani damat onu Türklerinki değil de kendi kutsal dininin Tanrısı emrettiği gibi gelini aldığını söyler.

Aziz Hieronymus'un Epistula ad Oceanum'unda [Okyanus'a Mektup] [II. cilt] söylediği gibi: Sustunui Romae ab eloquentissimo viro cornutum problema [Roma'nın ikilemini çok iyi konuşan adamdan ayırdım]. Eş reddettiklerinde tuhaf olaylar yaşandığından, bunlardan bir tanesini size anlatmak istiyorum: Şayet bir koca, karısını kovup ona çeyizini iade ederse, onu ikinci bir nikâhla tekrar geriye alabilir mi? Onların bilginleri hayır der, ancak bu şekilde olur, yani bir başka adam ona çeyiz vaad ederek eş olarak aldıktan sonra birlikte evine götürerek evliliği yerine getirecekler. Bundan sonra kocası ondan vaz geçecek ve her ikisi de karşılıklı olarak evliliği yerine getirdiklerine dair yemin ettikten sonra onu alabilir. Ancak böyle bir durumda birinci kocası, yeni çeyiz vaat ederek, o kadını tekrar geriye alabilir. Eş aldıkları zaman düğün kutlaması yapmazlar ancak evin içerisinde erkekler bir tarafta, kadınlar diğer tarafta olmak üzere şarkı söyleyip dans ederler. Yemeği de kadınlar erkeklerden ayrı olarak yerler. Düğün esnasında acemi kişi, yani damat, geline bazı ufak tefek hediyeler armağan eder, aynı gelin de damada yapar. Küçük bir davul eşliğine ve teker teker olmak üzere bir tür tahta kaval da çalarlar.

Her Türk'ün evinde, eşiyile birlikte genellikle açıkça cariyeleri de vardır, aynı şekilde genç oğlanlarla birlikte aynı yatakta bulunur-

lar. Bu huyun herkeste lekesi vardır: Paşalar, beylerbeyi, Barbaros, frate [hoca?], prete [müezzin?] ve diğerleri. Herkesin şaşkınlığı ve hayranlığıyla şimdiki sultan, kendinden önce gelen diğer sultanların çok dost olduğu bunca çirkin uygulamalara karşı çok düşmandır. Bütün Levanten deniz adamları ve Yunanların çoğunun bu tür alışkanlıkları vardır. Burada yaşayan Rum halkı, kızlarını Roma Kilisesine bağlı Hristiyan'a değil de Türk'e vermeyi tercih eder. Bunlar Roma Hristiyanlarını büyük düşman olarak görürler ve onlara 'schillo franco' yani 'frenk köpeği' ve Roma Hristiyanlarına 'Frenk' derler. Madem ki Yunanistan'a girdik, onların bazı âdetlerinden bahsetmek istiyorum. Rumlar, Roma'ya bağlı Hristiyanlardan çok nefret ederler, son derece şevhet düşkünüdürler ve Tanrı'ya karşı küfür ederler. Rumlara has sövgü 'gamotta Theosa', yani 'ben senin Tanrı'nı' ve 'gamotta pisti fu', yani 'ben senin inancını' derler ve her gün sarhoş olurlar ve kesilmiş olmayan etten hiç yemezler, buna da Türkler ve Yahudilere nazaran daha çok riayet ederler; ne kaplumbağa, salyangoz, sümüklüböcek ne de kurbağa yerler. Büyük pehriz döneminde kocalar eşleriyle birlikte yatmazlar, Salı ve Cuma günleri, bir kere haricinde çocuklarına süt vermezler.

Rum ve İstanbul civarında yaşayan Levanten Bulgarlar büyük pehriz dönemi boyunca kanı olan balıktan yemez, zeytinyağını yemedikleri gibi. Bazı din adamları ve Rum papazları, Kordi [?], Bulgarlar, Sırplar [ki bu inanılacak gibi değil], Pazartesi ve Çarşamba günleri büyük pehriz döneminde, yemek yemezler. Cuma ve Cumartesi günleri 48 saat boyunca ne yer ne de içerler, fakat şarap içerler ve o kadar çok içerler ki, inanılır gibi değil, çoğunun masalardan sarhoş olmadan kalkması mümkün değildir. Kandiyelilerden bahsederken Aziz Paulus bunları iyi tarif etmiştir, onların şairi Epaminondas'tan esinlenerek onları tembel bedenli, yalancı, kötü hayvan olarak adlandırır. Gerçekten, doğduklarından bu yana aşağı yukarı çoğu böyle; iyi olanlardan bahsetmeyeceğim, çünkü iyi olanlar da var ve her çeşitten, bizim aramızda olduğu gibi.

18. BÖLÜM

SULTANIN SEFERDEN DÖNÜŞÜNDE YAPILAN ŞENLİK VE ŞATAFAT

Sarayı ve evlenilen eşlerle ilgili sözleri tamamladığımıza göre bu sultanın diğer özelliklerinden yeniden söz etme zamanı geldi. Çünkü onun davranışlarını ne kadar çok ele alırsak o kadar övül-meyi hak ettiğini görürüz. Şimdi kendisi savaştan döndüğü zaman geceleri de dahil üç gün boyunca devamlı ve sınırsız yenir, içilir. Çünkü yiyecek satan dükkânlar aralıksız bu üç gün ve aynı şekilde üç gece açık kalır. Bursa ya da Edirne'ye giriş yaptığında Museviler pohpohlayıcı seslerle 'Beyimiz Sultan Süleyman Şah'ı Tanrı kutsasın' diye sevinç çığlıkları atarak ona eşlik ederler. Bunları söylerken 200 scudo değerinde bezden yapılmış kumaşları atının ayakları altına sererler. Bu kumaşları sonra da yeniçeriler toplar ve kendilerine hediye olarak alırlar. Bazıları kendi giyisilerini sererler ve bunun sadeliği sultanın çok hoşuna gider ve onu sevin-dirir. Ayrıca şehrin bütün halkı da onu karşılamaya gider.

19. BÖLÜM

SULTANIN AV İÇİN ASYA KITASINA GİDİŞİ, BAZI GÜREŞÇİLERDEN NASIL ZEVK ALDIĞI VE DAĞITMASI İÇİN BU SULTANIN ÇANTASINA HER GÜN KOYDUKLARI PARA

Bu sultanın sarayında bulundurduğu tersanede ekseriya çok güzel ve altınla işlenmiş dört firkateyn ya da iki direkli yelkenli [brigantino] bulunur ve bunlardan biriyle, onların söyleyişle, ‘acemi-oğlanları’ tarafından Asya’ya geçer. Bu kişiler ‘yeniçericik’lerdir, yüzlerinde tüy bitmemiş ve bahçeleri kazma ile kazmak üzere eğitilmiş gençlerdir. Başındaki komutanlara ‘Bostancıbaşı’, yani bahçıvan başı derler ve sultanın Asya’ya geçmek için kullandığı firkateynin dümenini çevirirler. Asya’da ve daha birçok yerde olduğu gibi, ona ait şahane at cinsleri bulunur. Son derece eğlenceli bulunduğu avlar da var, çok sayıda köpeği ve doğanı da var ve her eğitici elinde bunlardan ikişer tane taşır. Sonsuz sayıda şahini vardır. Kırdaki ziyaretine gelen sipahi ve çavuşlar dışında, 300 avcısı yanında olmadan hiçbir zaman ava çıkmaz. Uzun olmayan bir süre önce Edirne’ye geçip birçok Hristiyan ve Musevi’nin de katıldığı bir av düzenlemişti, grup o kadar büyüktü ki avcılarının toplam sayısı 50 bin kişiyi geçiyordu ve sonsuz sayıda yabani hayvan öldürülmüştü.

Yaz olsun kış olsun soğuk ve sıcağa aldırmadan hep ava gider. Orman ve dağların etrafını sararak sırayla av hayvanlarını kısırdığı dağın tepesine doğru ilerler. Oldukça büyük bir sayıda bulundurduğu birtakım güreşçisinden de çok hoşlanır. Bunların hepsi ücretlidir ve diğer kişiler arasından tanınmaları için siyah kuzu derisinden ve tüylü tarafın dışarıda kaldığı kâğıt külah [cartoccio] gibi yapılmış sivri bir tekke giyerler. Sultan, bunların arasından en başarılı olana kendi eliyle daima bir kaç düka verir. Bu maksatla [ve başka türlü bağış yapmak için] giydiği dolaman (dulamano) dedikleri elbisenin deri iç cebine birçok düka koydurur. Gün boyunca paraların dağıtımı tamamlanmadığı takdirde bunları akşam vaktinde içoğlanlarına armağan eder. Aynı şekilde ertesi sabah başka giyisilerle birlikte tekrar para verirler.

20. BÖLÜM

DÖRT PAŞA, KÂTİP, KADI VE DİĞERLERİN İKAMETİ VE SULTANIN HAFTADA ÜÇ KERE YAPTIĞI UMUMİ TOPLANTI

Sarayın ikinci avlusunda [yukarıda dediğimiz gibi] çok güzel bir kemeraltı [Kubbealtı, Divân-ı Hümayûn] bulunuyor; ön tarafında bir revak var, aynen rahip meclisininki gibi ve önünde avlusu durmaktadır. Burada dört paşa ve sultanın kâtipleri, üç kadı, Rum[eli] beylerbeyi oturur. Bu şahıs savaş işlerini sona erdirir ve tamamlar, askerlere görev verir, paşalar ve sultandan sonra birlikte teyid ettikleri ücret düşüş ve artışını tespit eder. Aynı şekilde deniz beylerbeyi [kaptanıderya], yani deniz genel kumandanı olan Barbaros da katılır. Yunus Bey, yani sultanın birinci tercümanı da vardır. Kendisi Rum'dur, Modonludur, Türkçe, Rumca ve çok iyi İtalyanca bilir. Yunus Bey, Signor Giunus anlamına gelir, burada Giunus özel bir isimdir ve Begh, Bey yani beyefendi anlamına gelir.

Sultan hiçbir zaman bu umumî oturuma katılmaz, fakat siyah hürmüz ile örtülü ve paşaların oturduğu yerin üzerine denk gelen, kendisine ait kare şeklinde bir penceresi [kafes] vardır. Ken-

disi kapalı belli bir geçit sayesinde başkalarına hiç görünmeden buraya geçebilmektedir ve oturumun beyleri, efendilerinin ne zaman orada olup olmadığını bilmediklerinden dolayı, bu kuşku altında adalet işlerine kendilerini daha iyi vermek zorunda kalırlar. Bahsedilen oturuma ayrıca kâtiplerle asil Türkler de katılır ve her milletten, kadını olsun erkeği olsun, herkesin verilen tarihte buraya gelmeye hakkı vardır. Atlı olanlar sarayın ikinci kapısına geldiklerinde atından inerler, böylece [dediğimiz gibi] sultanın kendisi ve onun üç içoğlu haricinde ne paşa ne de herhangi birisi üçüncü kapıdan at üstünde geçebilir. Yaya girenler oturum revağına kadar yürüyebiliyorlar ve şayet bekçilik yapan yeniçeriler onların geçmelerine engel olmak isterlerse “maslahadum var” yani “yapılacak işlerim var” dediklerinde hemen onların geçmesine izin verirler. İlerleyip oturum locasının [Divân-ı Hümâyûn] bulunduğu meydana geldiklerinde dururlar ve paşaların elçilerle yaptıkları görüşmelerin tamamlanmasını beklerler.

Elçiler, önemli işleri olmadığı takdirde ya da çağırılmadıkları sürece gitmezler ama kendileri yerine kâtipleri ile Pera asıllı Hristiyan ya da Rum olan tercüman ile birlikte gönderirler. Başlıca önemli işlerini tamamladıktan sonra da oradan ayrılırlar. Burada çok büyük bir sessizlikle beklenir, kimse gürültü yapmaya veya herhangi bir ses çıkarmaya girişmez çünkü aksi takdirde onu hemen sopalarlar. Her oturumda [ileride bahsedeceğimiz gibi] duyabileceğimiz en tuhaf şekilde sopalananlar vardır. Paşalar, yurukarda dendiği gibi, öncelikle önemli durumları görüşür sonra da, fakirlerin olsun zenginlerin olsun, diğer konuları da ele alır. Dinlenmemiş ve uğurlanmamış olmayan hiç kimsenin oradan ayrılması mümkün değildir. Burada ne savcı ne de avukat vardır, herkes kendi işlerini elinden geldiğince en iyi şekilde kendisi sunar. Dili bilmeyenler ise tercüman anlamına gelen ‘dragoman’dan istifade eder. Sultan tarafından maaşa bağlanmış çok tercüman vardır ve şayet birisi mütevazı bir tarzda kendi işlerini sunabile-

cek durumda değilse, hemen oradan uzaklaştırılır ya da sopalanır. Kadılar [hâkimü’ş-şer’; kadıasker] kanunu bilenlerinin başıdırılar, bu kişiler yasal ve vicdan davalarında karar verir ve diğer şehirlerden gelen bütün başvurularla ilgilenir. Aslında her şehir, kale ve büyük vilayette kadı vardır ve bunların hükümlerine karşı birçok kişi İstanbul sarayında itirazda bulunur. Dolayısıyla, ileride açıklayacağımız gibi, kadılar bu davaları tekrar ele alıp sonuçlandırırılar.

Orada bulunduğu zaman deniz ile ilgili konuları dinleyen ve Türklerin ona Hayreddin Paşa dediği Barbaros da vardır. Onların dilinde Barbarossa demek için ‘kızıl sakal’ denmesi gerekiyor. Oturum devam ettiği sürece durmaksızın kömürle yakılmış büyük bir ateş vardır ve yanında bulunan kalın demirden yapılmış kaynar derecede olan büyük bir tava ile aldıkları tüm dükalı, gümüş akçeleri ateş üzerinde denetlerler. Her oturum esnasında oldukça büyük miktarda toplanan bu paralar, birçok diyar ve vergi bölgesinden gelmektedir. Daha sonra bu paraları sipahi ve yeniçerilere ulufe ödemeleri yapmaları için camerlenghiye [hazineye (çev.)] teslim ederler.

Paşalar kış döneminde ikinci vaktinde ve yaz döneminde öğleden sonra bu oturumlardan ya da onların deyimiyle divânlardan kalkarlar ve oradan ayrılmadan önce o kemeraltında [Kubbealtı] üç öğün yemek yerler: Birincisi sabah buraya geldikleri zaman yani gün ağarırken, diğeri öğleyin, üçüncü öğün ise herkesi oturumlarda dinledikten sonra yenir. Sade yemek türleri yerler, haşlanmış ya da fırında pişirilmiş tavuk, döğölmüş sarımsak ile çeşnilendirilmiş besi için iğdiş edilmiş horoz, yabanî hayvan, kuş, yaz mevsiminde de Macarların baharat ve safranla yaptıkları gibi taze korunmuş yiyecekler. Her yemek türüne, İstanbul’da bazen azaldığını da gördüğüm limon suyundan katarlar. Suriye’den her seferinde 50 fiç birden gelir, Rodos ve Kandiye’den ve başka yerlerden getirirler, bu limon suyundan çok kullanırlar fakat ba-

harattan o kadar değil. Dediğimiz gibi yemeyi ve dinlemeyi bitirdikten sonra her biri sultanın yanına gider [arza girmek]. Bütün Paşalar ve oturma diğer beyleri yapılan çalışmaların tamamını ona aktarır. İlk önce hukuk âlimleri [kadiaskerler], yani kadılar konuşur, diğerleri susarken aralarındaki en saygıdeğer olanı konuşur. Sultana herşeyi bildirmek için başkâtip ‘ars’ [arz] dedikleri, yani hatırlama amacı ile yazdıkları bir metin olan ve gün boyunca ele alınan konuların tamamını içeren bir listeyi bulundurur. Ardından dört paşadan sultanın mühürünü muhafaza eden, dolayısıyla [yukarıda dediğimiz şekilde], en saygını olan ‘vezir’e de [veziriazam] olayları bildirir.

Karara bağlama ve afların bütünü sultanın yetkisindedir ve aynı Roma’da sıra sayısı referendariumlarının* yaptığı gibi onlara sadece bilgilerin özünü aktarırlar. Sultan hem medeni, hem ceza hukuku alanında mührünü atar. Aynı şekilde Rumeli beylerbeyi konuları aktarır, fakat Anadolu beylerbeyi zamanın çoğunu idare ettiği bölgelerde geçirdiğinden, dolayısıyla İstanbul’da bulunduktan o da oturumlara katılır ve yeniçeri ağası ile birlikte savaş işleri ile ilgili görüşlerini bildirir.

Son olarak Barbaros da orada olduğu zamanlar deniz seferleri hakkındaki görüşlerini anlatır. İstanbul’da bu kişi o kadar takdir edilmez, sultan ona çok muhtaç olduğundan dolayı onu beğenir gibi gözükür, fakat aslında ona pek güvenmez. Bu durum açık ortadadır çünkü sultan, Barbaros’un büyük oğlunun devamlı yanında kalmasını istemektedir, hem savaş hem de diğer konularda, sanki rehine almış gibi. Aynı durum küçük Tataristan kralının [Kırım hanı] oğlu ve onun başka tâbileriyle de oldu. Mütevazi bir tarzla [dendiği kadarıyla] kendi güvenliği ve farklı âdetleri öğrenmek için birini Fransa kralından da istemişti. Kral da, zarif bir şekilde özür dileyerek, onu vermek istemedi.

* Halkın şikâyetlerini imparatora ileten görevli (çev.).

21. BÖLÜM

DÖRT PAŞA VE KADILARIN DİĞER GÜNLERDE KONAKLARINDA DÜZENLEDİKLERİ ÖZEL OTURUMLAR

Özel yapılmış kemeraltıların [Kubbealtı] olduğu yerde, umumî oturumların yapıldığı günler dışında, dört paşanın her biri kendi konağında özel toplantılar düzenler ve orada bulunan herkesi dinleyene kadar oradan asla ayrılmazlar. Şayet diğer paşalar olmadan da birinin işini görürse o kişiyi gönderir aksi takdirde onu ilk umumî oturuma sevk eder. Aynı yöntemi hâkimü's-şerler, yani hukuk bilginlerinin bilginleri, yani baş bilgeler [kadiaskerler] de uygulur. Dediğimiz gibi dört paşa vardır, bunların arasından en önemli olanı mühürü muhafaza eden Vezir Paşa ya da saraylıların saf söyleyişiyle Paşa vezir diye hitap ettikleri paşadır [veziriazam]. Dolayısıyla bu şahıs bu özelliği sayesinde diğerleri arasında en çok saygı görendir. Gelen sipahiler, çavuşlar, müteferrika ve diğer saygın kişiler öncelikle ona gider çünkü âdetlere göre saraylıların tamamı mahkemeye karşı saygıda bulunmak için özel oturumlara katılırlar. Burada önce birincisine giderler ve bizdekilere nazaran çok daha görkemli bir merasim yaparak, şapka

çıkarılan andan itibaren, baş yere degecekmiş gibi birbirlerinin karşısında eğilirler.

Özel isimlere de pohpohlayıcı ünvan eklerler, mesela Mehmed Paşa, Mehmed Ağa, Mehmed Bey gibi. Paşanın anlamı 'şef'tir, ağa ise 'baş'tır 'begh' de 'bey' anlamına gelir. 'Beghum', yani 'beyim', 'sultanım' da derler ki bu da başlıca 'bey'e söylenir ve ona başka hiç kimse için kullanmadıkları 'imparator, Sezar' anlamına gelen 'hünkâr' diye farklı bir şekilde de hitabederler. Yolda giderken birbirleriyle karşılaşıncı aralarında bin bir çeşit iltifat yaparlar.

Dediğim gibi saraylılar, birinci paşayla [veziriazam] merasime katıldıktan sonra, bizim manastırlarımızdaki rahiplerin meclislerine benzer oturulacak döşemelerin bulunduğu toplantı kemeraltına [Kubbealtı] doğru giderler. Kemeraltının bir tarafında rüzgâr ya da yaz güneşinden korunmak üzere açılıp kapanan perdeler bulunur, ortasında ise döşemenin üzerinde bir halı varken bir diğeri de paşa oturduğu zaman ayaklarının altında kalacak şekilde yerde bulunur. Bu saraylılar bir araya gelip rütbe ya da görevlerine göre sıraya oturduktan sonra, son derece büyük bir sessizlik içerisinde, bakışlar aşağıya çevrilmiş halde ve kollar çarpraz olarak dizlerin üzerine otururlar. Sonra yapının iç kısmında bulunan odalardan paşanın kendisi geldiğinde herkes ayağa kalkar ve ancak o yerine yerleştikten sonra onlar da otururlar. Bütün bunlar hiç konuşmadan, en ufak bir ses çıkarmadan ne de bir duygusunu belli etmeden olur. Paşa önce sağa, sonra da sola baktıktan sonra konuşmak istediği bir kişiyi gördüğünde ona işaret eder ve o da yere kadar varan bir eğilme ile kendisini sunar. Bu kişiye paşa isteklerini alçak sesle söyler ve aynı şekilde herhangi bir şey hakkında konuşmak isteyen herkesi yanına yaklaştıırıp konuştuktan sonra herkes yerine tekrar döner ve herkes yerinden kalkar. Bundan sonra bu kişiler şayet özel işleri varsa teker teker konuşmak için paşanın yanına giderler. Roma'da kardinaller, papa ile özel konuşmak için yaklaştıkları gibi, burada oturma sı-

rasına göre, en önemli kişiler öncelikle giderler. Herkes söyleyeceklerini tamamladıktan sonra, paşa onlara işaret eder ve hepsi teker teker ayağa kalkıp önüne kadar gider ve selamlaşmayı yaptıktan sonra birinci paşanın oturumundan sırayla ayrılıp diğer üç paşaya doğru yönelirler.

Saraylılar diğer kişilere hürmet yetiştirebilmek için zamanlama açısından saatleri düzenlenmiştir. Birinci paşa yazın saat 20’de, kış vakti ise saat 19’da meclise giriş yapar ve her bir paşa için yarımşar saat kalınır. Böyle bir zamanlama ile dördüne hürmet ve saygıları sunmak neredeyse geceyi bulur. Her bir paşa aynı şekilde umumî toplantılara lütuf sahibi olma seviyesine göre yanında az ya da çok saraylı ile birlikte gider. Elçiler özel görüşme istedikleri zaman bunu önceden, sabahleyin, paşaya bildirirler ve kendisi kabul ederse toplantıya giderler. Paşa nadiren kendisi karşılamaya çıkar, fakat kemeraltına [Kubbealtı] geldiklerinde onlara oturmaları için bir sandalye ve bir halı hazırlatır ve kabul edilip gönderilen kişiler ilk onlar olur. Saraylılar gittikten sonra orada paşanın kendisiyle birlikte, dil bilmeyenler için iki ya da üç tane tercüman ile beraber onun temsilcisi sayılan beş altı çavuş kalır. Ardından ellerinde kamış ve bazen yeniçeri de olan iki ya da üç kapıcı çıkar ve kendi dilinde: “Eccì faccende” diye bağırırlar. Bunu duyan ve oturum isteyenler sesin geldiği yere yaklaşır ve teker teker kapıcı tarafından paşanın huzuruna getirilirler. Kendisi bu kişilerin hepsini son derece nazik bir şekilde dinler ve kendisinin [yalnız başına] halledebileceği bir durum ise, onları gönderir, aksi takdirde bu kişileri, yukarıda yazdığımız gibi, yapılacak olan ilk umumî oturuma erteler.

Vezir Paşa [Veziriazam] rütbesi gereği, diğerlerine nazaran kendi başına daha çok sonuçlandırma yetkisine sahip olduğundan diğer paşalara göre daha çok sayıda oturum yapmak ister. Her ne kadar bu aralarda sultanın damadı olan Rüstem Paşa sanki vezirmiş gibi oturumları kapatıp rekabet için birçok kişiyi bağışlasa da.

Bu duruma diğlereri isteksizce katlansalar da, söyledüğimiz gibi, sultanla akraba olan başkası olduğı için yapacak bir şey yoktur, zarar görmeksizin buna kimse karşı koyamaz. Sırasıyla herkesi dinledikten sonra paşa oturumu terkeder. Hâkimüş-şer' [Kadiasker] de kanunu ilgilendiren konular hakkında oturumlar düzenler, ama toplantılar paşanın kiler kadar kalabalık değildir. Toplantılar hakkında da söyleyebileceklerimiz bu kadardır.

22. BÖLÜM

ÖZEL YA DA UMUMİ OTURUM ESNASINDA GÜRÜLTÜ YAPANI YA DA SAYGISIZCA KONUŞANI CEZALANDIRMA VE SOPALAMA

Umumî oturum esnasında gürültü yapanları ağır bir şekilde sopalandıklarını yukarıda anlattığımdan şimdi de bunu nasıl uyguladıkları hakkında bilgi vermem yerinde olur. Bu şekilde bu insanların önemsiz sebepler için o derecede acımasız kılan ve gaddara dönüşen ve ister bizim ister onların kendi milletine karşı ne derecede yabani ve katı olduklarını kolayca öğrenmiş olursunuz. Cezayı hak eden kişi oturum esnasında, umumîce şu şekilde sopaya çekilir. Cezalı, yüzü aşağıya doğru çevrilmiş halde yere yatırılır, sonra bir kişi baş ve ellerinden tutar, bir diğeri de ayaklarını bitiştirir ve bu halde kalçalarının her iki tarafını çorapları indirmeden sopalarlar. Onların kapıcı dedikleri kişilerin elinde tuttıkları bir nevi kamış kullanarak 100, hatta 200 kereye varana kadar sopalarlar. Bu kamışlar Hindistan'dan gelir, son derece sert ve kalın boğumlardan oluşur ve dövülen kişiye, başka birinin yardımı olmadan yerden kalkamayacak duruma gelene kadar vururlar. Hatta sopayı o kadar vururlar ki dövülen kişiyi

yatağa yerleştirmek gerekir ve bazen aylarca yerinden kalkamayacak durumda kalır.

Doğudaki, yani Arapların [Moro] ve Türklerin mahkeme yöneticilerinin neredeyse tamamının elinde bu şekilde yapılmış kamışları tutarken gördüm ve ben bazen kimi Yahudi'lerin İncil'in bir suresini göstererek rivayet ettiğı gibi, Efendimiz Hazreti İsa'yı deli olduğı için değil de özellikle daha fazla acı çekmesi için kullandıkları sopaların bunların benzeri olabileceğı düşüncesi aklıma geliyor.

23. BÖLÜM

KADI VE DİĞER DİN ADAMLARININ GÖREVİ, YAŞAMI, GİYİMİ VE SÜRDÜRDÜKLERİ HAYAT

İstanbul'da sultanın kapısının olduğu yerde, yukarıda yazdığım gibi, üç kadı bulunur. Onların müfti [şeyhülislâm (çev.)] diye hitap ettikleri ve bizdeki papaya benzer görevi olan bir tanesi hariç, bu kişiler kendi yasaları hakkında en yüksek derecede bilgiye sahiptirler. Bu müftünün elinde kanunun anahtarı bulunur, onun verdiği hükme karşı itiraz hakkı yoktur. Bu kişiye karşı çok büyük saygı gösterilir, hatta sultanın kendisi bile saygıda bulunmak için müftüyü gördüğünde yerinden kalkar ve böyle bir şeyi dünyada başka hiçbir kimse için yapmak istemez, nedeni de Muhammed Peygamber'in temsilcisi olduğunu söylemeleridir. Bu kişi, diğer birçok kadı ile hâkimü'ş-şer olmayan diğer kadılar gibi Kur'an'ın yasaları ve Arap dili konusunda büyük bilgi sahibidirler. Kur'an, bölümlerle düzenlenmiş dini buyruk içeren kitap anlamına gelir. Aynı zamanda bu kişilerin astroloji konusunda biraz bilgisi vardır, felsefede bizimkiler kadar fazla bilgileri yoktur, tıpla çok az ve diğer ilimlerle ise hiç ilgilenmezler.

Basit halk ise hasta olduğunda [geldiği gibi aynı şekilde] gitmesini beklediğinden, ne hekim çağırır ne de ilaç kullanır. Onlardaki eski bir deyim'e göre Tanrı, doğduğum gün alnıma yazdığı şekilde bana davranacaktır diye inanırlar. Şimdi bir müftü öldüğünde diğer hâkimü's-şer' [kadiasker] ya da kadılar arasından ve sultanın isteğine göre, bir yenisi seçilir. Her büyük şehirde medeni davalara bakan, biri büyük diğeri küçük, iki kadı bulunur. Küçük şehirlerde ise kadı suçlarla da ilgilenir, fakat büyük şehirlerde suç davalarına bir kişi değil de asker olan subaşı bakar. Subaşı, kadıların tavsiyesine göre yargılar. Küçük şehirlerde, Slav dilinde yönetici anlamına gelen voyvoda vardır, başka yerlerde Boşnakça'daki 'dasdar' [dizdar] da dedikleri kişilerden faydalanırlar.

Ceza davalarına bakan subaşılar askerdir, diğerleri ise kendilerini çalışmayla hazırlayan din adamlarıdır ve bu kişiler ne kadar bilgi sahibi ya da gözde olursa o kadar önemli şehirlerde bulunurlar. Bu kişiler açıkça hırsızlık yaparlar, tartışmaları ana hatlarıyla çözer fakat işlerinde ne noter ne de vekil isterler. Herkes şahsi konuları kendi söyler, dil bilmeyenler ise söylediklerini ileten bir tercüman kullanır. Kendi aralarında az parayla birçok sahte şahit bile bulurlar. Şahitlere karşı itirazı kabul ederler ve bir din adamının ifadesi durumunda, 12 sene içerisinde bir defa bile şarap içtiği ispat edildiği takdirde verdiği tanıklık kabul edilmez. Bir Hristiyan ya da Yahudi'nin Türk'e karşı şahitliği kabul edilmezken, Türk'ün onlara karşı tanıklığı onaylanır. Hristiyan Musevî'ye karşı ve Musevî Hristiyan'a karşı şahitlik yapabilirler. Yaptıkları alışveriş anlaşmaları onların 'sicillat' dediği hakimın kitabında [şer'îye sicili] kaydedilir, buraya, alıcı ve satıcının adı, satılanın bedeli ve şahitler yazılır. Bu belgenin bir nüshasını satıcı tarafa verirler ve piyasaya çıkarma güvencesi kullanırlar [sicurta di evittione]. Bu nevi hâkim ve din adamları hiçbir zaman şarap içmezler ve bu Türkler arasında genel bir kanun olmasına rağmen, başkaları gibi onlar arasında da bunu gözetmeyenler az değildir.

Âlim olmayan din adamlarına 'hoca' derler, anlamı da 'yaşlı'dır. Yunanlardaki 'prespiterios', yani bizde 'diyakoz' dediğimiz kişiler onlar için 'danışmend'dir. Bu isimleri daha iyi açıklayabilmek için bizdeki kilise sınıflandırmasına benzetmeye çalışacağız: Bizim papa, başpiskopos, rahip, diyakoz, keşiş ve münzevi, onlar müftü [şeyhülislâm], hâkimü's-şer' [kadıasker], kadı, hoca, danışmend ve derviş derler. Bunların tamamı, keşiş olan derviş haricinde, yanına eş alabilir. Din adamlarının tamamı ipek ya da pamuklu kumaş ya da ipek kumaşa (samito) benzeyen deve tüyünden kumaş ve chuthni? giyer. Fakir olanlar ise moher ve pazenden yapılmış giysi kullanır. Bilgili olan kadılar kışın koyu mor renkteki ince kumaştan yapılmış elbise giyer. Hâkimü's-şer' ise ipek karışımı ağır kumaş (damasco) kullanır, fakat renkleri masumdur, yani gri ve kestane rengidir, kolları dar ve elbisenin altından iki parmak kadar uzar.

Başlarında çok büyük bir sarık [tullipante/dülbent] taşırlar. Muhteşem bir şeydir, fakat ona nasıl dayanabiliyorlar, kim bilir. Onun ortasına gri ya da mor renkte, sivri bir şekilde ve diğerlerine nazaran daha kısa ve geniş ve kıvrımları daha kalın olan sivri bir şey yerleştirirler. Hepsinde sakal vardır ve bu da ne kadar gür olursa o kadar çok saygınlık kazanılır. Diğer Türkler genelde güçlerine göre atı, zengin bir şekilde ipek ya da altınla, 'hibar' dedikleri örtüyle örterken, bunlar ata bindikleri zaman, onun sırtını etrafı saçaklı mor renkte bir örtü örterler. Böyle bir giyim tarzı ile din adamları diğerlerinden ayırt edilebilir. Giysisi ile kolaylıkla tanınamıyorsa, onların ağır bir yürüyüş tarzı vardır, fakat daima gözlerini aşağıya doğru tutarlar. Gelinler gibi yavaş ve ağır adımlarla yürürler ama kendilerine samimi olan ortamlarda her zamanki insanlara nazaran çok şımarık olurlar, putperest ve Yahudilerin âleminde her zaman olduğu gibi. Bizimkilerden ise bahsetmeyeceğim, fakat kim olursa olsun, yargılaması bana kalmaz.

24. BÖLÜM

BAZI DERVİŞ, HACI, MECZUP YA DA TÜRKLERDE HAYAT, TÖRE VE GİYİM

Dervişlerin, ya da Türk keşişlerin hayat tarzını düşündükçe sık sık hayret ediyorum. Hatta bana anlattıklarında inanmadığım gibi [kendi gözlerimle görene kadar] ben de anlatacaklarıma inanmayacak çok kişinin olabileceğinden kuşku duyuyorum. Şimdi herkes istediği gibi düşünsün ve yorumlasın, benim için her zaman ve her konuda yaptığım gibi, gerçekleri söylemek yeter. Konuya geliyorum, Türkiye’de şehirlerde dükkânları [tekke] bulunan derviş dedikleri bir nevi keşişler vardır. Bu ‘dükkân’ların yerlerini inek, koç, geyik, keçi, kurt, ayı ve benzeri hayvanların postlarıyla, tüylü tarafı dışarıya bakacak şekilde örterler. Duvar boyunca ise birçok geyik boynuzu ve içyağından yapılmış mum demetleri asarlar. Yeşil bir örtünün üzerine yerleştirilmiş ve mumu olmayan pirinç bir şamdan bulunur. Bu yeşil örtünün [Hz.] Muhammed’in anısı ve arması olduğunu söylerler ve çoğunun üzerinde uzunlamasına ortadan kırılmış bir kılıç tasviri bulunur. Tasviri onların [Hz.] Ali dedikleri bir hazretin anısına yaptıklarını söylerler. [Hz.] Muhammed’in akrabası olan [Hz.] Ali ismi Türklerde ‘Marco’ anlamına gelir. Onlar bu [Hz.] Ali hakkında birçok efsane anlatırlar,

bizim Orlando ile yaptığımız gibi, mesela o kılıcıyla dağları ortadan böldüğünü söyledikleri gibi.

Halen ehlileştirilmiş kurt, ayı, kartal, karga ve benzeri pis hayvanlar bulundurulur. Bu, dünyayı terkedip yabani hayvanlar arasında yalnız başına bir hayat sürdürdükleri anlamına gelir. Bu kişilerin çoğu kurt ya da ayısı ile birlikte şehir boyunca dillenmeye giderler. Bazıları ise ‘dükkân’larından hiç dışarı çıkmaz ve Tanrı aşkı için oradan geçen insan gruplarının bıraktıkları ile geçinirler. Türklerde delilik kutsal bir şey olarak görüldüğünden, birçoğu çılgın olduklarından dolayı bu tür hayata geçtiğini söyler. Bu yüzden, birisi delirdiğinde, [insanları üzmediği takdirde] onu hemen ermişler arasına katarlar, çünkü delilerin halüsinasyon gördüklerini düşünürler. Ayrıca kendi delileri yetmiyormuş gibi, bizimkilerden de toplarlar; bir Hristiyan delirdiği zaman onu hemen Türk yapıp aziz kadar saygıda bulunurlar ve ona, kurtulabilsin diye Tanrı’nın mucize ile onu delirttiğini ve şayet Hristiyan inancına sadık olarak kalmış olsaydı böyle bir şeyi gerçekleştirmesinin mümkün olamayacağını söylerler.

Bazıları şehir dışında mezarlara yakın yerlerde bulunan küçük evlerde yaşarlar [çünkü ileride de diyeceğimiz gibi Türklerin tamamı şehir dışında gömülürler] ve adaklara bekçilik yapmak üzere gece gündüz buralarda kalırlar. Bir başkaları daha var, eski Nasıralıları temsil ettiklerinden dolayı saç ve sakallarını kesmez ve başı açık halde gezerler. Çoğu [gerçek derviş olanlar], adak için başın, sakal, kaşları yani tüylerin tümünü traş ederler. Bunlar ustura kullanarak zalimce bacak, kık, göğüs ve kollarda uzunlamasına yara açarlar ve vücutları boyunca iğrenç yara izleri bulunur ve kaynar demiri şakak ve alına bastırırlar. Devamlı yalın ayak yürürler ve üzerlerini sadece iki adet keçi ya da koyun derisi ile örterler [bir tanesi önde, diğeri arka tarafta olmak üzere] ve vücudun diğer tarafları gömleksiz olarak çıplak ve traşlı kafa ile kalır. Bazıları edep yerlerini örtmek için bezden bir örtü kullanırlar,

omuzun üzerine daima bir kurt derisi koyarlar ve bu şekilde giyinmiş halde, yaz ve kış, bu halde gezerler. Bu tarzda sonsuz sayıda derviş vardır, azizlik adı altında her türlü rezilliği yaparlar. Hepsi hırsızdır, seyahatleri esnasında yanında balta ile gezer ve yalnız başına giden bir seyyahla karşılaştığında, hangi millettensey affetmezler. Kendilerine ait tekkeleri vardır ve sayıca çok kalabalıktırlar. Onların reisleri, yani baş dervişleri ya da ‘generaller’i gibi, Arapça’yı çok iyi bilirler ve Kur’an konusunda da oldukça hazırlıklıdırlar.

Ben onlardan birini tanıdım, 1537 yılında* İstanbul’da çok velice bir sapkın düşünce geliştirdi, yani İsa Peygamber’in [Hz.] Muhammed’e nazaran daha çok tapılmaya hakettiğini savunan aşağıdaki sonuca varmıştır: Efendimiz [Hz.] İsa, Bakire Meryem’in karnından geldi ve Tanrı ile birlikte Cennet’te bulunduğu kesindir. Cennet’e [Hz.] İsa canlı olarak çıkmıştır ve bizim çarmıha gerildiğine inandığımız kişinin [Hz.] İsa olmadığını, onun yerine ona benzeyen bir Yahudi olduğunu söyledi. [Hz.] İsa’nın, Tanrı için Yahudilere kendisi olduğunu inandırdığını ve bu tür insanlar tarafından onun işkence çekip öldürülebileceğini inanabildiğimiz için de bize deli Hristiyanlar diye hitap ettiğini savundu. Bu söylediklerinin ardından, İsa’nın da insan olduğu sürece hiçbir zaman günah işlemediğini de ekledi. Diğer taraftan [Hz.] Muhammed’in günahkâr halde insan çiftleşmesi sonucu doğduğunu, gökyüzüne İsa gibi canlı değil de ölü olarak gittiğini, onun vücudunun Lamech’de [Mekke?] olduğunu ve ruhu hakkında bir kesinliğin olmadığını söyledi ve bu tür ve başka nedenlerden dolayı, bizim Efendimiz [Hz.] İsa’ya onların Efendisi [Hz.] Muhammed’den daha fazla hürmette bulunmamız gerektiğini savundu. Bu kişinin

* Bassano’nun anlattığı bu durum Babinger’in de dikkat çektiği üzere Molla Kabız hadisesi olmalıdır. Ancak bu hadise 1527’de cereyan etmiştir ve bu tarih Bassano’nun Türkiye’de bulunduğu yıllara denk gelmektedir (ed.).

böyle doğru görüşü her ne kadar birçok kişinin beğenisini kazanmış olsa da, paşa [veziriazam] ve sultanın kulağına uygun-suz bir şekilde yetiştirmeyi becerenler eksik olmadı. Sultan bunları duyar duymaz bu kişiye söylediklerini zorla geri aldirtmaya çalıştı ve o da istemeyince onu kırk destekleyicisiyle birlikte yak-tırdı. Bu insanlar arasında 200'den fazlası ölmüştür. Sultan, bu insanların fazla inatçı olduğunu anlayınca artık yakılmasını istemedi, bu konuda konuşulmasını tamamen yasakladı ve aksi takdirde ceza olarak da onlarda uygulandığı şekilde bunların sopalanma emrini verdi. Halen bu inanca sahip olanlar var. İşte bu insanın haklı nedenlere dayanarak geliştirdiği öğretisi bu şekilde sona ermiştir.

Şimdi de önceden bahsettiğim bu dervişlerle ilgili konuyu tamamlamak için onların bizdeki tarikatçı rahipler karşılığı olduğunu söyleyebiliriz. Başka tür olanları var, bunlar beyaz renkte giyinip aynı renkte şapka kullanırlar ve diğerleri gibi traş olurlar. Bunlar ise tekkelerde yaşayanlarıdır. Bir başkaları daha var, bunlara hacı deniyor, [Hz.] Muhammed'in mezarını ziyaret eden kişilerdir. Bu kişiler zamanında meczup Mağriplilerin [K. Afrikalı-lar] yaptıkları gibi gözlerini oyarlardı. Ama artık bu âdeti bırakıp şimdi sadece o yerlerin ziyaretlerinin anısına rahipler gibi gri ve beyaz renkte giyinirler. Bazıları da var ki giyim tarzında herhangi bir değişiklik yapmaz fakat kendilerini sarıklarıyla belli ederler: Sarığın üstü sivri biter, daha alçaktır, din adamlarınıninki kadar büyük ve renkleri gri ya da beyazdır. Bu kişilere karşı son derece büyük saygıda bulunulur ve herkes onlara karşı din adamlarına olduğu kadar hürmet eder.

25. BÖLÜM

TÜRKLER ARASINDAN [HZ.] MUHAMMED'İN AİLESİNDEN GELDİĞİ KABUL EDİLEN KİŞİLERİN GİYİM VE YAŞAM TARZLARI

Türkiye’de [Hz.] Muhammed’in akrabası olduğu düşünülen birçok kişi vardır [seyyid/şerif]. Bunların bir kısmı yeşil renkte sarık giyer, bazıları bu rengi sadece üst kısmında kullanır, diğer bölüm beyazdır. Onlar bu rengi kullanırlar çünkü [Hz.] Muhammed’in başını yeşil renkle örttüğünü savunurlar, öte yandan İranlılar kırmızı rengi kullandığını savunurlar. Dolayısıyla bu kişiler, baş üzeri haricinde yeşil renkte ne çorap ne de herhangi bir giysi kullanır. Dediğimiz gibi bu kişiler kırmızı rengi kullanmaz, kırmızı rengi kullananlar, yeşil rengi kullananlar hakkında derler ki vücudun edep yerlerini onların peygamberinin kullandığı renkle örtmek hoş değildir ve Türkler arasında kimse yeşil renkte çorap giymiyorsa İranlılar da kırmızıyı kullanmaz. Her kim bu renkleri kullanırsa sapkın mezhepten sayılır, fakat Türkler, İranlılara kızılbaş derler. Şimdi erkek tarafından [Hz.] Muhammed’in soyundan olanlar haricinde hiç kimse yeşil renkte sarık giyemez ve bu kişilere ‘emir’ [hemir], yani Peygamber’in akrabası derler ve bu

kişiler son derece büyük saygı görürler. O derecede ki dava esnasında bunlardan birinin şahitliği karşısında diğer taraftan iki şahit kabul edilir. Bu kişiler her yönden kötüdür, bazıları zengindir ve o seviyeye göre giyinir. Bazıları ise son derece fakir ve sefil bir şekilde giyinir ve ben bunlardan Edirne’de akrabaları [Hz.] Muhammed’in seviyesinde onur ve yücelikle börek satarken gördüm. Bunların birçoğu hacılarla birlikte yaşar ve sık sık 10 ve 12 kişi olarak büyük bir ikiyüzlülükle meydanların ortasında onlarla birlikte Tanrı’ya dualarını yaparlar. Bu din adamlarının bir çeşidi daha vardır, bunlar Araplardır [Mağripliler?] ve üstünde bir ay bulunan bayraklı bir direği tutarak 10, 12 kişiden oluşmuş gruplar halinde beraberce devamlı şarkı [ilahi] söyleyerek yürürler. Kendilerine ait birtakım tahta taslar taşırlar ve Tanrı adına onlara verilenleri yolun ortasına oturup yerler.

Türk güvenlik güçleri ister Hristiyan, ister Musevi ve Türk, suç ya da borçtan dolayı bir sene ve daha uzun bir süre hapis cezasına çarptırılmış olan tutukluları yol boyunca yürütür. Dolayısıyla geçim kaynakları olmadığından ve de açlıktan ölmek için boynuları zincirlenmiş halde bu kişiler, dediğim gibi, şehir boyunca dilenmeye götürülür. Tutuklular dilenirken yüksek sesle şarkı söyler; önce birisi söylemeye başlar diğerleri de hep birlikte ona cevap verirler, o kadar uzun ve yüksek bir sesle söylerler ki, eğlen-dirme yerine ürkütücüdürler. Türkiye’de çok sayıda fakir dilenci vardır, ama sayıları Hristiyan ülkelerde olduğu kadar çok değildir. Devamlı banyo yaptıkları için ne o kadar çok bozuk ve çürük olacak, ne zona hastalığına yakalananlar ne de cüzam görülür. Pera haricinde o diyarlarda pellegra hastalığı, frengi, pannocchia, tenconi ve benzeri hastalıklar bilinmez. Çünkü Pera’da Venedikliler, Cenevizliler, Rumlar ve diğerleri devamlı o işlerle ilgilenirler ama liman bulunmayan şehirler bu tür hastalıklara yakalanmaz.

26. BÖLÜM

TÜRKLER VASIYETNÂMEYİ NASIL YAPAR VE ÖLDÜKLERİNDE NEREDE VE NE TÜR BİR TÖRENLE GÖMÜLÜRLER

Türkler arasında yerleşmiş bir inanç vardır, onlara göre hayatta iken ödenmeyen borçlar öldükten sonra, Tanrı'nın mahkemesi önünde alacaklılar tarafından sorulur. Bu yüzden biri hasta ya da ölüm tehlikesinde olduğunu anladığı zaman, satış yaptığı kişiler sağ ise yanına çağırılır ve hesap bakiyesi ile birlikte alındı makbuzu hazırlanır. Hatta bir Hristiyan ya da Musevi'ye onu aldatıldığını itiraf ettiği durumda bile, hiçbir şeyi iade etmeden, ondan kendisini bağışlaması için yalvarır. Hristiyan'ın biri, bir kere bir Türk tarafından dolandırılmıştı, yalvarmaları sonucunda onu bağışladı. Bütün bunlardan sonra Türk yetmiyormuş gibi Hristiyan adamın iki Türk şahidin önünde kendi eliyle yazılı kâğıt verinceye kadar memnun olmadı, onu aldıktan sonra o makbuzu başının altına koydu ardından üç tane daha yazı ekleyerek ve hiçbir şeyi ödemedi, memnun halde ölüme kavuştu. Mezarın içinde tekrar aynı şekilde makbuz ve ödeme belgelerini başının altına koydurdu. Neredeyse hepsi bu şekilde davranır, yani öldüklerinde

yaptıkları hileli bütün satışların alındı makbuzlarını da onlarla birlikte gömülmesini isterler. Mahallesinin yetkili şahısları önünde bu yazı işlemlerini hızla tamamladıktan sonra, çoğu kölelerinin tamamına, Hristiyan ya da din değiştirmiş Türk olsun, hürriyetlerini iade eder, bu da büyük bir sadaka yerine geçer.

Ben Türklerin Hristiyan köle satın alır almaz hemen kadiya gidip onlara hürriyet mektubu [ıtknâme] yazdırarak ve sonra bunu eline vererek onları güvenli bir şekilde tekrar bu tarafa gönderdiklerini birçok defa gördüm. Çünkü Hristiyan kölenin elinde serbestlik yazısı [ıtknâme] varsa kolay bir şekilde bir Hristiyan ülkeye geçebilir fakat veraset sonucu serbest kalanlardan cevali* almak alışkanlığındalar, onlara 'sen serbestliğe kavuştun, fakat senin Hristiyan ülkeye gitmeni istemiyoruz, sen artık serbestsin ve kendi Hristiyan inancınla birlikte hür olarak artık burada kal' demek istiyorlar.

Yetkili şahısların yazdığı vasiyetnâmede, oğulları olmadığından elindekilerin çoğunu Tanrı aşkına hibe edeceklerini ve cenaze masrafları için ne kadar harcanabileceği ile nerede gömüleceği hakkında bilgiler de yer alır. Genellikle mirasçı olan oğullardır fakat öncelikle yapılması gereken şey karısına söz verdiği çeyizin [mıhr] bedeli, hizmetçilerin hakkı, evlerin kiralari, borçlar ve diğer şeyleri hesaptan çıkartmaktır. Ölüler için iki içyağı mumu yakarlar ve bir tanesini ayakucuna diğerini de başucuna yerleştirirler, ölü mumu kullanmazlar. Birlikte yürüyerek ağırlayanlar arasından mahalleliler, arkadaşları ve tören gereği birçok kişi daha katılır. Onu bir nevi sedye ya da üstü örtülü tabut ile taşırlar, ne ağlayanı, ne dua edeni vardır, mum ve din adamı da bulunmaz. Hepsini şehrin dışına gömerler, kırsal bölgede, şayet birisini şehrin içine gömerlerse onu yolun köşesinde bir noktaya yerleştirirler ve bir kişinin gömüldüğü yerde başkalarını gömmezler. Toprağa yerleştirirken

* Hristiyanlardan alınan vergi (çev.).

baş tarafını doğuya [kibleye] ayakları da batıya doğru yöneltirler. Bazıları sade bir usulle gömülür, yani vücudu toprakla örtterek baş tarafa üç avuç genişliğinde, dört parmak kalınlığında, iki kol uzunluğunda ve ayak kısmında daha ince ve alçak bir taş yerleştirirler. Bazıları fakir olduklarından dolayı tahtadan yapılmış iki parça yerleştirirler. Çok zengin olanlar ise Arapça ve altın harflerle öldükleri günün tarihi ya da ismini o taşların üzerine yazdırır. Bazıları daha var, havalı olanlar ki hayattayken iki kol yüksekliğinde dört tane taş [levha] koydurur, sandık gibi olacak şekilde ve öldüklerinde burada gömülmek isterler, ama vücutları toprak ile örtülür, varisleri de sonra üzerine gül ve menekşe eker. Daha da zengin olanları bir tanesi baş, diğeri de ayakucuna olmak üzere iki tane ağaç diktirir. Bunlar elma, nar, kiraz, vişne ya da başka meyve ağaçlarıdır. Ölüye karşı saygıda bulunulduğundan hiç kimse bu ağaçlara dokunmaz. Birçok kişi ise dört ya da altı aileyi gömebileceği bir yerde mezarın etrafına tahta, taş ya da demirden bir çit yaptırır. Bunlar şehrin etrafındaki en güzel yerleri seçerler ve bizim bahçe ve bağ yaptığımız yerlerde onlar mezar yapıyorlar, memleketin birçok yerini bu şekilde ziyan ederler. Bazıları ise şehirden iki, üç mil uzaklıkta bulunan tepelerin üzerine kendisini gömdürür ve nasıl bizde yolda karşılaştığımız tasvirler önünde durarak duamızı yaparsak, onlarda da yolcular mezarda durup dua ederler.

Hristiyan ve Musevilere gömülebileceği yerler tahsis ederler. Pera'da kiliselerin içerisinde bulunan mezarlara gömmeye ve bizde âdet olan merasim tarzını da uygulamaya izin verirler. Gömüldükten birkaç gün sonra yakınları mezara gidip ölünün ruhuna dua eder ve birlikte törenler yaparlar. Önerdiğimiz konu hakkında size söyleyebileceklerimiz bu kadardır.

27. BÖLÜM

TÜRKLER KÖTÜ KOKUYU ÖNLEMELİK İÇİN HAYVANLARI ŞEHİR DIŞINDA NASIL KESERLER

Türkler arasında bizde olduğı kadar çok iltihap, hastalık ve rahatsızlıklar olmamasına kimsenin şaşırmaması lazım. Onlar sade bir hayat tarzı yaşamaktan başka farklı nedenlerden kaynaklanan bulaşıcı hastalıklara karşı da tedbir alırlar. Bunun için şehirlerin içerisinde kesinlikle hayvan kesip öldürmez ve deri tabaklamazlar ne de kötü koku çıkaracak türde işlemler yaparlar. Etler kesilip temizlendikten sonra şehirlerde çok sayıda bulunan mezbahalara getirilir. Köyler hayvanları kasaplara vermek zorunda olduklarından birçok sığır, kuzu, keçi, iğdiş edilmiş teke ve koyunları, kayıtlara göre, oralardan getirirler. Çünkü köylerde bulunan hayvanların tamamı deftere geçirilir ve miktarına göre, az ya da çok sayıda, kasaplara vermek zorundadırlar. Böyle bir uygulama İstanbul kaynaklıdır çünkü saray burada olduğı için, çok mal tüketilir. Diğer şehirlerde ise büyük miktarda et bolluğı vardır. Bir çeyrek koyunun bedeli bir carlinodan [İtalyan para birimi (çev.)] fazla tutmaz, genellikle daha da azdır. Hatta zen-

ginler bazen sultanın emri üzerine İstanbul'da bolluk yaratmak için buraya binlerce baş hayvan getirirler. Bulamadıkları halde, çok pahalı bir fiyata satın alarak, hayvanları uzak ülkelerden temin ederler ve buraya getirdiklerinde de genellikle biçilen fiyatın daha fazlasına satmaları mümkün olmadığından, bu kişiler çok büyük bir zarara da girerler. Böyle bir durum, maden ocağı arayıp bulmak gibi, yüküne zor katılan ağır durumlardan biridir. Sultanın bazen o zengin kişilerden maden ocaklarını ortaya çıkaran kadar kazı yapmalarını istemesini ve ocağı buldukları anda da elde edilen kazancın yarısını kendisine verilmesini kastediyorum. Zarara ise katılmaz çünkü genellikle kazı yapıldığında çok masraf yapılmasına rağmen hiçbir şey bulunmaz.

Yenipazar'da oturan çok zengin bir adam tanıyorum, bu adam maden ocağını aksatan bir su damarının yolunu değiştirmek için günde 200 scudo kadar para harcıyordu. Şimdi hastalık getirebilecek durumlarla ilgili konuya tekrar dönersek bu tür alanları Türkler şehir dışında yapar, kesme, deri yüzme ve benzeri diğer şeyler yapılan yerlerde birçok kartal, karga ve çaylak bulunur. Bu hayvanlara dokunmazlar, onları rahat bırakırlar çünkü bütün o kirli yerleri ortadan kaldırır, oraları temiz, şehri de sağlıklı tutarlar, yılan, karakurbağası ve benzeri hayvanları yerler. Büyük miktarda bulunan leyleklere de zarar vermezler. Ufak kuşları öldürmezler, bazılarını da kutsal sayarlar, hatta birisi bunlardan almak isterse hepsini birden satın alır onları sonra serbest bırakır ve böylece Tanrı'ya karşı minnettar olduğuna inanır. Marokeni de aynı şekilde işlerler, yani yüzüp kireç suyundan geçirirler, şehir dışında tutarlar, orası bu çalışmalar için daha rahattır; daha sonra bu taraflarda gördüğümüz o mükemmel hale getirirler.

28. BÖLÜM

TÜRKLER ARASINDA BEĞENİLEREK YENİLEN ET TÜRLERİ, BAŞKA YİYECEKLER VE GENELLİKLE KULLANDIKLARI EKMEK VE SU

Yukarıda yemek için Türklerin hayvanları nasıl ve nerede öldürdüklerinden bahsettiğimden, küçük bir konu değişikliği de olsa, bunların hangilerini daha iştahla yedikleri ve içine nasıl çeşni kattıkları ile ilgili konulara değinmem yersiz olmaz. Türkler teke ve koyun etini beğenerek yerler ve keçi derisi bolluğu da vardır. Aynı şekilde bolca koç ve koyun yerler, inek etini o kadar yemezler, ama kuzu ve keçi yavrusunu da oldukça çok yerler ve bunları haşlanmış olarak değil kebab türünde tercih ederler. Dinlerinde yasak olduğundan, domuz eti yemezler, dolayısıyla domuz iç yağı ve yağı olmadığından birçok güzel çeşnilerden, ayrıca bizde ya da Fransızlarda olan pişirme inceliklerinden yoksundurlar. Mutfaklarında sade yemekler bulunur ve yaz olsun, kış olsun, ezilmiş sarımsak en çok hazırladıkları çeşni türüdür. Ufak domuz yağı parçası yerine bu çeşniyi yabani etlerin arasına sıkıştırırlar. Onların müthiş derecede iyi buldukları yahniler bizim damağımız için lezzetsiz kalır. Yani onlar için yemek yemek lezzet ve bolluk değil de bir ihtiyaçtır.

Koyun baş ve paçalarına çok değer verirler ve birçok dükkânda pişmiş halde satılır. Ayrıca kıyma ve çok kötü tadı olan, badem ve tereyağıyla hazırlanmış bir pirinç çorbası da satarlar. Onlarda da tapta calla (?) var, yani lokantalar. Buralarda adam başına iki yumurta olarak hazırlanan kızarmış yumurta ve Fars usulü et de pişirilir. Etten kebab hazırlamak için gerdel gibi büyük bir demir tencere kullanırlar ve dibinde közleşmiş kömürün üzerine kalın demirden yapılmış bir ızgara yerleştirirler. İşte dediğim gibi ızgara benzeri bir şey kullanırlar eti üzerinde pişirmek için, ama sonuçta onların mutfağının bizimkisiyle ilgisi yoktur. Dana etinden yemezler çünkü dediklerine göre danaları uzaklaştırdıklarında inekler süt vermez, onlar da tereyağı, peynir ve diğer süt mamullerinden yoksun kalırlar. Bizde olduğu kadar çok çeşitli yemek türleri yoktur: Hafifyemekler, pasta, ravioli [bir tür mantı (çev.))] yoktur, ne de o kadar çeşit çeşni ve onca incelikler vardır. Şehirlerde sık sık içecek satan yerler bulunur. İçecekler, arpa, bazen darı, çoğunlukla elma armut ve erikle yapılan kuvvetli şerbetlerden hazırlanır; ayrıca elma ve şeker ile veya şekerle birlikte sade su kullanılarak da yapılır. Onların bol miktarda kullandıkları rakı? [archenth] dedikleri damıtılmış bir içkileri vardır, genellikle bundan özellikle yemekten sonra ve yemek esnasında içerler. Hristiyan, Bulgar, Rum ve Musevilere ait birçok tavernada halka açık şarap satılır. Türkler de oralara sabah gidip akşam geç vakte kadar bütün gün boyunca kalırlar. Ayrıca onlar gün boyunca yemek yemekten, içki içmekten ve uyumaktan başka bir şey yapmazlar ve aynı zamanda İstanbul sokaklarında içkili Türkleri görmemek mümkün değildir. Aynı şekilde Pera, Edirne ve Türkiye'nin diğer yerlerinde de görülür, onlar da bu içme alışkanlığına yeniliyorlar.

Bu arada oralarda bulunanlar, yani Hristiyan, Rum, Bulgar, yani avam, tüccar ve sağlam kişilerden bahsediyorum, Cenevizli ve diğerleri gibi efendice yaşarlar. Türklerin yedikleri ekmeğin tadı genelde çok kötü, rengi siyah ve kötü pişmiştir. Bunun ne-

deni bazen çok büyük ekmek yapıyorlar ve içine kimyon tohumu, haşhaş ve başka bin bir türlü kendi şeylerini koyuyorlar, öyle ki dışı pişiyor içi ham kalıyor. Ayrıca başka çeşit bir ekmek de alınmaz. Başka türde, çok ince ve geniş bir ekmek de yapıyorlar, bu daha iyi pişmiş olsa da tadı çok kötü ve yanık. Bu hep kötü değirmenlerden gelen kötü un yüzündendir. Bir de bizdeki galetalar gibi ekmek yapıyorlar, bunlar da diğerleri gibi tohum dolu ama en azından daha beyaz ve içine tereyağı koyuyor, üstüne çırpılmış yumurta sürüyorlar. Sonuçta, evinde yaptığın gibi iyi bir ekmek yemiyorsun. Sultan, bulabildiği zaman, çok beyaz bir ekmek yiyor ama bu çok tatsız bir ekmek. Ben ondan yedim, dişlerimin arasında kireç varmış gibi geldi. Yeniden söylemek gerekirse herşeylerinde bizdeki incelik yok.

29. BÖLÜM

TÜRKLER KÖTÜ KOKULARI ÖNLEMELİK İÇİN ŞEHİRLERİ NASIL TEMİZ TUTARLAR

Şehir dışına ölü gömmek ya da hayvan kesmek onları temiz tutmak için yeterli değildir, yolları da temiz tutma gibi üçüncü bir özene gerek vardır. Bunun için her şehirde birkaç polisin emri altında bulunduran bir kumandan [subaşı/asesbaşı] bulunur, buna boklubaşı, yani bok kumandanı derler. Onun görevi ölen at, eşek, deve ve herhangi diğer ölen hayvanı şehir dışına götürmek ve şehrin içerisinde gübre yığınları oluşmasını, yollara yıkanmış çamaşır küllerinin ve büyük miktarda suyun da dökülmesine mani olmaktır. Herkesin kendi evinin önünü süpürmesi, kış vaktinde oluşan çamurları kaldırması için halka emir verir. Ayrıca verdiği emirlere uymayan herkesi hapse atar ve cezasını ödetir.

30. BÖLÜM

TÜRKLER NE ZAMANA KADAR OKULA GİDER VE ÇOCUKLARIN OKULU BİTİRDİKLERİNDE YAPILAN ŞENLİKLER

Türkler gramere, Bartoli'ye [Hukukçu Bartolo da Sassoferatto] ya da Baldi'ye [Hukukçu Baldo degli Ubaldi] karşı o kadar ilgili değildirler. Çocukları okuma ve yazmayı öğrenir öğrenmez onları hemen okuldan alırlar ve bunları iyi yapmasını bilen, aynı okulun diğer çocuklarıyla birlikte onun marifetlerini öven şarkılar söyleyerek şehir boyunca yürürler o da bundan gurur duyarak herkesin önünde yürür. Bu şekilde diğer çocukları da heveslendirmek istenir çünkü onlar da en kısa zamanda öğrenmek için aralarında yarışa girerler, aynı şekilde şarkılarla şereflendirilip yollarda yürüsünler diye. Çocuklar okullarda yerde oturup okurken de sık sık başlarını sallarlardı. Böyle bir şeyi merak ettiğim için sorduğumda bir hoca bana kitaplarını okurken çocukların Tanrı'nın adına sık sık rastladıklarından O'na saygıda bulunmak için başlarını eğerek salladıklarını söyledi. Aynı derecede bu isime olan saygılarından dolayı temizlik için kâğıt kullanmazlar çünkü buraya Allah'ın adı yazılır. Şayet kadı Hristiyan ya da Yahudi'yi temiz veya yazılmış kâğıdı bu iş için kullanırken gör-

düğü takdirde onları hapis ve birçok scudo ödeme cezasına çarpar. Aynı zamanda bu işi yapmak için Türkler su getirip bununla temizlenirler ve su olmadığı takdirde ilk bulduklarıyla yıkanır. Erkek çocuklara yapılan aynı kutlama iyi iş görmeyi öğrenen kız çocukları için de yapılır. Şarkı söyleyen diğer kızlar eşliğinde mağrur bir halde kız evine doğru götürülür. Eşlik eden kızlar da kiskanarak [ileride de diyeceğimiz gibi] eğlenmek ve yemek yemek için kızın ailesine giderler.

31. BÖLÜM

ÇOCUKLAR HANGİ YAŞTA, NASIL VE NE TÜR BİR TÖREN VE KUTLAMA İLE SÜNNET EDİLİR

İster Yahudi, ister Hristiyan olsun Türkler her dinden uygun gördükleri ve işine gelen şeyleri kendilerine aldı, sonsuz sayıda şeyi de terketti. Sünnet etmeyi Musevilerden almışlardır, fakat onlar sekizinci gün sünnet edilirken Türkler bunu yedinci ya da on beşinci yaşta yaparlar ve sünnet ettikleri güne de bayram günü kadar önem veririler: Ona oğulun sünnet düğünü derler. Çok büyük eğlence hazırlarlar ve davetleri bu şekilde düzenlenir: Oğlanın kadın akrabaları ve kız arkadaşları gidip herkesi düğüne davet eder, bunu da her davetli, kendilerini davet eden kadınlara para verdiği için yaparlar. Bu paraları da kadınlar düğün masraflarını karşılama amacı ile sünnet edilecek çocuğun babasına verirler. Herkes zenginlik durumuna göre, kimi yarım, kimi bir, kimi iki, kimi ise onların parası olan akçeye karşılık üç carlino [eski bir İtalyan parası] bazıları da bir düka verir. Hristiyanları da davet ederler. Sünnetin yapılacağı gün bütün davetliler ata binip birlikte oğlanı camiye götürürler. Sünnetli çocuk başında büyük bir sarıkla çok güzel bir ata biner ve önünde boyanmış büyük bir direğin üzerinde yarım, bir, bazen zenginliğe göre beş altı scudo

değerine varan bir meşale taşırlar. Bahsettiğimiz bu meşaleleri çiçek ve yaprakla işleyip etrafını işlenmiş mum bir halka ile çevirirler ve sonra bu direği caminin içerisine bırakırlar.

Ata binen çocuğun önünde davul, zil, zurna ve diğer çalgılar çalan birçok kişi yürürken diğerleri arkadan giderler ve bazen 100 kadar atın geçtiğini görmek mümkün olur. Camiye geldiklerinde herkes atından iner ve imamın bulunduğu caminin içerisine girer. İçeriye girdikten sonra, birisi oğlanı dizlerinin üzerine alarak oturur, bir diğeri ise pantolonunun bağlarını çözer. Bazı kişiler çocuğun ellerini tutarken bazıları ayaklarını tutar, birçok kişi onu okşar ve sözlerle dikkatini çekmeye çalışır, bu kişilerin hepsi onun vaftiz babasıdır [kirve (çev.)]. Onu hazır durumda gören imam sünnet dericiğinin üst kısmını tutar ve her iki ucu birbirine bağdaştırır, çocuk hareketlenip bağırırken o, kesici gümüş bir penseyle dericiği aletin arasında sıkar, ezdikten sonra deriyi bir ustura ile keser, bu da o kadar rahatsız etmez. Sonra kestiği noktanın üzerine acının tümünü kesebilen bir tozdan koyar. Bu şekilde sancılar tamamen geçiyor ve çocuk kalktığında gülerek diğerleri ile birlikte tekrar atına biner. Bütün topluluk camiye biraz bağışta bulunup ve biraz da dua ettikten sonra aynı şekilde ata binerek tekrar o müzik eşliğinde oğlanı evine kadar götürür. Sonra neşeyle her biri atına atlayıp gider ve attan indikten sonra oğlanın evine yemek yemeğe giderler. Ev sahibinin maddî seviyesine göre yemek az ya da çok olabilir. Ama genelde herkese koyun eti, pirinç çorbası, ekmek ve vişne suyu dağıtılır, şarap sunulmaz. Kadınlar bir tarafta birlikte yemek yiyip kutlarlar, erkekler ise diğer tarafta ve bizim yaptığımız gibi dans edip eğlenme âdetleri yoktur. Evlendikleri zaman ve eş aldıklarında da aynı şekilde yaparlar, birçok kişi ata binerek gelini almaya gider, onu büyük bir eğlence düzenleyerek damadın evine kadar götürürler. Ayrıca kızlar iş görmeyi, erkek çocuklar da [dediğim gibi] iyice okuyup yazmayı öğrendikleri zaman da bunları yaparlar.

32. BÖLÜM

DİNİ KENDİLİĞİNDEN YA DA ZORLA DEĞİŞTİRENLER NASIL SÜNNET OLURLAR

Bir Musevi Türk dinine geçmek isterse [sünnetli olduğundan dolayı] ona başka bir şey yapmazlar. Yalnızca sağ elinin ikinci parmağını kaldırıp ondan şu sözleri söylemesini isterler “Le illà illàlà, Mehemet Rus Ullà” [Lâ ilâhe illallah, Muhammeden Resûlüllah] anlamı da “Allah’dan başka ilah yoktur ve Muhammed onun elçisidir. Sonra Türklerin hepsi Türk olan Musevi’ye bağışta bulunup onu coşkuyla karşılarlar. Şayet bir Hristiyan Türk olmak isterse, yukarıda dediğimiz şekilde onu sünnet ederler sonra da parmağını kaldırtırarak Musevi’nin yukarıda söylediği aynı kelimeleri söyletirler, yirmi beş günde sünnet derisinin iyileşeceğini ve sonra da istediği herşeyi yapabileceğini anlatırlar. Kendi kararıyla ya da zorunlu olarak dinini reddeden Hristiyanlar da aynı şeyleri yaparlar. Sonra da en kısa zamanda her birine bir eş verirler çünkü çocuk yaptıktan sonra ayrılamayacaklarını söylerler. Şayet dininden dönen Hristiyan hür ise hür olarak kalır, fakat esir ise, sahibi istediği sürece esir durumunda kalmaya devam eder.

Birçok nedenden dolayı başkalarını dininden döndürmek için birçok gerekçe bulurlar. Mesela, eğer hiçbir dinin kendi dinine göre daha mükemmel ve de daha gerçek olmadığını ya da Türklerin Cennet'e gitmediklerini, ya da törenlerinin güzel olmadığını ya da iyi yapılmadıklarını söylerse, her ne kadar hakkında yorum yapmasanız da tören esnasında gülerseniz; biri [Hz.] Muhammed'in Tanrı'nın hakiki peygamberi olmadığını, bir Türk'e "köpek" de-yip ya da üzerine tükürürse, onların dini ve Büyük Türk [padişah] hakkında kötü şeyler söylerse ve bir Türk kadınıyla birlikte yakalanırsa onu ya Türk olmaya zorlarlar ya da hadım ederler. Bu tür suçlama için iki şahit bulmak yeterlidir ve başka bir şey yapmaya gerek yoktur. Sonra ya onu yakarlar ya Türk olmaya zorlarlar ya da en azından hadım ederler. Tanıdıkları ve yakmaktan çekinmedikleri kişilere karşı bir Hristiyan'dan Türk olmasını mecbur edecek duruma getiren sözler duyduğuna dair yalan yemin edebilecek Türkleri de kolaylıkla bulurlar. Bundan dolayı Türkiye'ye sık sık gidip gelen Hristiyan milletleri kendilerine sultan tarafından hazırlanan bir hüküm, yani bir geçiş izni yazdırırlar. Bu hükümde Divân-ı Hümayun [Porta], yani dört paşa haricinde hiçbir hakimın inanç konusunda, bu kişi suçlandığı takdirde, kimseyi cezalandırmaya hakkı olmadığı ve aynı zamanda din davalarında 12 sene boyunca şarap içmemiş olan rahipler haricinde hiçbir Türk şahit olarak kabul edilemeyeceği konusunda emir verilir. Bu izne, Venedikliler, Floransalılar, Cenovalılar, Ragusalılar, Peralılar ve Sakızlılar ve şimdi federasyona bağlandıktan sonra, Fransızlar sahiptirler.

33. BÖLÜM

YAPTIKLARI İŞKENCE, ÖLDÜRME VE KAZIĞA VURMA HAKKINDA

Türkler ceza verme konusunda ve hata yapanlara karşı, ister Türk ister Hristiyan olsun, son derece acımasız ve katıdırlar. Başka hiçbir ülkede uygulanmayan kazığa vurma gibi bir yöntemi şu şekilde uyguladılar: Kazık cezası alan suçlu, ölümüne neden olacak olan kazığı kendi omuzunda taşımak zorundadır. İç yağı ve sabun ile yağlanmış olan kazık bir insan kolu kadar geniş, beş altı kol uzunluğunda ve uç kısmı da sivriltilmiştir. İdamın yapılacağı yere vardıklarında cellat onu yüzü aşağıya dönmüş vaziyette yere yatırır ve ardından etrafına bakınır, çünkü ortalarda Hristiyan ya da Musevi varsa suçluyu tutması için onları çağıracaktır. Fakat genelde çok az kişi bu tür olayları görmeye gitmektedir, hatta bu durumlarda millet pek ortaya çıkmaz.

Şimdi ne Musevi ne Hristiyan olanı bulamayınca Türk asesı [cassass] yani polisinden adam alır. Bunlardan kimileri ayaklarından tutup topuklarıyla basarak sıkı tutmaya çalışırlar, diğerleri de baş ve ellerinden tutar. Sonra cellat direğin sivri ucunu suçlunun kıcına dayar, sanki lavman yapacakmış gibi. Bundan

sonra büyük bir topuz alıp direğin baştarafının üzerine vurur. Öyle olur ki, acı çekenin feryatları arasında direk, bazen boyun tarafından, bazen omuzundan ve sırtının ortasından, göğüsünden, ve genelde de baş tarafından çıkar. Kazığı diğer taraftan çıkardıktan sonra onu yere çakmak üzere kaldırırlar fakat yardım etmek için kazığa yaklaşabilecek cesur kişi bulunmadığından dolayı, çoğu bu halde terkedilir. Kazığın ucu şayet baş tarafından dışarı çıkarsa kişi hemen ölür, aksi takdirde kuvvetli ve yüksek feryatlar arasında iki üç gün kadar yaşayabilir. Bu kişiler boş yere devamlı içecek su ister çünkü onlara yaklaştırmaya tenezzül eden kimse olmaz. Majesteleri krala tahmin edebileceğim derecede istikrarla hizmetlerini sunmuş olan zavallı Arnavut komutan Lazero, birçok Hristiyan'ın önünde kazığa vurulup işkence gördü. Ne kutsal şehitlerin, ne de dirençli bir erkek askerin İsa dinine bu derecede sadık kalabileceğine ve bu denli acı çekebileceğine inanamazdım, şayet Lucanus'un söyledikleri doğruysa: İnsanın hiçbir inancı, merhameti yoktur, kışlaya giren [Nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur]. Kendisine yapılan her türlü eziyet, sürekli kabalık ve hakaretler karşısında daima ayakta kalabildi; ne de bunların tümü onu İsa'dan hiçbir zaman ayırabilmiştir. Dalmaçya'da bulunan Kastelnova'da [Castrum Novum] yakalanmıştı bu zavallı. Bir büyük kumandan derecesine örnek olacak seviyeye gelen bu kişi sonuçta, karısı ile bekâr iki kızını Türklerin eline düştüğünü görmemek için kendi eliyle onları katletme gibi, bir senatore ya da Atticus Romanus yakışabilecek bir kahramanlıkta bulunmak zorunda kalmıştı. Çünkü dininden dönmek için kendisinin çektiği eziyetlere kadın olduklarından dolayı onların dayanamayacağını düşünüyordu. Tabi ki asker adamda ne din ne de merhamet olur diyen atasözü onunla yalana çıkmış oluyor, çünkü kendisi bu günlere kadar son derece gerçek anlamda din, merhamet ve istikrar örneği teşkil etmiştir.

Kazığa vurma usulünden ötede darağaçları üzerine asmayı da uyguluyorlar. Astıkları noktada buğdayı biçmek için kullanılan fakat insan asmaya yetebilecek büyüklükte tırpan şeklinde üç tane kanca bulunuyor ve bu şekilde mahkum, bir kaç gün boyunca acılı bir şekilde asılı tutulmaktadır. Bazen asmak için direğin yüksekliği fark etmeden mahkumun ayakları neredeyse yere değecek şekilde ince ve uzun bir halat da kullanırlar. Bazen adamı iki tahta levha arasına bağlarlar ve bunlarla baş tarafından başlayarak bir testere ile onu ortadan bölerler. Zift veya iç yağı ile yağlayarak acı çektirme usülleri de vardır, aynı amaçla baş üzerine pürtüklü başlıklar koyma, tırnakların altına kesici koyma gibi. Beli sarmak için kullandıkları bir havlu alıp onu sirkeye batırdıktan sonra boğazından aşağı doğru sokup sonra da yavaş yavaş onu yukarıya doğru çekerler, bu da son derece zalim bir eziyettir. Bazen de adamın çıplak ayağını bir sütuna bağlayıp, etrafında büyük bir ateş yakarlar bağlı olan ısındığından son çare olarak o, biraz bu raya biraz da oraya kaçmaya başlar ve en son, artık dayanamayacak duruma geldiğinde, yorgunluktan dolayı kendini kaybetmek zorunda kalır ve aynı karides gibi kırmızı renkte kızarak ölür. Türkler canilere karşı bu çeşit ve sonsuz kurban etme, eziyet ve şiddetli ölüm meydana getiren tarzlar uyguladılar. Sonraki konuya daha çabuk kavuşabilmek için bu konularla ilgili anlatımımı fazla uzatmayacağım.

34. BÖLÜM

TÜRKLERİN AÇIK ARTIRMA İLE SATTIĞI HRİSTİYANLAR NASIL FİDYE İLE SERBEST KALİYOR VE ESİRLERİ NASIL KULLANIYORLAR

Ölümlülerin karşılaştığı sefillikler arasında hiçbir, kanımca, zoraki Türklerin eline düşenlerin kaderi kadar acı olamaz. Bir Hristiyan'a at, eşek ya da ineğin fiyatından daha ucuza sahip olunabiliyor ve birçok yerde bulunan açık artırmalı pazar yerlerinde şu şekilde satılıyorlar: Onların tellal dediği ve bizde aracı anlamına gelen kişiler, satılacak olan Hristiyan'ı elinden tutup fiyatının ne kadar olduğunu bağırarak onu pazar boyunca götürüyor ve en yüksek parayı teklif edene veriyorlar. Genç erkek çocuklar yüksek fiyata, kızlar ise ucuz fiyatla satılır, böylece bu millet oğlancılık lekesi ile kirlenmiştir. Bütün bir ailenin hep birden satıldığını görmek son derece acı bir şeydir; aile babasının, birine bir oğlunun, başkasına da diğer oğlunun satıldığını görünce döktüğü göz yaşları ve genelde olduğu gibi bir daha onları tekrar görememe duygusu da cabası. Zamanında dininden dönmüş olanlar Musevi ve Hristiyan tarafından satın alınmazlar, fakat bir Türk tarafından alınabilirler. Çünkü bir Türk

esirinin Türk olmayan birisine ait olmasının iyi karşılanmadığı söylenir. Onlara kendi dininden olan bir esire sahip olma hakkı tanınır. Bu arada Levanten kesimde oturan Museviler'in neredeyse hepsinin acımasızca eziyette bulundukları Hristiyan esirler vardır. Sahibinin ona karşı kötü davranma durumunda bir esir kendini üç kereye kadar sattırabilir, ama bu çok nadiren gerçekleşir çünkü aslında kendini bir arkadaşı tarafından satın aldırır ve bu daha da kötü davranır ona.

Esir alınıp paşaya verilenler genellikle para karşılığında rehinelikten kurtulabiliyor. Bu konuda Barbaros ile pazarlık yapmak çok zordur çünkü onunla bir anlaşmaya varmak mümkün değildir. O hiçbir zaman memnun kalmaz ve birisi ne kadar çok teklif ederse o daha da fazlasını ister, hiçbir zaman bir sonuca varılamaz, onun elinde bulunmaktansa ölmek daha iyidir. Sultana armağan edilen bir esir şayet dininden dönmek isterse, ondan hemen para hakkı ister ve eğer ödemezse onu Karadeniz'deki bir kuleye –bu kule Pera'dadır- içerisine yerleştirir. Bu kulede günde karşılığı yedi buçuk para [quattrino] olan günde bir akçe [asper] ile geçinir ve bu miktar ile idare etmesi gerekir. Çünkü o başka bir hiç şey vermez. Şayet fidye konusu tekrar açılırsa, paraya ihtiyacı olmadığını söyler ancak Türk olmak istemediği takdirde o kulede kalabilir. Onları donattıktan sonra, tamamını Barbaros'a verir, o da onları gemilere yerleştirir. Bunlar arasında bir şekilde belirli bir seviyeye ulaşmış gördüklerine kürek çektirmez. Barbaros, sonra, verdiği teçhizatı geri alır, onları Karadeniz kulesinin bekçilerine iade eder. Sultana armağan edilenlerin kendi fidyelerini ödemeleri mümkündür. Bu da şu şekilde olabilir: Ya Barbaros, gemilerinde farklı işlerde çalıştırmak istediğini söyleyerek satın alır ya da biri sultandan ona hediye edilmesini ister ve sonra da sultanın armağan ettiği kişiye fidyeyi ödeyerek hürriyetine kavuşabilir. Türkler arasında devamlı esir alıp satan tüccarlar

bulunur. Bunlar o kadar kurnazdır ki birisinin yüzüne ya da eline bakarak durumunu, yani asil ya da sağlıklı olup olmadığını hemen anlarlar. Bu kişiler atlarıyla birlikte orduyu takip eder ve atlarla değiş-tokuş yaptıkları esirleri İstanbul'a götürürler. Burada nakit parayla satamadıklarından dolayı tekrar esirleri verip karşılığında at alırlar. Böylece bizim pazarlarda hayvanlara yaptıklarımızı onlar bize yaparlar. Onlar esirleri onar onar, birlikte boyuna takılan zincirle bağlı olarak ve sıkı tutan bekçilerle birlikte yürütürler. Kadın ve çocukları ise at üzerinde eyer ve sepetler içerisine yerleştirirler.

Esir pazarını bedesten dedikleri şehrin merkezinde bulunan bir yerde kurarlar. Burası yuvarlak bir tapınağı andırır ve ertafında haç şeklinde yerleştirilmiş dört kapı bulunur. Imbrocatti [nakışlı dokuma?], kadife ve diğer kumaşların bulunduğu dükkânlar da mevcuttur, ayrıca değerli eşyaların hepsi burada satılır ve bu eşyaları düzenle yerleştirilmiş, onlara has dolaplarda görmek mümkündür. Burayı geceleri, tüccarlar tarafından ücretleri ödenen iyi bekçiler sürekli bekler. Diğer yerlerde olduğu gibi burada da Türklerle alış veriş yapmak gece vakti kazançlı iş yapanlar için büyük bir zevktir. Çünkü bir malın fiyatı sorulduğunda onlar şöyle cevap verirler: Bunun bedeli şu kadardır diye, ardından taşıma ile vergilerin hesabını yapmaya başlar ve bu şekilde her iki taraf bedeli uygun bulunduğu anda mal satılır. Böyle yapmalarının nedeni, Kur'an'ın tüccarın mal alacak olan kişiye hiç doğru söylemeyen yabancıya güvenilmediği halde doğruyu söylemesini öngören yasasına riayet etmelerindendir. Gene aynı bedestende değerli atlar da satılır çünkü diğerlerinden önce ölen zengin Türkler'in üçten fazla atı varsa bütün ganimetleri açık artırmada satılma âdeti vardır.

Çamaşırları ise başka bir yerde, onların bitpazarı dediği, yani 'bitlerin pazarı' anlamına gelen pazar yerinde satarlar.

Bizde bu tür yerlere ‘strazzeria’ ya da ‘raghetteria’ [paçavracı (çev.)] denir. Böyle denmesinin nedeni de her sene sonsuz sayıda vebadan ölenlerin elbiseleri, diğerlerinininkilerle olduğu gibi, aynı umumî açık artırmalı satışa sunulur. Vebadan ya da Hristiyanlara karşı savaşta ölenlerin hemen uçarak Cennet’e gittiklerinden emindirler. Aynı zamanda vebanın, Tanrı kılıcı olduğunu da söylerler.

35. BÖLÜM

ATLAR NE ŞEKİLDE VE HANGİ SAATTE AÇIK ARTIRMADA SATILIR

Türkiye'nin her şehrinde onların, atların pazarı anlamına gelen, 'at pazarı' dedikleri ve şafak vaktinde satmak istedikleri atları getirdikleri bir meydan vardır. Burada devamlı olarak tellal, yani aracı olan kişiler bulunur. Bu kişiler atın üzerine binerler ve tırıs gidişle ata verilen fiyatı bağırarak devamlı meydanın etrafında sırayla dolaşırlar. En yüksek fiyatı önerene, şayet fiyat at sahibini tatmin ediyorsa, at verilir, yoksa atı sürmeye devam eder. Günü, fiyatı, atın tüyünün rengi, satıcı ve alıcının isimlerini yazan tahsildar da devamlı olarak orada bulunur. Bu şekilde yapılmasının nedeni de at çalıntı ise hırsızlığın tespit edilebilmesidir. Bahsedilen tahsildara bizim paramızla bir carlinoya* eşdeğer dört akçe ödenir. Bizim sattıklarımıza nazaran bu atlar çok yararlıdır fakat sultan ya da paşanın [veziriazam] izni olmadan onlara sahip olmak mümkün değildir.

Satıcılar atın kusurlarını üstlenmezler fakat satın alanın dikkatli olması gerekiyor, aynı zamanda atla birlikte hiçbir zaman ne

* Sicilya Krallığı'nın altın ya da gümüş parası (çev.)

eyer ne de dizgin satılır. Gerekçe ise herkes kendi eyerini kendi yapar ve bir at için uygun olan eyer diğer atlara da uyar, aynı şey gem için de geçerlidir. Hatta aynı eyeri kullanarak katırlara dahi binerler. Katırların kuyruğu ve yelesini kesmeyip örerler ve bir şeritle kayışın bir tarafına bağlarlar. Katır, eşek ve atları iğdiş ederler. Aynı meydanda atlardan farklı yerlerde diğer tür hayvan da satılır ve dediğim gibi pazar, gün doğarken başlar ve günün ikinci saatinde yani saat bir buçukta kapanır.

36. BÖLÜM

SULTANIN SURLARLA ÇEVİRDİĞİ ŞEHİRLER, YERLER VE SAVAŞ NİZAMI

Sultan, sınır bölgesindeki düşmandan aldığı şehirleri oldukça iyi bir şekilde surlarla güçlendirmiştir. Aynı şey denize yakın olan şehirler için de geçerlidir. Çünkü hükümdar, [Andrea] Doria Bey'e ve Venedikli beylere ait gemilerden kuşku duyar. Fakat Türkiye'nin iç kesiminde bulunan şehirler hiçbir şekilde güçlendirilmiş değildir. Aynı şekilde ne İstanbul'un kendisi, ne İranlılar, ne Edirne, Filibe ne başka büyük şehir kale içine yapılmıştır ya da İstanbul haricinde surları vardır. Nedeni ise sultanın duvarlara değil de insanlara güveniyor olmasıdır ve aslında, gerekirse o şehri kırsal kesimde yaptırır. Bu hep böyledir. Böyle olmasının nedeni de sultan sefere çıkacağı zaman şehirlerin hemen hemen tamamını erkeklerden yoksun bırakmasındandır. Hem atlılar hem de piyadelerle ilgili birçok askerî düzen vardır ve bu konuya fazla değinmek istemiyorum. Çünkü başkaları tarafından teferruatlı olarak tarif edilmiştir.

Sadece onların önemsiz bulduğu bazı kısımlardan bahsetmek istiyorum. Bunlardan biri, yeniciler arasında, savaşta ba-

şarılı olanların zerkula [sorguç], yani başlıklarının üzerine iki kol uzunluğunda diğer iki tüy arasına yerleştirilmiş bir tüy daha vardır. Oldukça büyük ebatta olan bu tüyün, başlık ile birlikte ağırlığının yaklaşık yirmi librayı bulduğunu tahmin ediyorum. Bu zerkula [sorguç] bir buçuk karış [spanna] kalınlığında başlık ile doldurulmuş beyaz keçeden yapılmıştır. Ucundan omuzlara doğru üç karış uzunluğunda ve en az bir buçuk avuç genişliğinde bir kıvrılmış bölüm iner. Fransız kadınlarının ya da bizdeki Cizvit papazlarının kullandığı beccaya* benzer. Şapkaya takılı olan tüy, tahtadan yapılmıştır, genişliği dört parmak ve yüksekliği bir karıştır ve üzerinde yaldızlı ve gümüş kaplama bakır ve sahte mücevher ile yapılmış kaplama vardır. Tüyü olmayanlar onu neredeyse hizipler içinde tüy sahibi olma isteğinin bir işareti olarak kullanmaktadır. Yeniçeri başları ve zengin olanların başlığı işlenmiş altın ile biter ve onlar buna hotoz [üsküf] derler, hatta bunlardan bazılarının değeri yetmiş ya da seksen altın scudoya kadar varır. Solaklar yeniçerilerinkine benzeyen bir zerkula [sorguç] kullanırlar, bu kişiler hâlâ savaş alanına piyade olarak katılırlar, aralarındaki fark sadece zerkulalarındadır. Çünkü yeniçerilerde omuzlara kadar düşer, oysa bunlarıki hiçbir şeye dokunmaz ve bir kâğıt külah gibidir, ikisi de üzerinde bir tüy taşır. Bu altın başlıktan, bazıları atlı denilen scuffignazi [deliler?] vardır.

Son derece hünerli ve dayanıklı olan bu kişiler Saraybosna'da yaşar ve sultanın görkemli bir şekilde yaşamasını sağlarlar: Bir taraftan Yunanistan ve diğer taraftan Macaristan sınırlarında bulunurlar. Bu kişilere şimdi Sırp derler, Herodianus'un öykülerinde Hırvat ve Illirialı dediği ve Severus'un rüyasında uzun boylu ve yiğit fakat saf, kolaylıkla kandırılan kişiler olarak tarif ettiği kişilerdir. Bunlara Büyük İskender de çok değer verirdi ve Makedonya'yı onlar işgal etmişlerdi. Bu scuffianacilere [deliler?]

* Çapraz olarak takılan ipek omuz kuşağı (çev.).

zataznich derler ve onların dilinde ‘meydan okuyucular’ anlamına geliyor. Nedeni de bu kişiler hep göğüs göğüse mızrak kırmaya meydan okurlar ve bu alanda takdire değer bulunurlar, elleri ve vücutları son derece güçlüdür. Yapıları oldukça büyük ve orantılı, âdetleri barbarca ve zekâları kısıtlıdır, sadece atalarından kalmış savaşmada biraz kurnazlıkları vardır ve böylece savaşta oldukları zamanlarda kendilerini koruyabiliyorlar. Milleti korkutma amacıyla ayı ve kurt derisi giyerler. Başlarının üzerinde keçi yavrusu derisinden yapılmış ve iki kartal kanadı yerleştirilmiş bir miğfer taşırlar, ayrıca mızrak demirinin yanında bir adet kartal tüyü de bağlarlar. Aynı şekilde, diğer Türklerde de olduğu gibi, mızrakları bizimkilerine nazaran yarısı kadar daha büyük ve içleri boştur. Çünkü onları yaparken ortasından keser ve bir cerbottana (?) gibi ortasını oyup yapıştırıcı ile sinir kullanarak birleştirirler. Demir kısmı ince ve çok keskindir ve uzunluğu bir karıştan daha fazladır. Boşnak usulü kalkan taşırlar ve üstlerinde kılıç ve sopadan başka hiç silah bulunmaz, bu meydan okuyucularına ‘deli’ diyorlar. Bu kişiler yalnız başına 10 atlı kişiye saldırmak zorundadır, gitmedikleri takdirde adını, sancağını, ‘deli’ ve ‘sataznich’ ünvanını kaybederler.

37. BÖLÜM

TÜRKLERİN EVLERİ VE HANLARDA NE ŞEKİLDE KONAKLANDIĞINA DAİR

Efendinin [padişahın] sarayı, paşa [veziriazam] ve diğer asil-lerinkiler dışında Türkiye'deki odalar son derece çirkin ve kötü yapılmıştır. Tahta ile güneşte kurutulmuş toprak tuğla ve taştan inşa edilmiştir. Kireç yerine çamur kullanırlar. Pencereleeri yoktur ve kapıların önünde, Lombardia köylüleri tarzında, küçük bir revak bulunur. Bazıları, evleri yol üstünde olduğundan, içeride bulunan kişinin ulaşamayacağı şekilde yüksek pencere yapar ve açılamayacak cam koyarlar. Kimi asilin penceresi de olsa, açılmayacak ve seyretmeyi önleyecek şekilde dar ve sık yapılmış kafes yerleştirir. Bütün bunları da eşleri ve kadınlarını çok kıskandıkları için yaparlar. İç düzenlerine gelince bezemeleri son derece kötüdür, odanın içerisinde ne kanepe, sandalye, yatak ne de duvarlarında duvar örtüsü bulunur. Yerde bir halı vardır, şiltelerle birlikte ve bunların üzerinde çarşaf kullanmadan yatarlar, nadiren soyunarak. Yemeklerini yerde yerler, köseleden yapılmış bir masa örtüsünün üzerinde, sonra da süngerle temizlerler ve buna da 'sofra' derler. Paçavralarını evlerinin ortasından geçen bir ip üzerine se-

rerler, ya da bir fiçinin içerisine koyarlar. Duvar boyunca kalın tahtalar çakarlar ve eşyalarını bunlara asarlar. Ocakları o kadar çok duman yapar ki ateşin yanında duracağına kırdı kalmak çok daha iyidir ve ısınmak isteyenler yerde küllerin arasında oturur. Odaların hepsi zemin katındadır. Hiç 'çamaşır yıkama' [bogata] yapmazlar, yıkarken sadece sıcak su ve sabun kullanırlar ve zeytinyağı kıtlığından dolayı bunu hayvan yağı ile yaparlar [çünkü zeytin ağaçları yoktur]. Bu yüzden çamaşırları bit doludur. Asil olanlar Venedik ve Suriye'den gelen sabunları kullanırlar. Yani hiçbir şekilde temizlikleri yoktur. Beyaz renge varana kadar ince kalayı yapılmış bakır kaplar içerisinde yerler ve bunların bu derece pislik dolu hayatlarında kendilerini dünyanın en ince ve temiz insanları olduğuna inanırlar, ayrıca sadece kendi aralarında yaptıkları işlerin iyi yapıldığını düşünürler.

Doğuda hiçbir yerde lokantası olan otel [kervansaray] bulmak mümkün değil. Yaz döneminde o ülkelerde atla gidenlerin büyük çadırlarda ve kışın da kulübelerde kalmaları gerekiyor fakat bunların alçak olmalarından dolayı insan o kadar rahatsız oluyor ki dışarıda kırdı yatmak daha iyi oluyor. Kervansaray dedikleri, dört kişiyle kalınan odalarında olan bazı konaklama yerleri var. Bunlarda baca var ama odun, yatak, hayvan yemi ve saman yok. Ortak bir ahır var ama kendine ya da atına yiyecek bulmak için başka bir yere gitmen gerekiyor. Güzel ve zengin bir şekilde süslenmiş yerler var, bunların çoğunda Tanrı aşkına kalıyorlar. Çoğu günde bir akçe istiyor ve gece olmadan bir saat önce içeri girmek gerekiyor, yoksa kapı kapalı oluyor. Burada tüccarlar bütün mallarını çok güven içinde tutuyorlar ve kendileri de bizzat orada kalıyorlar. Bir bekçi var ve eğer bir mal çalınırsa onu bulmak zorunda. Ona kervansaray diyorlar. Bunlarda fark olmaksızın her milletten insanlar kalır, Türk olsun, Hristiyan olsun, Arap [Moro?] ya da Musevi olsun, kim önce gelirse odada o kalır. Şehir dışında da bu yerlerden var ancak bekçisi yok ve sadece du-

varları var. Hristiyanlar, Rumlar, Sırplar ya da Bulgarlar arasında konaklayacak başka yerler de bulunur, bunlardan her biri Hristiyanları memnuniyetle kabul eder ve yer gösterir ama bunlar yoksuldur ve bir yorgan dışında bir şey veremezler. Paran için istediğini verebilecek bir zengin de bulabilirsin, yatak dışında, çünkü yatakları yoktur. Fakat bir engel çıkmadıkça Hristiyanlar kervansaraylardan çok burada konaklamak isterler, Tanrı kılıcı olduğunu da söylerler.

38. BÖLÜM

TÜRKLER RUHLARININ ESENLIĞI VE ÖLÜLERİ İÇİN NE TÜR HAYIR İŞLERİ YAPMAK İSTER

Türklerin inanç ve imanı, yaptıkları bazı hayır işleri kadar iyi ol-
saydı ruhlarının sağlığı için de daha çok umut olurdu onlarda. Ama
onlar bu yüzden kervansaray inşa ettirir, bazıları ise hacılar faydalan-
sın diye تنها yerlerde nehirlerin üzerine köprü yapar ve yolları ta-
mir eder. Su kıtlığı olduğu ormanların içerisine kuyu açar, çok büyük
masraflarla ana yollara su bağlarlar. Bunları da yol boyunca herkes
su içtiği için yaparlar çünkü su bulunmadığı takdirde çok kişi kötü
durumda kalır. Cami ve hamam yaptırıp elde edilen kâr ve kazancı
da camiye hibe ederler. ‘İmaret’ dedikleri hayır işlerinde kullanılan
binalar da yaptırırlar. Burada buraya gelen her fakir fukaraya ekmek
ile su, et, çorba gibi yiyecek verilir. Bu çeşit yerlerden şehirlerde çokça
vardır, ama yol boyunca azdır. Dedikleri gibi çok değil, aslında az kişi
parası olmadan Dalmaçya’dan İstanbul’a imaretlerden geçerek gide-
bilir. Hatta bazen beş altı gün boyunca atla gidildiğinde bunlardan
hiçbir tanesini görmemek de mümkündür. Ayrıca birçoğu da artık
hiçbir şey ikram etmiyor çünkü bizdeki manastırlar gibi bitip tükendi.

Bazı kişiler şehir boyunca masraflı borular kullanarak çeşme-
ler yaptırır. Birçoğu evlerinin karşısında üstü demir tabakalarla

kapanmış büyük bir mermer havza yaptırır 10 soma suyu alacak şekilde ve küçük bir zincirle bir tası yan tarafındaki pirinçten yapılmış yere bağlayarak oradan geçenlerin su içmesini ve camiye giderken yıkanmasını [abdest almasını] sağlarlar. Büyük şehirlerde bunlardan sonsuz sayıda görmek mümkündür. Bazı ayakkabı tamircisi, terzi ve başka esnaf ise adak için dükkânlarının önünde devamlı iki tane büyük su kabı bulundurur. Kimileri [saka] dörtgen bir kumaşla örttükleri büyük bir küpü omuzlarında taşır, trompet taşıyanlar gibi, elinde gümüş bir tas ile şehir boyunca yürüyerek isteyenlere Tanrı adına su ikram eder, bunları hayır için yaparlar. İstanbul'da sultan tarafından verilen para karşılığında bunları yapanlar da vardır. Onlar için insanlara içecek ve yiyecek vermek de yeterli olmuyor, Tanrı adına köpekleri bile beslerler. Bunu şöyle yaparlar: Birçok kişinin evinin kapısının önünde mermerden yapılmış iki tane büyük ve kare şeklinde kap bulunur, buraya her gün temizlenen tabakların bulaşık suyu toplanır. Yıkama zamanı geldiğinde [sanki biliyorlarmış gibi] köpeklerin hepsi burada toplanır. Bazen sayıları yüze kadar varabilen köpekler burada bekler ve yiyecek atıldığında büyük kavga sesleri ve son derece yüksek gürültü duyulur. Bazen Tanrı sevgisi adına içmeleri için kar ve buz parçalarını da atarlar. Dükkânlarda da bunlardan oldukça çok sayıda satılır. Bunları saman içinde muhafaza ederler, bir kat saman bir kat kar ya da buz koyarak bu şekilde sırayla yaptıktan sonra yağmurdan korunmasını sağlamak için tümünü samanla güzelce örterler ve böylece çok güzel korunur. Nehirlerin olduğu yerde evlerin içerisinde kuyu kullanmazlar, onun yerine çok büyük damacaneler kullanırlar, bunlar tamamen toprak altındadırlar ve üstüne samandan yapılmış bir kapak koyarlar. Teselya'da küplere koymaktansa şarabı muhafaza etmek için bu yöntemi uyguladılar ve bu da damacanelerle birlikte evden bile daha da uzun süre dayanır. Böylece yıllar boyunca çok güzel bir şarabı muhafaza edebilmek mümkün oluyor çünkü dayanıklılığı küplerinki kadardır.

39. BÖLÜM

SENENİN HANGİ DÖNEMİNDE TÜRKLER ORUÇ TUTAR VE TANRI İÇİN KUTLAMA YAPTIKLARI GÜNLER

Türkler, senede 30 gün kadar bir süre boyunca yemek yemez, aslında bu oruç diğer zamanlara nazaran daha az yemek değil de sadece daha mütevazı bir hayat yaşamak anlamına gelir. Bunu da, bizim ve Musevilerin yaptığı gibi bayram arifesinde, paskalyalar döneminde yapmazlar, ne de quattro tempora'da* yaparlar. Aynı zamanda onlar azizlere tapmaz ama sene boyunca ve farklı zamanlarda, otuz gün boyunca devamlı oruç tuttıkları bir dönem seçerler ve bu dönem genellikle Aralık ayı civarında olur. Bu orucun ardından ve bizim Noel'e denk gelen üç gün süren bayramları gelir. Bizim Hayata Dönüş Paskalyası'ndan pek farkı olmayan gene üç gün süren bir başka önemli bayramları daha vardır. Bu kutlamaları ne için yapıldığını sorduğumda bazıları hiçbir neden veremedi. Ama bildiklerini zannedenler ise bu iki merasimlerden birini, kış döneminde olanı kendilerini hatırlamak için yaptıklarını ve diğerini de Tanrı'yı hatırlamak için kutladıklarını söyler.

* Hristiyanların her mevsim başında tuttıkları üçer günlük oruç (çev.).

Bir başkası da, daha ciddi bir şekilde, kışın üç gününde o ayda doğan Muhammed Peygamber'i andıklarını ve Nisan ya da Mart ayına denk gelen diğer üç gün boyunca da öldüğü için tören yaptıklarını söyledi. Bakın nasıl oluyor da gerçek, onlara istemediklerini karışık bir şekilde yaptırıyor. Nisan'da yapılan bayram süresince hiçbir şekilde oruç tutmazlar, Aralık ayındakinde ise tutarlar. Oruç dönemi başlamadan 10 gün önce bazı görevlilerin at üstünde 'hazırlanın çünkü şu günde oruç başlıyor' diye şehir boyunca bağırarak gitme âdeti vardır ve bu 10 gün boyunca sade bir hayat sürdürmeye başlamalarını isterler ve sarhoş birini bulduklarında aynı yerde ona hemen sopayla dayak atarlar. Sık sık şehir boyunca kadı ve subaşı [yönetici ve maliyeci gibi] görülür, milletin oruca nasıl hazırlandıklarına bakarlar. Herkes yemekten uzak durur ve gün boyunca, akşam yıldızları görülmeye başladığı zamana kadar, hiçbir şey yemezler. Bu vakit gelince herkes yemek yemek için evine gider. Gün başlamadan önce ve sık sık gece vaktinde yerler ve öyle bir şey ki aslında onların bu orucu günün yemeğini geceye dönüştürmekten başka bir şey değildir. Gündüz vakti hiç kimse ne bir bardak su içebilir ne de bir kestane yiyebilir ayrıca bu otuz gün boyunca hiç şarap içilmez. Ben Foli-ana adında Yahudilikten dönen birisini gördüm, şarap içmişti ve adalet onu bir sıpanın üstüne bindirip başının üzerine de içi dolu bir dana işkembesini koyduktan sonra kuyruğunu eliyle tutturmuştu, onu şehir boyunca böyle yürüttüler.

Bu oruç süresince istedikleri herşeyi yiyebilirler. Yiyecek satan dükkânlar gece yarısına kadar açık kalır. Bu günlerde, başka zamanlarda yapamadıklarını [yukarıda yazıldığı gibi] yaparlar, gece boyunca herkes şehirde yürüyebilir. Onların oruçları işte böyledir, bundan ötede onlarda ne bağışlama* ne af ne de birine nazaran daha çok ibadet edilen camileri vardır. Onlar kurallara bu denli sıkı derecede uymalarına rağmen, oruç zamanında gece

* Endüljans: Kilisenin günah bağışlaması (çev.).

vakti fahişelerle birlikte yatmaya gidenler ve yemek yiyenler de eksik değildir. Bunları yapan sipahiler, yeniçeriler ve solaklardır çünkü onlar fahişeleri onlarla yatmaya mecbur etme hakkına sahiptir. Fahişeler bu şekilde kaydedilmişlerdir, Hristiyanlar hariçinde her erkek ile birlikte olabilirler. Bunların ise açıkça ne fahişelerle ne de herhangi başka bir kadınla birlikte olmaya izni vardır, yakalandıkları takdirde, yukarıda dediğim gibi mahkûm edilerek hapse atılıp cezalandırılırlar.

40. BÖLÜM

TÜRKLERİN ORUCU BİTTİĞİ ZAMAN KUTLADIKLARI BAYRAMDA YAPTIKLARI EĞLENCELER

Nisan ayında otuzu tamamladıktan sonra ve yeni ay gelince herkes mutluluğundan köpeklerin yaptığı gibi bağırmaya başlar. Kendilerini aralıksız yemeye ve içmeye verirler, o kadar ki sarhoş oluncaya kadar ve şarapla kafayı bulamayan rakı ve haşhaş tohumuyla sarhoş olur. Sonuçta bu üç bayram günü boyunca yeme, içme ve çalpara ve davulları çalmaktan başka bir şey yapılmaz. Kimileri şehir dışına at koşturmaya gider, ama sarhoş olarak. Hatıra olsun diye yakınlarının mezar taşlarının üzerinde yemek yerler ve iyice doyduktan sonra ölülerinin ruhuna dua ederler. Yollarda birbirleriyle selamlaşırken ellerini tokuştururlar, sonra ellerini öpüp alınlarına değdirirler. Bunu yaparken de bayram iyi olsun anlamına gelen 'bayramın kutlu olsun' derler. Bu zamanlarda Hristiyanlar şarabın hırsına kapılmamak için evlerinden çıkmazlar. Onlara has belli oyunlar oynarlar, mesela bir halatı iki taraftan çekmek, birtakım şeritler kullanarak birbirlerini itelemek, topuklarına çingırak takıp birbiriyle karşılaşmak gibi.

Şehirde ızgara et dışında hiçbir şey ne duyulur ne de görülür ve bütün bunlar, onların bayram dedikleri kutlamalardır. Aralık ayında yapılan daha bir şerefli bayramda her Türk camiye sarı renkte bir mum sunar, fakir olanlar en az bir akçe harcar. Diğerleri ise, zenginlik durumuna göre, kimi iki, kimi de üç scudo harcar. Bu mumların kalıbı sultandan satın alınır, satıcıların hepsi üzerlerine armalarını [mühürlerini] basarlar ve camiye armasız [mühürsüz] sunan kişi suçlanır. Aynı şekilde mumu iç yağından yapmak için de kalıp satılır. Bayram zamanında ortalığı neşelendirmek için yeni papayı kutlamak için en yüksek evlerle kulelerin ve çan kulelerinin üzerine yerleştirilerek Roma'da yapıldığı gibi bu tür mumlarla meşaleler yapılır.

41. BÖLÜM

TÜRKLERİN OYNADIĞI OYUNLAR

Her ne kadar Türkler kötü huylu ve art niyetli olsalar da, bazı konularda bizden daha mütevazidirler. İlk olarak onlarda ne Tanrı'ya ne de hiçbir azize hakaret edilir. Aynı zamanda Hristiyanlara da hakaret edilmesine müsaade etmezler. Kötü huyların anası olan oyunları da yoktur. Şayet oyun oynadıkları takdirde, onu zaman geçirmek için yaparlar ve bir carlinodan fazla harcamazlar. Bu oyunlar satranç ve tavladır. Oyun kâğıdı kullanmazlar ve ne olduğunu da bilmezler, ne primierayı* ne de düello. Dediğim gibi, onlarda bağırma, küfür yok, hile ve dolandırma yapmadan ve başkalarının parasını çalmayı düşünmeden eğlenmek için oynarlar, aksine, bizde her zaman meyhanelerle, dolandırma, aldatmalarla ve sahte kâğıtların, hileli zarların eziyetleriyle.

* Kırk iskambil kâğıdıyla oynanan oyun, en fazla puan alan kazanır (çev.).

42. BÖLÜM

YAPTIKLARI DİĞER BİRÇOK EĞLENCEYE DAİR

Hava güzel olduğu zaman bu insanlar şehir dışına çıkıp, kadın kadınlarla birlikte ve erkekler bir arada, kırlara gider, atlarla koşarlar, kollarını güçlendirirler, sırık atarlar, atlarlar, taş atarlar, yay çekerler, koşan at üstüneyken bir mızrak ile bunu eğmeden ve yere saplamadan yerde bulunan şapkayı almaya çalışarak atla kargı [İt. zagaglia, Berberi dilindeki 'zagaja' kaynaklı (çev.)] oynarlar, koşan bir atın üstünde üç kişinin birlikte durması gibi Memlük tarzı [mamaluccha] sınamalar yaparlar. Sol elinde küçük bir kalkan büyüklüğünde, sivri uçlarla dolu bir top ve bizimkilerden daha kısa olan Mağrip-Arap türü kılıçlarla oynarlar; ud ile nazlı şarkılar çalarlar, fakat bizdeki gibi değil, onlar kamıştan yapılmış gayda [tulum? zampogna] kullanarak Tibullus'un şiirindeki gibi nefeslerini içeri ve dışarı çekerler:

Fistula cui semper decrescit arundinis ordo,

Nam calamus cera, iungitur usque minor.

[Gayda sırası her zaman flütü bastırır,

nitekim kamış [=kalem], balmumunu [=yazı levhası] sıkıştırıp küçültür].

İskitlere özgü fazla büyük olmayan davullarla eşlik ederek Piva [zurna? (çev.)] çalarlar. Ayrıca bizde kızların evlerde çaldıklarına benzer zil de çalarlar. Hoşça vakit geçirmek için bunları ve başka şeyleri yaparlar; sık sık yüzmeye giderler. Bu eğlencelerden ellerinde ve tülbentlerinde [tulipante] çiçeklerle dönerler. Diğer çiçekler arasında gülü üstün tutarlar, o derecede ki, birisi bir tanesini koparıp yırtarsa ya da çapalayacağı toprağın üzerine onun yapraklarını atarsa hemen taşlanır. [Hz.] Muhammed'in terinden doğduğunu bir gerçek olarak kabul ettiklerinden dolayı güle karşı bu saygının olduğunu söylerler. Bir gün [Hz.] Muhammed terli iken yanaklarından o ana kadar hiç görülmeyen bu hoş kokulu taze gülün bittiğine inanırlar. Bundan başlayarak büyük peygamber olan [Hz.] Muhammed ile ilgili inandıkları diğer şeylerin nereye kadar gerçek olduğu değerlendirilebilir. Halen bugün O'nun sade bir insan olduğunu ve bir dağa ona doğru yaklaşma emri verdiğini, bu da olduğu yerde kaldıktan sonra, [Hz.] Muhammed'in ona doğru gittiğini söylerler.

43. BÖLÜM

TÜRKLER SİLAH TAŞIMAZ; ARALARINDAKİ DAVA VE ANLAŞMAZLIKLARI NASIL ÇÖZERLER

Türkler şehir içinde yaya olsun, atlı olsun hiçbir zaman kılıç taşımaz, hatta onu o derecede çekemezler ki onun yerine birtakım değnekler kullanan polisler [ases (çev.)] dahi kılıç taşımaz. ‘Muhtar’ dedikleri cassasso [kazas?] ve castaldo [bir topluluğun mal varlığının yöneticisi (çev.)], hâlâ bunları kullanırlar ama daha ince değildirler. Kavga ettiklerinde silaha davranmazlar, etrafı çevrili bir yer içerisinde göğüs göğüse dövüşmezler, birbirlerini öldürmezler. Birisinin öldürülmesi durumunda öldüreni yakalayıp, istediği intikamı alması için onu ölen kişinin en yakın akrabasına verirler. Bunlar arasından bazen affedeni olur, bazıları öldürür, çoğu ise para karşılığında anlaşır. Birisine karşı silah kullanmak çok büyük bir hatadır ve şayet birisini yaralarsa, ilk olarak onu şehir boyunca avuçları bağlı halde yürütürler ve sonra silahla olayın olduğu yere getirilip ona hançer darbesi vururlar. Dolayısıyla herkes kavga etmemeye dikkat eder. Onlardaki fikir ayrılığı ve nefretler yumruklamalar ile çözülür ve silahları varsa bunları anlaşılarak atarlar çünkü yasalarına göre, kendi dinlerinden olan düşmana

karşı silahları terketmeleri gerekir. Kolaylıkla affedip hakaretleri de azlederler. Onlarda eskiden kalma düşmanlık yoktur ve hiçbir şekilde bölücülük yapılmaz, ne yalanlar ne de onur meseleleri abartılır. 200, 300 bin kişilik ordularında hiçbir zaman bir kavganın meydana geldiği duyulmamıştır. Şayet biri meydan okur ya da bir başkasını kışkırtırsa hemen onun kafası kesilir. Bunları bizim ordularımızda uygulasaydılar, herhalde Hristiyanların işleri olduğundan daha çok başarılı olabilirdi.

44. BÖLÜM

ŞEHİR İÇİNDE ATA BİKEN SİPAHİLER VE ONLARIN KİBİRLİLİĞİ

Sipahiler şehir içerisinde, Roma'daki saraylıların yaptığı gibi, keyifleri istediği gibi gezerler. Aynı şeyi, bir prensin sözcüsü olunmadığı takdirde, hiçbir Hristiyan yapamaz, yani bunların böyle ata binebildiklerini söylemek istiyorum. Fakat aynı şekilde Museviler katır olmayan bir hayvanın üzerine binemezler ve bunu da nadiren yaparlar çünkü onların farkına varan çocuklar, bağırarak ve taş atarak onları rahatsız eder. Bahsedilen sipahiler 10 kişilik gruplar halinde son derece güzel ve süslü atlarıyla düzenli bir halde giderler. Söylediğim gibi, pencereleri olmayan kadınlarla yatmazlar. Altın yaldızlı ve gümüş at süslerini meydana koyarlar, öyle ki bazen süslerin değeri atunkinden fazla olabiliyor. Bu kişilerin hemen hemen hepsi Sırp-Hırvat, Rum, Arnavut'tur, çok sayıda Macar da vardır. Bu milletlerin hepsi kendiliğinden epey hünerlidir, onların hazırlığı da eklenirse daha da çok iyi oldukları bellidir. Bunlar da şehir içinde silahsız olarak giderler. Küstah ve kendini beğenmiş tirler, Hristiyan ve aynı şekilde Musevilerle karşı düşmanlık beslerler. Sadece kendilerinin yaptığı, dediği ve inandıklarına kıymet verirler. Dünyanın bütün milletlerinin en

cimrileridirler ve kendilerine yapılan hizmete karşı teşekkür bile etmezler. Evine götürürsen şayet, onlardan bir daha hiç kurtulamazsın bu denli yapışkandırılar. Birisini sık sık elleri öne doğru uzatıp bir gül sunarak karşılarlar, onlara biraz para vermezseniz size hemen kötü şeyler söylerler, şayet para verirsiniz de tekrar karşılaştığınızda hep aynı şeyleri yapmaya alışırlar. Sadece sipahiler değil, bütün Türkler böyledir ve kendilerinin Tanrı'nın tercih ettiği millet olduğunu söylerler. Bunun doğru olduğunu da onların hakiki dini sayesinde girişimlerinin tümünün hep zaferle sonuçlandığını kibirli bir ukalalıkla söylerler.

45. BÖLÜM

TÜRKLERİN RESİM, HEYKEL VE MADALYONLARA DEĞER VERMEMESİ VE NE OLDUKLARINI BİLMEMESİ

Türkiye’ de hiçbir tablo ve herhangi bir resmi görmek mümkün değildir. Bu konuda çok cahildirler ve bizdeki çocuklar, onların hocalarından çok daha iyi resim yaparlar. Heykelleri hiç bilmezler. Ne kadar madalyon bulurlarsa o kadarını tüccarlara satarlar ve bunu da gizli olarak yapmaları gerekiyor çünkü sultanın bundan haberi olursa onları hemen kendisine ister ve diğer hazinelerle yaptığı gibi ardından tümünü erittirir. Tasvirli dokumaları beğenmezler, üzerine bir kuş boyanmış olursa değer vermezler. Şeytan tarafından yapıldı diye portrelerden dehşet duyarlar. Sonuçta daha birçok şey için olduğu gibi burada da Türkler kendilerinin yabaniliğini ve aptallığını ortaya koyarlar.

46. BÖLÜM

SULTANA GENEL OLARAK ÖDENEN HARAÇ

Türkiye’de yaşamak isteyen her bir Hristiyan erkeği [çünkü kadınlar muaftır], küçük ya da büyük olsun, yılda bir scudo ödemek zorundadır. Kayda geçirildikten sonra da onların ayrılmasına izin verilmez. Bu tür haraç bizdeki vergi miktarından çok daha düşük olsa da onları bazen kadırgalarını donatmak için kullanırlar. Mallar için, satılmadıkları takdirde, vergi ödenmez. Geçiş vergisi yoktur. Aslında sultan bu son zamanlarda Şuriye’den gelen baharatların vergisini arttırdı. Esir olsun ya da diğerleri, vasiyetsiz ya da varissiz ölen Hristiyanların malvarlığının tamamı sultana kalır. Onlardan birinin orada ölmesi durumunda, mallarına sahip çıkabilsinler diye, ticaret yapanlar bu yasanın altında kalmama ayrıcalığını isterler. Her ne kadar bu konuda garanti verilse de, pettomanzi* dedikleri bu iş ile görevli olan kişiler görevlerini tam olarak yerine getirmezler. Oralarda ölmemek için Tanrı’ya dua etmek gerekir çünkü hesap ters dönebilir. Bunu yaşayanlar iyi bilir!

* Farsça ‘pejmangi’, yemin eden kişi (çev.)

47. BÖLÜM

SULTANIN HOŞLANDIĞI DİLLER

Sultan bu konuda, farklı dilleri bilmeye değer veren bütün diğer önemli hükümdarlardan ayrı davranır. Ona göre kendi dili ile Sırpça-Hırvatça bilmek yeterlidir. Bu dili çok beğenir, hatta birçok milletin konuştuğu bu dili kendisine yetecek kadar konuşur. Aslında bu dili Dalmaçya'da, Sırbistan'da, Bosna'da, bütün Arnavutluk'ta, daha az olarak Bulgaristan'da, Teselya'da, Trakya'da, Mora Yarımadası'nda, Eflak'ta, Almanya sınır bölgesinde, Cranci de denilen Crannoli* milletlerince, bütün Polonya'da, Bohemya'da, Rusya'da konuşulur; birçok Cimbri [Kırım'ın eski sakinleri (çev.)] benzer şekilde bu dili kullanır. Türkiye'de genellikle bu dil çok itibar görür, nedeni de sultanın paşalarının eski zamanlardan beri bu ülkelerden gelmesidir, bugünkü paşa da [veziriazam] onun damadı olan Rüstem Paşa'dır. Aynı şekilde sancakbeyleri, beylerbeyleri, yeniçeriler, ağalar, çavuşlar, sipahilerin büyük bir bölümü de bu millettendir. Marcus Tullius [Cicero (çev.)] ve Herodianus bu milletin aşırı derecede savaşçı olduklarını söylerlerdi. Büyük İskender tarafından çok iyi kabul gören bu millet olduğundan, sultan da onları

* Carniola halkı, Alplerin doğusu (çev.).

çok sever ve kendisine sadık olduklarına inanır. Sultan, Büyük İskender'in hikâyelerini severek okur [önce de dediğim gibi, Arapça yazılmış Romalıların öykülerine de sahiptir] ve diğer hikayelere kulak vermez.

Bu dili 278 yılında Hristiyanlar arasında imparator ve papa da kullanmıştır. Papanın adı Gaius'tu, imparatorun adı da Probus'tu, her ikisi de Dalmaçya'dan geliyordu ve bu şekilde bir süre yaşadılar, tarihe baktığımızda görüldüğü gibi. Ben de [bildiğim diller arasında] dünyada insanoğluna bu kadar faydalı olabilen bir dil görmedim, özellikle genelde Doğu tarafında bulunan dünyayı görmek isteyenler için; kuzeyde de, yukarıda yazılan ülkelerden ötede, daha birçok yerde bu dili konuşurlar.

48. BÖLÜM

SEFERE ÇIKTIĞI ZAMAN HİLÂL, BAYRAK VE BAŞKA ARMALAR TAŞIYAN SULTAN DIŞINDA TÜRKLERİN ARMA, ÖZEL SANCACAK KULLANMAMALARI

Türkler'in değersiz inançlarından biri de hilâl taşıyan sultanları dışında ne arma ne de başka bir sancak kullanmamalarıdır. Bunu da Bosna'yı ele geçirdikten sonra kullanmaya başladı-
ğını söyleyen birçok kişi vardır [çünkü yıldızlı ay Boşnak kralının
armasıydı]. Bu da sultanlarının arması olduğu için herkesin son
derece saygı duyduğu hilâl, kule, cami ve her türlü binanın üs-
tünde görülür. Ayrıca deniz kaptanları bu armayı gemilerinin pu-
palarına yerleştirirler. Bütün paşalar, beylerbeyi, sancak beyi, ağa,
yani voyvodaların hepsi sancaklarının üstüne hilâl yerleştirir. Ay-
rıca askerlerin de 'targa'ları [madeni levha (çev.)], yani kalkan-
larının üstünde bundan vardır. Orduyla birlikte sultanın kendisi
bulunduğu zaman [rütbeli subayların, direğin ucunda bir hilâl
olan kırmızı taftadan yapılmış özel bayraklarından ayrı olarak]
yedi sancak da bulunur. Bu sancaklara da bayrak yerine, at kuy-
ruğuna benzeyen beyaz bir şey [tuğ] takarlar ve onlar bunun ta-

nesinin yirmi-otuz scudoya satılan bir balığın kuyruğu olduğunu söylerler ve ayrıca her sancağın tepesinde bir hilâl vardır.

Asya'da aldıkları ve hükmettikleri yedi krallık adına bu yedi sancağı taşırlar. Özel üniforma kullanmazlar ve devamlı aynı şekilde giyinirler, tarz aynı fakat farklı renklerle ve onlara has cimriliklerinden dolayı ne çorap ne de ayakkabıları bedene göre uydururlar ve uzun bir zaman süresince hiç görünüşlerini değıştirmezler; sonuçta giyim konusunda kişilikleri yoktur. Savaşa gittikleri zaman güzel ve herşeyleri düzenli olarak giderler ve en iyi kıyafetlerini giyerler. Hepsi son derece ince işlenmiş demirle yapılmış ve gümüşle biten pala takarlar ve bunlar, kalitesiz demirle yapılmış olsalar da, çok pahalı fiyata satılır. Orduda atıyla gidenler, mesela sipahiler diyelim, kalkan, mızrak, kılıç, gürz ve oklarıyla birlikte yay taşırlar ve miğfer yerine, sert oluşundan dolayı kesilmesi mümkün olmayan, dülbend türbanı [serpuş] giyerler. Vücutlarını koruma amacıyla çok az zırh giyerler, hatta falcı haricinde bunlardan çok az kişi kullanır. Sultanın müneccimbaşı olan bu falcı, çoğu giyimli olan 200 köle ile beyaz arması olan atlarıyla birlikte gider ve Pers milletindendir. Yeniçeri ve solakların tamamı son derece uzun namlulu schioppo* ile kılıç ve belleğinde, odun kesme ile kapıları yerinden oynatıp parçalamak için kullanılan bir balta ile giderler. Bu da, yaya olsun atlı olsun, o askerın işine çok yarar.

* Ağzdan doldurulan tüfek (çev.).

49. BÖLÜM

SULTANIN İSTANBUL'DA BAĞLI OLARAK VE KAFESLERDE TUTTUĞU VAHŞİ HAYVANLAR VE BUNLARI NE ŞEKİLDE BESLEDİĞİ

İstanbul'da bir meydan vardır, buranın adı Rumca'da [eskiden olduğu üzere] Hipodrom'dur, yani atların koştuğu yol ve pist. Bu yer antik dönemde Byzantion dedikleri bölgenin üzerinde ya da çok yakınında bulunur. Bu meydanın civarında yeraltında bulunan birçok sütun ve kemerden oluşan bir yapı vardır. Eski Türklerle [şehrin eski sakinleri (çev.)] Rumların burayı tapınak olarak kullanmış olmaları mümkündür. Şimdi burada sultan büyük sayıda farklı cinsten hayvanı birbirine ulaşamayacak şekilde zincirlenmiş olarak tutar. Özellikle uzun zamandır yemedikleri zamanlarda onların dehşet verici bağırma ve böğürmeleri duyulur. Bu hayvanları bakmak ve odayı temiz tutmak için Arap ya da Türkler görevlendirilmiştir ve onlar korkmadan birçok hayvana yaklaşır, birçoğuna ise tehlike olmadan demir parmaklıklar yoluyla ulaşır. Onlara yiyecek olarak öküz eti ve başını, koyun, ölü ya da ucuza mal olduğu için, sakat ya da yaşlı at verirler. Hayvanlar, bakıcılardan başka insan gördüklerinde çok yüksek sesle bağırıp

gürültü yaparlar. Oraya gidenlerin önünde yemek verdikleri zaman bakıcılara hediye verme âdeti vardır. Burada yaşlı erkek ve dişi aslanlar, kurt, geyik, yabani kurt, çok büyük yabani kedi ve leoparlar bulunur. Ayrıca ayılar, yabani domuzlar, porsuk, kirpi vardır. Yabani bir eşek ile evcile benzeyen fakat daha zayıf ve kalın boyunlu, ayakları ve tırnakları daha uzun dolayısıyla koşmaya daha yatkın olan bir öküz de vardı. Kulakları daha uzun olmakla birlikte evcil olana nazaran yabani eşeğin daha güçlü ve cesur bir görünüşü vardır.

Orada yabani bir adamın da olduğundan bahsediyorlardı, ben onu hiç görmedim ve bu yüzden bunun doğru olmadığına inanıyorum. İki tane de fil vardır, bir tanesi büyük diğeri ise küçüktür. Bu filler o kadar uysaldır ki onlara bakan Arap bizim önümüzde onları yere yatırdığında, zorlukla da olsa kalkıyorlardı. Sonra genç olan fil ile Arap şakalaşmaya başladı ve hayvanın ona söylenen herşeyi anladığı belli oluyordu o derecede ki Plinius'un, filin diğer hayvanlara nazaran en uysal hayvan olduğu şeklindeki sözlerini kendi gözlerimle doğrulayabildim. Oynamak için Arap onlara iri 'palle di vento' [rüzgâr topları (çev.)] atıyordu filler de uzun hortumlarıyla onları tekrar geri gönderiyordu. Fillerin el gibi kullandıkları bu uzantılara Latince 'proboscis' derler. Daha bir sürü uzun boyunlu ve vücut kısmı belli bir şekilde çirkin olan Mısır ve başka ülkelerden getirtilen bilinmeyen hayvanlar bulunur. Ayrıca küçük boyda ve köpekler kadar uzun bal rengine hayvanlar da var. Fili şu şekilde onurlandırır: Sultan savaştan ya da başka bir yerden İstanbul'a giriş yapacağı zaman her ikisi de yirmi millik bir yol boyunca karşılamaya götürülür ve sırtlarının üstüne, geniş olduğundan, eğlensinler diye adam ve çocukları çıkarılır. Böylece, bu filler düzenli bir sıralamayla ve diğerleriyle birlikte beylerinden önce şehre girerler. O da bunlardan çok hoşlanır.

50. BÖLÜM

TÜRKLER ŞEHİRLERİN VE DOST HÜKÜMDARLARIN TEMSİLCİLERİNE NASIL DAVRANIR

Bu milletin cimriliği diğer ülkelerinkinden fazladır. Bunun doğruluğunu da açıkça şu durumdan kendiniz anlayın. Dost elçiler, sultana ve paşalara çok zengin armağanlar getirmezlerse hiçbir zaman ne kabul edilirler ne de sultan elini öptürür. Hediyeye verme âdeti onlar arasında da geçerlidir, çünkü hediyeleri sultan sık sık paşalarına verir, paşalar da beylerbeylerine; bunlar da ağalara, ağalar sancak beylerine, sancak beyleri çavuşlara, çavuşlar voyvodalara ve voyvodalar sipahilere, sipahiler altlarındakilere; bu şekilde hediyeye elden ele iletilir. Türk, ne kadar yakınınız, kardeşiniz ya da babanız olursa da, kendisine bir ödül almadan sizin için ne bir şey yapar, ne de söyler.

Tekrar elçilere dönersek, dost olduklarından sultan ilk kabulde onları, getirdikleri armağanların değerine göre, zemin katında bulunan daha iyi durumdaki parmaklıkları olan ya da daha mütevazı parmaklıklı bir odada karşılar. İlk olarak onlar sultanın uzattığı sağ elini öper ve ardından söylemek istediklerini sunmaya

başlarlar. O hiçbir şeyi halletmez ve Türk dilini kullanarak şu şekilde konuşur: Sahibiniz yani kardeşimiz ya da dostumuzun iyi olduğu hakkındaki getirdiğiniz haber, hükümdarlığımızın tacına karşı gösterdiği sevgi ile birlikte, bizi son derece mutlu etmektedir. Fakat işlerinizi bizim kâtip paşalar ile göreceksiniz [çünkü elçilerle olan kabullerde devamlı paşa, beylerbeyi, tercümanlar ve sarayın hizmetkârları bulunur], onlar sizi memnun edip her şeyi halledecektir. Önemli bir konu değilse temsilciler, ayrılacakları zaman dışında, sultanla bir daha görüşmez. O zaman da sultana aynı şekilde bir şeyler armağan ederler. Kabul bittiğinde şayet yemek vaktine denk gelirse, onlara yemek getirtir, birlikte getirdikleri ailelerin sayısı ve İstanbul'da kalmak istedikleri süreye göre, geçimleri için yani ay ya da gün olarak, günde 10, 15 ve hatta 20 altın scudonun verilmesini ister. Bu tahsisat kalacakları süre boyunca geçerlidir. Sultan elçilerini gönderdiği zaman diğerleri de aynı şekilde davranır. O da adamlarının armağan götürmesini ister ve ona hediye getiren sözcülere ayrılırken ellerine hediye verir, ama bunlar o kadar değerli olmaz. Elçilerin kaldığı yer İstanbul'dan ziyade Pera'da yer alır. Bunun nedeni de, onların burada kilise açısından daha rahat olmaları ve Hristiyanlarla daha çok konuşabilme imkânıdır. Onların kaldıkları evin güvenliği ve rahatsız edilmelerini önlemek için gece gündüz bekçilik eden dört yeniçeri verilir. Bunlardan ayrıca bir çavuş [iki binek atı ve iki hizmetkârı ile birlikte sultanın adamı] da verilir ve bu kişinin yetkisi çok fazladır.

Elçiler bütün bu insanların masrafını karşılar, senede iki defa giydirir ve kimi bayramlarında para da verirler. Çavuş devamlı elçi ile birlikte şehirde atlı olarak gider [bu da o taraflarda büyüklük ifade eder]. At üstünde her zaman iki kişi gider, diğer ikisi evin bekçiliği için kalır yoksa kapının önünde devamlı bekleyen emniyet görevlileri ile birçok sarhoş Türk hırsızlık yapabilir. Bu durumda yeniçeriler devreye girer, onları dağıtır ve sopalarıyla sık

sık döver. Çoğu zaman elçinin ailesinin Türklerle kavgaya girdiği ve onları yaraladığı ya da öldürdüğü de olur. Zamanında Büyük Hristiyan'ın [Fransa Kralı (çev.)] elçisi Bay Rincone'nin [Antonio Rincon, 1538-1540 ve 1541 yıllarında Fransız elçisi] dönemi hatırlarda: Ben, yolların kapandığını ve hiçbir Türk'ün evinin önünden geçmemesini söyleyen duyuruların yapıldığını gördüm; şayet oradan geçen olsaydı, onu hiç ceza vermeden öldürebilirlerdi. Aynı şekilde Bay Polino'nun ['Capitaine Paulin', Antoine des Escalins, Garde Baronu, 1541'de Fransız elçisi] kaldığı zamanlarda büyük kavgaların olduğunu görmüştüm. Bu yüzden yeniçerilerin bekçiliği çok önemlidir. Bu güvenliği yapmaya paşa ve ağalar tarafından seçilen yeniçeriler haricinde kimse gidemez. Elçi kendi açısından bunlara karşı nazik davranır, ilk olarak hepsini baştan aşağıya yeniden giydirir, sonra ya maaşlarının artmasını ya sipahi derecesine yükselmelerini ister [ki oldukça saygı duyulan bir rütbedir]. Temsilci paşa ile görüşmek için Divân'a ya da başka işler için Pera'dan İstanbul'a gitmek istediğinde önce çavuşu sultanın ahırlarından gerekli atları alması için gönderir. Çavuş onları deniz kenarına kadar götürür çünkü orada karşı taraktan gelen temsilci, beraberindekiler ile birlikte atlara binerler. Bu yüzden atlarını Pera'nın karşı tarafında bırakır. Bu çavuş, kabul yerine ya da istediği yere gidene kadar, diğerleri ile birlikte giden elçinin arkasından yol alır.

51. BÖLÜM

TÜRKLER DOST OLMAYAN HÜKÜMDAR VE ŞEHİRLERİN ELÇİLERİ VE SÖZCÜLERİNE NASIL DAVRANIR

Bu ülkenin diğerlerine nazaran daha barbar olduğu kolaylıkla anlaşılır, çünkü başka düşman bey ve şehirlerden gelen elçi ve temsilcilere karşı yapılan muamele çok kötüdür. İlk önce geçiş izni olmadan gelmeleri mümkün değildir. Geldiklerinde de yanlış bir söz, öldürme fırsatını aradıkları için bir hareket ya da bir şeyler yaparak, hatalı duruma düşmeleri için onlara binlerce zorluk çıkartırlar. Başka yollardan bunları yapamadıkları zaman, bin bir geçiş iznine sahip olduklarını gördüklerinde, onları yakalarlar ve sırları söylemeleri için iyice eziyet çektirdikten sonra, zehir ya da başka bir şey ile onları ölüme terkederler. Halk arasına girmelerine izin vermezler, iyi muhafızlar nezdinde onları evlerin içerisinde kapalı tutarlar. Sultanı ne görebilirler ne de onunla konuşabilirler. Onların getirdikleri ve onlara giden mektuplar, cevabı veren paşanın eline geçer. Masrafları kendileri karşılar, yemeklerini pişirenlerle diğer hizmetleri yapanlar iyi para alır. Gidecekleri zaman da sınırlarına kadar onlara eşlik edenler bulunur ve

Türk toprakları dahilinde bu görevliler olmadan hiç kimse ile konuşmazlar. Bu şekilde temsilciler bütün yol boyunca, onlarla birlikte giden muhafızların masraflarını karşılar, bunlar da, temsilcinin ailesinin sayısına göre, at ve hizmetkârlarından başka dört ya da altı kişiden oluşur.

52. BÖLÜM

SULTAN KENDİ ÖNEMLİ İŞLERİ İÇİN POSTAYI NASIL ÇALIŞTIRIR

Türkiye’de, bizde olduğu gibi [yukarıda yazıldı] yolcular için konaklayacak yer yoktur, aynı şekilde bir yerden başka bir yere giden postaları için vasıta atları da kullanılmaz. Fakat birkaç kötü semer atları vardır. Şimdi, aultan [onlarda ulak denilen] haberciyi bir yere göndermek istediği zaman, haberci gidip ilk bulduğu atı alır. Bunların hepsinin kendilerine ait her atta kullandıkları sele ve dizginleri vardır. Atına biner binmez daha dinç atı olan birisi ile karşılaşana kadar hiç durmadan son sürat gider. Sonra dinç olan atın sele ve dizginleri çıkartılır ve kendilerinininkini yerleştirdikten sonra eski atını orada, kırdaki terkeder. Onun sahibi de onu geri alabilmek için arkasından gider, aksi halde atını kaybeder. Bu şekilde altındaki at yoruldukça hiç para vermeden herhangi birine ait bir diğer atı alır. Şayet biri habercinin istediği atı vermemeye çalışır ya da zorluk çıkarırsa adalet tarafından kazığa vurulur. Ayrıca haberci, [yirmi, yirmi beş mil boyunca koştuğundan sonra] atı yorgun düşüp devam edemeyecek duruma gelirse, acımadan onu öldürür ve orada durup oradan geçen daha dinç atı

olan birisinin gelmesine kadar bekleyebilir. Bu yolculukları sırasında haberciler bin bir hırsızlık yapar çünkü atını vermek istemeyenlerle karşılaştığı zaman ona üç, beş scudo verirler. Birçok kez arkasından başka habercileri de gönderirler, aralarında birer mil mesafe ile bazen de hepsi bir arada gider. Bu durumda birinci gidene para vermek gerekir, ardından ikincisine de, yoksa atı vermek zorunda kalınır.

Oysa saraylılar ve sultanın asillerine karşı saygılı davranırlar. Onların atlarını almaları için çok acele gitmeleri gerekir. Yolculuk yapan birçok tüccar, sultan tarafından verilen bir izin ile kendilerini emniyete alırlar. Öyle ki, İstanbul'a gideceklerse, dönüşleri sağlanılmadığı takdirde atları alınmaz, başka bir geçiş izini ya da izinleri yoksa. Çünkü atını başkasına vererek yaya kalmak ona çok zor gelir. Sıkça yalnız giden habercileri öldürürlerdi, bu yüzden birden fazlasını birlikte gönderme kararı alındı. Dolayısıyla şimdi beş, altı hatta uzun mesafeler için, 10 haberci bile birlikte gönderilir. İbrahim Paşa bu posta sistemini çok saygısız bulurdu. Bu yüzden sultandan bu âdeti uygulamamasını rica etmişti çünkü en önemsiz meseleler için haberciler gönderiliyordu. O yaşadığı süre boyunca sarayla ilgili çok önemli konular olmadığı takdirde haberci gönderilmedi. Şimdi tekrar eski hale döndüler ve ister sultanın olsun, ister Venedik ya da Ragusa'nın habercileri olsun, sultanın sarayından gelen bir Türk ile birlikte, yanlarındaki hüküm dedikleri izinle yukarıda yazılan şekilde koşarlar. Genellikle bir haberci günde yaklaşık 120 mil koşar ve bunu da, dediğim gibi, son sürat ve koşmaktan memnun olmayan, iyi atlarla yaparlar.

53. BÖLÜM

TÜRKLERİN BÜYÜLERE İNANMALARI, SALİMPANCHALARI [?] VE SON DERECE BATIL İNANÇLI OLMALARI

Hristiyan dinine son derece büyük hakaret yaparak, bizde Aziz Paulus'un lütfu açıkça Bari şehrinin meydanlarında satılıyorsa, tahmin ettiğimizden fazla batıl inançlı Türkler arasında [Hz.] Muhammed'in lütuflarının satıldığına şaşdırmamak gerekir, ayrıca onlarda, bizde olduğu gibi, boyunlarında yılan olan dalave-reciler [falcılar?] da vardır. Nazar da diyebileceğimiz o etkileme gücüne çok inanırlar. Bunun için evlerinin damına ve bağ olan yerlerde bulunan ağaçların uçlarına ölmüş eşek ve at kafatası kemiklerini koyarlar. Nazardan korumak için çocuk ve atların boyunlarına muska takarlar. Bu inanç sadece Türkler için geçerli değildir, onlarla birlikte Dalmaçya'ya kadar bütün diğer Doğu halkı arasında da yaygındır. Her Türk'ün [kemaliye] dediği bir kehanet kitabı vardır ve buna çok inanırlar. Sultan da bunlarla çok ilgilenir, [yukarıda denildiği gibi] bir Fars falcısı [müneccimbaşı] vardır ve onun kehanetteki fitonico [bitkilerle ilgili] ruhu olduğunu söylerler. Sultan onun söylediklerine çok inanır ve bir şey yapacağı

zaman, bu kâhine [müneccimbaşı] danışır ve savaş olsun, başka şeyler olsun, girişimlerine başlarken onun onayını alır.

Türkler arasında, bizdekilere nazaran daha güzel oyunlar yaptırmak için, köpek, keçi, maymun ve ayı eğitenler de vardır. Çünkü herşeyiyle birlikte onlar da insandır ve ellerinden geldiği kadar yaşamlarını sürdürmeleri gerekiyor, şu meşhur atasözünün dediği gibi: 'Caiz olan ve olmayan çarelerle'.

54. BÖLÜM

TÜRKLERDE KİTAP BASIMI YOKTUR, KULLANDIKLARI KİTAPLARIN BASILMASI GÜNAHTIR, NASIL YAZDIKLARINA DAİR

Türk âlimleri, kitapların basılmasının günah olduğunu söylerler ve buna hiç açıklama getirmezler, sadece yapılmaması gerektiğini ve kitapların kalemle yazılması gerektiğini söylerler. Ben bunları, aralarında basımı yönlendirecek yeteneği olan kişilerin ortaya çıkmaması için söylediklerini düşünüyorum. Ayrıca onların az kitabı vardır, sadece Kur'an ile birlikte birkaç yorum kitabını kullanırlar. Biraz felsefe ile astroloji kitapları ve İranlılardan çaldıkları tek çeşit mısra ile yazılmış daha az yumuşak ve kabaca olan şiir kitapları da vardır. Güzel sanat türlerini, grameri uygulamazlar, Latin ve Rumlarda olduğu gibi, edebi konuşma ile halk dili arasındaki fark Türklerde yoktur, onlarda kitaplar Arapça'dır. Halk bu dili kabaca konuşur, yakın ülkelerin dillerinden kelimeler alarak, mesela Rumlar bizde 'messere' denilen kelimeye 'affendi' derler, Türkler de 'a' harfini 'e' 'ye dönüştürerek 'effendi' derler. Rumlardaki 'karpuz' karşılığı olan 'karpos' kelimesinde, 'o' yerine 'u'yu koyarak Türkler 'karpus' derler, ayakkabılar da 'pappuccia'dır.

Aynı şekilde Türkler Sırpça-Hırvatçadan [Slavca?] kumandan anlamına gelen, ‘voyvoda’ kelimesini almışlardır. Dolayısıyla halk dili bozuktur ama kitaplarda düzgün halde yer alır.

Sultanın sarayındakiler daha güzel konuşur çünkü saf Arapça yazılan kitapları kullanırlar. Kitap suretleri yapanlar [istinsah] genellikle din adamlarıdır, bu işten gelecek kazançtan yoksun kalmamak için dini zorlarlar, kitap basmanın günah olduğunu söylerler. Kendi harflerinden başka Slav alfabesi, yani Slavların ‘buchuiza’ [=alfabe] dediği yazı ile Aziz Hieronymus’un ‘chiuriliza’ [Kyrillos alfabesi] dediği karışık yazısını kullanırlar. Bana göre Aziz Hieronymus ‘buchuiza’ ve Rumca ‘chirolo’sunu [el?] ‘chiuruliza’ yaptı, ‘chiriliza’ dermiş gibi; bu da Kiril dilinden başka bir şey değildir. Bu yazı türü, Kalde’ninkine [Caldea, yanlış olarak İncil Aramcasına atfedilen adlandırma] benzeyen, farkı sadece iki harfte olan Yunan diline benzer. Kullandıkları Arapça yazı son derece zordur, diğerlerine nazaran daha çok vurgusu ve noktası vardır ve Yahudilerin diline benzer şekilde tersinden yazılır.

Yazı yazdıkları zaman Türkler mektuplarını mühürlemezler, bizde parşomen kâğıdıyla yazdığımız anlaşma ve noter belgeleri gibi o kâğıdı belli bir şekilde katlarlar. Yazdıkları metin önemli olduğu durumda onu balık zımbıyla kapatırlar ve onu açtıktan sonra tekrar kapatılamaz çünkü hemen belli olur. İtalya’dan gelen bambacina kâğıdını [carta bambagina, sadece kenevir ve keten karışımıyla yapılıyordu; yanlış olarak bambagio, ‘iskarta pamuk’tan yapıldığına inanıldığı için bu ad verilmişti (çev.)] kullanırlar, onun nasıl yapıldığı bilinmez ve üstüne yazmadan önce, kamyş kalemin üzerinde daha iyi kaymasını sağlamak için, kâğıdı iyice düzleştirirler. Kendi kalemlerini değil de Hindistan kamyş kalemi kullanırlar ve onların mürekkebi, baskılardaki gibi daha kuvvetli olan bizimkinden tamamen farklıdır. Sultan, kendi belgelerinde mühür yerine ‘Bey’in başı’ [tuğra(çev.)] dedikleri harflerden oluşan rakam koydurur, halen dükalar üzerinde görüldüğü gibi. Mektup-

lar balmumu kullanmadan mühürlenir, bunları en az şu şekilde işlerler, mührü mürekkebe batırırlar, sonra kâğıdın üzerine sultanın başını [tuğra] basarlar, kalemle aşağıdakine benzer şekilde birbirine girmiş halde harflerini yazarlar. Yuvarlak şekildedir ve sonra sultanın kâtipleri üzerine altına benzer bir toz serper.

55. BÖLÜM

TÜRKLER ARASINDA KENDİ İDRARI İLE ISLANMANIN GÜNAH OLDUĞUNA, KUNDAKTAKİ ÇOCUKLARIN BUNDAN ÖZENLE NASIL KORUNACAĞINA DAİR

Türklere göre idrara dokunmak çok büyük bir günahtır çünkü kıyamet günü geldiğinde, hüküm onun dokunduğu her yeri yakacaktır derler. Bu yüzden kundaktaki çocukların ıslanmalarını önlemek için çok büyük bir özen gösterirler. İlk olarak çocuğu korumak için erkeklik organını iki avuç uzunluğunda ve beşikten dışarı sarkan bir kamışın içerisine yerleştirirler ve buradan idrar dışarı çıkar. Kız çocuklarına da aynı şeyi yaparlar fakat kamışın organına dokunduğu noktada, her taraftan gelebilecek idrarı toplayabilecek şekilde kaşığa benzer ve kamışa bağlanan geniş bir şey yerleştirirler. Beşiklerin alt kısmında bir delik açarlar ve çocukları bağladıkları zaman kıçlarını açık bırakırlar. Beşiğin altına, çocuğun yaptığı dışkılarının toplandığı bir kap yerleştirirler, bu şekilde onları son derece temiz tutarlar.

Erkekler genellikle bizim kadınlarımız gibi işer ve bitirdikten sonra, organın ucunu duvara sürterler. Bunlardan ben, idrar

damlamayana kadar, devamlı ve uzun süre taş sürtmekten başka bir şey yapmadıklarını gördüm. Şayet ayakta işeyen Türk, Hristiyan ya da başkalarını görürlerse onlara laf atarlar ve ayakta işemenin hayvan işi olduğunu söylerler. Ayrıca anlattıkları gülünç bir hikâye nedeniyle idrara karşı aşırı hürmetleri vardır. Derler ki [bana bunları Aias [Ayas] adında terzibaşı sipahisi anlattı], yaşlı bir kadın vardı ve kendi başına yolculuk yapıyordu, bu kadıncağız, onların Mekke dedikleri Lamech'e, [Hz.] Muhammed'in mezarının bulunduğu yeri* ziyaret etmeye gidiyordu. Yanında birlikte giden bir köpek de vardı, çölleşmiş bir yere geldiklerinde, köpek içecek bir şey bulamadığı için susuzluktan ölmek üzereydi ve kadın ona acıyarak çömelmiş ve avucunun içine idrarını yaptıktan sonra onu köpeğe içirmiş. Yaptığı bu hareketin Tanrı'nın çok hoşuna gittiğine inanırlar, öyle ki kadın gökyüzünden bir ses duymayı hak etmiş, bu ses ona 'bugün Cennete gideceksin' demiş ve hemen kadın vücudu ve ruh olarak oradan kaçırılıp göğe çıkmış. Yalnız kalan köpek de olağanüstü insan sesi ile olanları anlatmış. O günden beri daima yaşlı kadın bir azize olarak görül müştür ve Türkler arasında köpeklere karşı da sadaka niyetiyle, yukarıda yazıldığı şekilde, evlerinin önünde onlara yemek vermeye başladılar.

Bu az sayıdaki sayfaları boş bırakmama düşüncesiyle bazı efendi arkadaşlar, Türklerin atlarına yaz ve kış döneminde nasıl baktıklarını ve o denli güzel tazılarını nasıl eğittiklerini anlattığım bölümleri eklememi istediler.

* Medine olmalı (çev.).

56. BÖLÜM

TÜRKLER YAZ DÖNEMİNDE ATLARINA NASIL BAKARLAR

Türklerin yaptıkları iyi bakım sayesinde atları bizimkilerden daha iyidir ve de daha uzun yaşayabilmektedirler, çünkü oralarda bir at yirmi yıl kadar iyi çalışırken bizde ancak 10 sene kullanılabilir. Size bunların neden böyle olduğunu söyleyeyim. Türklerin atları gecenin serinliğini duyarak soğuğa alışabilsin diye, Mayıs ayının başında açık havada dışarıya çıkartıp revaklı bir yere götürdüklerini bilmeniz gerekir. Üzerlerine de gündüzleri kullandıkları hafif bir örtünün üstüne bir örtü eklerler. Dışkıyla yapılmış yatacak yerlerini de şöyle hazırlarlar. Atın saf dışkısını, saman ve başka şeyler olmadan toplatırlar. Sonra, havalar güzel olunca, bunu güneşin altına sererler, kuruyana kadar ve elle-riyle iyice parçaladıktan sonra kalburdan geçirirler ve bu toz ile atın yatağını hazırlarlar. Bunun çok yararlı ve sağlıklı olduğunu söylerler. Yolda ya da orduda ise atlarını daha önce yerde, başka türlü yatak oluşturan, iki örtüyle birlikte yatırır- lar. Sabah vakti atlarını çok iyi tımar ederler. Yiyecek olarak samandan başka bir şey kullanmazlar, fakat az miktarda ve onun yerine samandan zi-

yade ağaç yaprakları ile buğday verirler. Kepek ya da buğday vermezler, mecbur kalınmadıkça yulaf da verilmez.

Onları sadece saman ve arpa ile beslerler ve şöyle yaparlar: Sabah atları tımar ettikten sonra, bizde otlarla yapıldığı gibi, tırmık kullanmadan yavaş yavaş samandan verirler. Günün ortasında onlara güzelce su içirirler, sabah vakti hiç su verilmez ve akşam vakti haricinde de hiç tahıl vermezler. At içtikten sonra hava çok sıcak ise, üzerindeki örtü alınır ve biraz kışner. Sık sık yediklerini daha iyi hazmetsinler diye, içtikten sonra bir saat boyunca hiç saman vermezler. Gece vakti, saat yirmi ikide su ile birlikte hemen tahıl verirler ve şayet gündüz ahırın içerisinde sıcakta kaldıysa, onu serin yere çıkartırlar. Tahılı bir torbanın içerisinde verirler ve neden olarak da şöyle söylerler: İlk olarak kıra alıştırmak için, sonra kendi nefesiyle ısındığı zaman daha faydalı olduğu için ve toz, tüy ve başka şeylerin tehlikesi olmadan temizce yediği için. Yolculuğun üç aydan fazla sürdüğü durumlarda akşamları hariç, hiçbir zaman tahıl vermezler ve aynen şöyle yaparlar: Birinci günü çok kısa geçirirler ve sadece akşam çok az tahıl verirler. Sonra yavaş yavaş günleri uzatırlar, aynı şekilde tahılı çoğaltarak; sonra bir ölçüden ikiye geçerler ve dururlar, yol boyunca devamlı olarak akşamları yedirirler. Bu şekilde devam ederek elli, altmış gün boyunca dayanırlar. Atlarının tıka basa tahıl yediklerini gördüklerinde yavaş yesinler diye ona iri kum karıştırırlar. İştahla yemedikleri zaman da tuzu ağzına sürterler, yani önüne taş gibi sert büyük bir tuz parçasını tutarlar, at diliyle onu yalayarak tekrar iştahını kazansın diye.

Birçok ata ot vermezler, verdikleri durumda, 12 gün boyunca yedikleri zaman kan çıkarırlar. Otların değiştiği dönemin başında İstanbul'da başağı çıktıktan sonra yeşil arpa verme âdeti vardır, bunu da 12 gün boyunca uyguladılar, sonra da sade ot verirler. Birçoğu daha iyi turnak çıkarsın diye atlarını nalsız halde kırlara gönderir. On iki gün boyunca yiyeceği karanlıkta ahırın içerisinde ve-

renler vardır, onlar günde bir kez olmak üzere çok az su verir ve otları yerken onları temizlemez. Yolculukta ot yiyen atlara, bayılıp zayıflamasınlar diye, her akşam bir miktar iyi arpa verirler. Bunları uygulayarak atlarımı İstanbul'dan Ragusa'ya ot zamanında otuz günde fazla zayıflatmadan götürebildim. Türklerin atları ot yiyerek bizimkiler kadar zayıflamaz. Genellikle düz demirle kancalı çiviler kullanmadan nallanır, bundan İtalya'da kullanılması birçok Türk atı için zararlı olmaktadır. Kancalı çivi yerine iyi yakalayan son derece sivri çivi takarlar. Ayağı takılmasın diye bizdeki nalbantların yaptığı gibi, tırnakları insan ayakkabısı gibi düz bırakmazlar. Demirin ön tarafını bize nazaran daha çok keserler ve temiz bir nal işini onlar iki saatte yapar.

57. BÖLÜM

TÜRKLER KIŞ DÖNEMİNDE ATLARINA NASIL BAKARLAR

Türkler kış döneminde atlarını sıcak ahırlarda iyice örtülmüş olarak tutarlar. Günde bir kere ve saat 19, 20 dışında hiç su vermezler, ardından gecenin bir saatinde, ağızlarına üç saat boyunca torba bağlayarak, yem ve sonra da saman verirler. Yolculuk esnasında saat yirmide su verirler ve istediği zaman ona su içirmezler. Zayıf olan atlara az su verirken yağlı olanlarına daha fazlasından içirirler çünkü fazla içmenin şişman olanına, zayıfına olduğu kadar zarar vermediğini söylerler. Akşam saat 22’de attan indiklerinde [çünkü Türkler, yaz olsun kış olsun şafak vaktinden saat 22’ye kadar ata biner], dizginleri takılı halde ve üstünden onu ısıtan semeri çıkarılmadan bir saat kadar dolaştırılır. Sonra ona saman verirler ve doyduktan sonra da su ve her zamanki yemden verirler. At ahırda ya da yolda durdurulduktan sonra kuyruğunu çözerler çünkü bağlı olduğu sürece ona ağrı yaptığını söylerler. Bu taraflardaki kuyrukları şeritlerle devamlı bağlı kalan yarış atlarının, üstelik arkasını da sıkıştırdığı için, nasıl oluyor da acı çekmediklerine şaşıyorum. Kendisi yemeyip de başka atları yerken gör-

menin bir at için çok yıpratıcı olduğunu söylediklerinden, birden fazla atı olan Türkler yemi aynı yerde ve aynı anda verir.

At sinekleri etrafına musallat olursa, onun üzerine tereyağı sürerler, bu da ne kadar taze olursa o kadar da zehirlidir ve böcekleri daha çabuk öldürür. Bizde atlar kış döneminde ne de diğer soğuk zamanlarda ahırın dışında tımar edilir, bu da büyük bir hatadır, onlar ise Mart, Eylül ve Ekim aylarında atlarını dışarıda açık havada tımar ederler. Bu tür ihmal, aşırı yiyecek vermek ve sonsuz sayıda başka şeyler ile birlikte onların atlarının bizimkilere nazaran daha dinç ve nefesli olmalarını sağlıyor. Bunun doğruluğunu 1540'ta Zara'da meydana gelen savaşta bulunanlara sormak gerekir. Orada Çok Şanlı Venedik Yöneticisi Çok Sayın Bey Luisi Badoaro bulunuyordu: Oradaki gözcüleri aldatmak için Türkler bir gecede 70 mili atla koşarak sabah Zara şehrinin önünde karşılarına çıkıp atlarının üstünde onlarla vuruşmuşlardı. Çatışmayı kazandıktan sonra da galip halde geriye dönmüşlerdi. Böyle bir girişimi bizdeki atlarla yapabilmek mümkün değildir. Birisi şayet bu dinçliğin onların at cinsine has olduğunu derse de, cevap olarak savaşta Türklerin Macaristan, Polonya, Almanya'dan ve başka yerlerden at aldıklarını ve onlara iyi bakarak hepsine kendi atlarına benzer şekilde aynı nefesi ve gücü kazandırdıklarını söyleyebiliriz. Bunu da bize gelen Türk atlarını görerek anlayabiliriz. Bunlar kötü bakım sonucunda erken ölürlər, ya da az çalışmadan güçsüz hale gelir ve onları şişirip şişmanlatan fazla yem, kepek ve saman yedirmekten güzel fakat yararsız ve görüldüğü gibi ömürleri de kısa sürer.

58. BÖLÜM

TÜRKLERİN ÜLKE DIŞINA İĞDİŞ EDİLMEMİŞ ATLARININ ÇIKARILMASINA İZİN VERMEDİĞİNİ SÖYLEYENLERİN YALNIŞINA DAİR

Nesli dışarıya çıkmasın diye Türklerin iğdiş edilmemiş atlarının ülke dışına götürülmesini istemediklerini düşünenler son derece yanılır. Hatta ben size iğdiş edilmiş olanlar yerine onların bu atları daha çok satmak istediklerini de söyleyebilirim. Fakat iğdiş edilmemiş atların az bulunduğu da doğrudur, çünkü hepsini iğdiş etmek isterler. Bunu da farklı bir niyetle yaparlar. İlk olarak Türk atı iğdiş edilmiş değilse güzel bir sağrı yapması daha nadirdir, ardından onlar sevimli atlardan hoşlanırlar, şayet bir at ısırır ya da teperse, onu hemen öldürürler. Bundan da öte, iğdiş olmamış at, özellikle savaşa gittikleri yaz döneminde, pusu kurdukları zaman titrer ve olduğu yerde duramaz, ayrıca bir iğdiş atın dayanabildiği kadar yorgunluğu kaldıramaz ve dişi at arayışına gitmek ister. Tüm bunlar da Türklerin, iğdiş atlara nazaran daha ucuz bir fiyatla alınan, söz konusu iğdiş olmamış atların dışarıya çıkarılmasını tercih ettiklerini gösterir.

59. BÖLÜM

TAZI AV KÖPEKLERİNE NASIL BAKARLAR

Türklerde bizde olduğu kadar fazla köpek cinsi yoktur. Onlarda, İtalya ya da başka yerlerden getirtilmediği sürece, panayırlar için büyük köpekler, 'satini' [bir köpek cinsi (çev.)], iyi cins bir 'bracco' [bir av köpeği cinsi (çev.)] yoktur, taşıma köpekleri [vurulan avı getiren köpek cinsi (çev.)] yoktur, bıldırcınları durduran köpek de yoktur. Oldukça güzel tazıları vardır ve geyik avı için de tazi köpeğine benzer ama daha çok büyük köpekleri vardır ve bunların bakımını şöyle yaparlar. Sabah, lokma lokma ona ekmek ve su verirler, akşam da aynı şekilde ve onlara tam anlamıyla köpek hayatı yaşatırlar, yani su ve ekmek vererek. Hiç et suyu, çorba vermezler, dişlerini kırabilir diye kemik vermemeye de dikkat ederler. Ayda bir kere, her iki köpeğe kükürt ile pişmiş iğdiş edilmiş kuzu başı verirler. Dişi köpekleri erkeklere nazaran daha zayıf tutarlar ve onlara bir kereden fazla doğum yaptırmazlar. Onlar için iyi kabul edilen bir köpek, hüznü olup kuyruğu ayaklarının arasında tutar, attığı hamleler uzundur, kuyruğu güzel değil de bir sıçanınki kadar ince ve sırtı ile göğsü geniştir. Ayrıca sivri surathı, kulakları ufak ve iyi gören gözlerinin olması gerekir. Onları sık sık sıcak su ve siyah sabunla yıkar ve ovarlar? (sori-nano), uyuz olurlar diye saman üzerinde yatırmayıp, örtü veya kuru ot ya da kurutulmuş dışkı üzerine yatırır, atlarla yaptıkları gibi.

DİZİN

A

Accademia Nazionale dei Lincei 7

acemioğlanları 67

A. de Benvenuti, yazar 2

akçe 17-18, 59, 61, 112, 115, 122, 132

Almanya 145, 172

Alpler 145

altın 18, 20, 25, 38-40, 50-51, 58, 91, 115, 118, 152

Ali, Hz., 83

Alvise Badoer (Badoaro) q. Giovanni Gabriele, Zara şehrinin Venedikli yöneti-cilerinden 4-5

Amasya 54

anabattisti 37

Anadolu beylerbeyi 72

Andrea Doria 117

Angelica Kütüphanesi 7

Angelo Poliziano 2

Antonio di Blado, Romalı matbaacı ve yayıncı 6-7

Appenninica 5

Aramca 162

Arap/Araplar 6, 14, 32, 59, 78-79, 86, 122, 135, 149-150

Arapça 38, 59, 79, 85, 91, 146, 161-162

arma/armalar 28, 38, 132, 147

Arnavut/Arnavutlar 8, 108, 139

arz 72

Arz Odası 50

asesbaşı 99

Asola (şehri) 6

astroloji 79, 161

Asya 54, 67, 148

at 113, 115, 172

at pazarı 115

Atticus Romanus 108

avcı 67
A. v. Gévay, yazar 3, 4
Ayasofya 27-28, 39, 41
Ayvaz 166
Aziz Domenicus 44
Aziz Franciscus 44
Aziz Franciscus Kilisesi 44
Aziz Georgios 37
Aziz Hieronymus 2, 63, 162
Aziz Nikola 37
Aziz Paulus, 3, 37, 64
Aziz Paulus'un Mektupları 37

B

Bâbîâli 4, 5
Bakire Meryem 85
Baldo degli Ubaldi (Baldus)
2, 101
Barbaros (Hayreddin Paşa) 64,
69, 71-72, 112
Bari (şehir) 159
Bartoli (Bartolo da Sassofe-
ratto) 2, 101
başhekim 59
başkâtip 72
başpiskopos 81
Polino 153
bayrak 38, 147
bayram 103, 127-128, 131-132
Cornelius Duplicius Schepper,
Belçikalı 3
Berlin 3

beylerbeyi 40, 59, 64, 69, 72,
147, 152
bitpazarı 113
Bostancıbaşı 67
Boşnak 119, 147
Boşnakça 80
Bulgar/Bulgarlar 64, 96, 123
Bursa 39, 44, 65
büyük efendi 26
İskender (Büyük) 59, 118, 145-
146
Büyük Türk 106
Byzantion 149

C

cadı 55
Cambini, Andrea 7
cami 29, 40, 45, 103, 147
Capellari Vivaro 5
carlino, İtalya para birimi 93,
103
Casanatense Kütüphanesi 7
castaldo 137
Cenevizli/ Cenevizliler 88, 96
Cennet 85, 106, 114
Cenovalılar 106
cevali, Hristiyanlardan alınan
vergi 90
Cihangir, Şehzâde, Kanu-nî'nin
oğlu 56
Cizvit papazları 118
combito 14

Commentaria 2
Comnena 8
Corpus Juris Civilis 2
Costantino Arianiti 5, 7
Crannoli, Alplerin doğu-sundaki
halk 145
Curia, Papalık hükümet teşki-
lâtları 7

Ç

çarık 23
çavuşlar 67, 73, 145, 151

D

Dalmaçya 1, 2, 4-5, 108, 125,
145-146, 159
danişmend 11, 81
Davud (Hz.) 32, 37
Decretali 2
deliler 118
demir 17, 48, 96, 125, 149
demirci 48
derviş 81, 83-85
Diocletianus hamamları 14
Divân 57, 69-70, 106, 153
Divân-ı Hümayûn 69-70
diyakoz 81
Diyarbakır 54-55
dizdar 80
dobla 17
Doğu Kilisesi 37
dragoman 70

düka 68, 103

E

Edirne 27, 29, 39, 65, 67, 88,
96, 117
Eflak 145
Emerenziana Vaccaro Sofia 7
emir 87, 99, 106
Epemenides (Epaminondas),
Giritli şair 3, 64
Epistula ad Oceanum (Ok-yanus'a
Mektup), Aziz Hieronymus'un
kitabı 2-3, 63
Ermeni 43
esir 4, 25, 62, 105, 112
Eski Saray 48
ezan 11

F

Fars 59, 96, 159
Fatih Camii 39
Fatih Sultan Mehmed 40
federasyon 106
ferace 23
fidye 112
Filibe 48, 117
Floransa 6, 7
Floransalılar 7, 106
Foliana 128
Francesco Sansovino 5, 6
Fransa 3, 8, 72, 153
Fransa Koleji 8

Fransız 3, 118, 153
Antonio Rincon (Rincone), Fransız Büyükelçisi, Ka-talan 3, 153

Fransız kadınları 118

Fransızlar 106

frenk köpeği 64

G

Gaius 146

Garde Baronu 153

Giorgio E. Ferrari, 2, 5, 9

gibelin 58

Giovanni Gabriele 4

Giritli 3

Giudecha (Giudecca) 18

G. M. Mazzucchelli 9

gümüş 28, 51, 58, 71, 104, 115, 118, 126, 139

H

hadım 50, 57, 106

hâkimü'ş-şer' 71, 80-81

hamamlar 13, 15, 51, 53

hanım sultan 51, 55

haraç 143

havari 35

Hayata Dönüş Paskalyası 127

haznedarbaşı 59

hekim 59, 80

Herkül 16

Herodianus 2, 118, 145

hilâl 147, 148

Hindistan 77, 162

Hipodrom 149

hoca 45, 64, 81, 101

Hristiyan/lar 14, 18-20, 23-25,

27, 32, 37-38, 41, 43, 47-48,

54, 57, 62-64, 67, 70, 80,

84-85 88-91, 96, 101, 103,

105-108, 111-112, 122-123,

129, 131, 139, 143, 146, 153,

159, 166

hünkâr 41, 74

hünkâr mahfili 41

Hürmüz ipek 58

Hürrem Sultan 54

I

Illiria 1

Illirialı 56, 118

Ippolita 7

ıtknâme 90

Iustinianus 2

İ

İbrahim Paşa 55, 158

İbranice 53

içoğlanı 40, 50, 58, 70

İkinci Avlu 57

ikonlar 38

ilahi 88

imam 35, 64, 104

imaret 125

imparator 27, 74, 146
Konstantin, imparator 27
İncil 28, 37-38, 78, 162
İran 55
İranlılar 55, 87, 117, 161
İsa (Hz.) 3, 35, 37, 43, 78, 85, 108
iskambil 133
iskarta 162
İskitler 136
Don Juan de Mendoza, İspanyol Elçisi 8
İstanbul 3-5, 13, 18, 27, 29, 39, 43-44, 48-51, 54, 58, 64, 71-72, 79, 85, 93-94, 96, 113, 117, 125-126, 149, 150, 152, 153, 158, 168-169
İstanbul'un Sarayı 49
işkence 85, 108
İtalyanca 53, 69
İtalya Yarımadası (Penisola Appenninica) 5

J

J. v. Hammer-Purgstall 4
J.W. Zinkeisen 4

K

kadı 62, 69, 71, 79-81, 101, 128
kadiasker/kadiaskerler 26, 40, 59, 71-73, 80-81
kadınlar sarayı 48

kâhin 160
kâhine 160
kâhya 53, 54
kâhya kadın 54
Kalde 162
Kandiye 71
Kandiyeliler 64
Kanunî Sultan Süleyman 4-5, 54, 65
kapiağası 50
kaptanıderya 69
karabina 40, 49-50
Kara Amid 54-55
Karaman Sancağı 56
kardinal 5, 6
Niccolo Ridolfi, Kardinal 6
Rodolfo di Carpi, Kardinal 1, 6
Kastelnova (Castrum Novum) 108
Katolik Kilisesi 44
kemaliye 159
kervansaray 122, 125
keşişler 38, 83
kethüda 51
kına 23
Kırım hanı 72
Kızılbaş 55
Kilikya 56
kirve 104
Kordi 64
Kostantinopolis 8
Kubbealtı 69, 71, 73-75

Kudüs 43
Kur'an/Kur'an-ı Kerim 37-38,
79, 85, 113, 161
kurna 16
kurt derisi 85, 119
kuşatma 2
Kutsal ruh 35
kuyumcu 48
kükürt 13, 175
külâh 68, 118

L

Lazero, Arnavut komutan 108
Latince 2
Leipzig 3
Levanten 25, 64, 112
Libri sui Feudi 2
Lombardia 121
Lucanus 2, 108
Luigi Bassano 1- 9
Luis de Basan 8
Luisi Badoaro 172
Lütfi Paşa, Veziriazam 61

M

Macaristan 118, 172
Macarlar 71
madalyon 141
Mağripliler 86, 88
Mahidevran, Kanunî'nin eşle-
rinden 54- 56
Makedonya 13, 118

Malvasia 4
manastır 38
mangır 18
Manisa Sancağı 56
Mantova 6
Marcel Bataillon 8
Marciana Italaliana 5
marciliane 18
Marco 83
Marokeni 94
Marunî 43
meczip 83, 86
Medine 166
Mehmed Ağa 74
Mehmed Bey 74
Mehmed Paşa 74
Mekke 85, 166
Memlük 135
merasim 73, 91
Meryem Ana 37
mescid 32
Mihrimah Sulta 56
Mora Cumhuriyeti 4
Moro 78, 122
Muhammed (Hz.) 3, 28, 31, 32,
35, 37, 56, 79, 83, 85, 86-88,
105-106, 128, 136, 159
muhtar 47
Musa, Hz. 33, 35, 43
Musevi/Museviler 17, 19, 23,
37, 41, 47, 57, 59, 65, 67, 80,

88-89, 103, 105, 107, 111-
112, 122, 139
Musevi bankerler 17
muvakkit 32
müezzin 11
müfti 79
mühür 132, 162
müneccimbaşı 148, 159, 160
Münih 4, 8
Müslüman/Müslümanlar 31,
38

N

nalbant 48
namaz 20, 33
Napoli 4
Nasıralılar 84
Nauplia-Neapolis 4
N. Iorga 3
Niccolò Gavazzo 5
Niş 13
Novibazar 14
Nunzio, Vatikan elçisi 8

O

okul 2
Onlar Konseyi 5
Orlando 84
oruç 127, 128
Osmanlı İmparatorluğu 3, 4,
8

P

padişah 26, 106
Paolo Paruta 5
Paulus III, Papa 7
paskalya 44, 127
Paşa köşkü 57
Penisola Appenninica (İtalya
Yarımadası) 5
Pera 18, 44, 70, 88, 91, 96, 112,
152, 153
Peralılar 106
Pereme (perma) 18
perma (pereme) 18
Persler 56
peştemal 15
pettomanzi, Farsça yemin eden
kişi 143
Plinius 150
polis 107
Polonya 145, 172
porfir 15
posta 158
Pregadi 5
proboscis 150
Probus 146
Psaltir (Mezmun Kitabı) 32

Q

Quaresima, paskalyadan önceki
40 günlük pehriz 44

R

Ragusa 158, 169
Ragusahılar 106
rahibeler 38
rahip 38, 69, 81
rakı 96, 131
razzetto, işlenmiş örtü 14
resim 36, 141
resul 35
Resülullah 35
Rodos 71
Roma 2, 5-8, 14, 17, 28, 44,
63-64, 72, 74, 132, 139
Roma baioccosu 17
Romagna 4
Roma İmparatorları Tarihi 2
Roma inancı 44
Roma rotundusu 14
Rum/Rumlar 19, 24, 43, 64, 69-70,
88, 96, 123, 139, 161
Rum(eli) 69
Rumeli beylerbeyi 72
Rus 55, 105
Rüstem Paşa, Veziriazam 56,
61, 75, 145

S

saka 126
Sakızlılar 106
Sala (salterio) 32
salgın 2
salterio (sala) 32

Samiriyeli kadın 43
Samiriyeliler 43
San Marco Cumhuriyeti 1
San Pietro 28
sapkın mezhep 3
Saraybosna 118
sarık 81, 87
sarnıç 53
sarraf 17
Sassoferratolu Bartolo 2
satini, bir köpek cinsi 175
satranç 133
schioppo 148
scudo 9, 17-18, 20, 44, 47-48, 65,
94, 102-103, 132, 143, 158
Selanik 44
senato 4
senatore 108
serpuş 148
Severus 118
seyyid 87
sezar 74
Sırpça-Hırvatça 53, 145
Sırplar 64, 123
sicillat 80
Sicilya Krallığı 115
Signor Giunus (Yunus Bey) 69
Simancas Umumî Arşivi 8
Sina Dağı 43
sinagog 44
sipahi/sipahiler 40, 67, 71, 73,
129, 139-140, 148, 151, 153

Slav 53, 80, 162
Slavonya 1
Slav (Sırpça-Hırvatça) 53
Sofya 13
solaklar 129
solak ortaları 40
sorguç 118
Spagna Meydanı 7
Storia di Zaradai, A. de Benvenuto'nun kitabı 2
S. Trinità ai Monti Kilisesi 7
subaşı 80, 99, 128
sufi 55, 56
sultan 4, 27, 39-40, 44, 49-50, 54-56, 58-59, 61-62, 65, 68-70, 72, 86, 97, 117, 145-146, 150, 152, 159, 162
Mehmed (Fatih Sultan) 40, 49
Sultan Mehmed Mescidi (Fatih Camii) 27, 39
Mustafa, Şehzade, Kanu-nî'nin oğlu 54-56
Sultan Mustafa Camii 27, 40
Suriye 71, 122, 143
Süleyman (Hz.) 43
sünnet 37, 103-105

Ş

şadırvan 29
şalvar 23
şapel 28, 38

şato 49
şerif 87
şer'îye sicili 80
şeyhülislâm 79, 81
şeytan 141

T

targa, madeni levha 50, 147
Tataristan 72
tavla 133
tazı 38, 175
tekke 68, 83
tellal 111, 115
Teselya 126, 145
Tevrat 37
Tibullus, şair 2, 135
tilki derisi 58
Titus 3
Topkapı Sarayı 49
Toskana 1
Trakya 145
Traùlu Tranquillo Andronico 4
Trieste Barışı 1
Truva (Troia) 56
tuğra 162, 163
türbe 39
Türk 4, 11, 14, 17-20, 23-24, 28, 31-32, 38, 41, 47, 57, 62-64, 80, 83-84, 88-90, 105-107, 111-112, 122, 132, 151-153, 156, 158-159, 161, 166, 169, 172, 173

Türk asesi 107

Türkler 1, 17, 37, 44, 53, 55-56,
62, 64, 70, 80-81, 87, 89,
93-96, 101-103, 107, 109,
112-113, 127, 133, 137, 140-
141, 147, 149, 159-162, 165-
166, 171-172

Türk-Venedik savaşı 4

Ü

üsküf 118

V

vaaz 38, 44

vaftiz 104

Vaftizci Yahya 37

Valladolid 8

V. Carlos 4, 8

Venedik 1-2, 4-5, 8, 17-18, 25,
28, 122, 158, 172

Venedik Cumhuriyeti 5

Venedik'in eski marchettosu 17

Venedikliler 2, 88, 106

Venedik Marciana Milli Kütüp-
hanesi 5

Verrucchio kontu 8

veziriazam 61, 72-74, 86, 115,
121, 145

vezir paşa 61, 73, 75

V. F. Babinger 3

Viyana 3

V. L. Bourilly 3

voyvoda 80, 162

W

W. Lehmann 5

Y

Yahudi 14, 78, 80, 85, 101,
103

Yakubî 43

yaşmak 23, 25

Yeni Ahit (İncil) 37

yeniçeri 40, 118, 148

yeniçeri ağası 72

Yunanistan 64, 118

Yunanlar 64

Yunus Bey, Divan-ı hümayûn
tercümanı 69

Z

Zara 1-2, 4, 6, 9, 172

Zaralı 1, 6

Zaralı Girolamo 4

Zift 109

YEDİTEPE

KANUNÎ DÖNEMİ
OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDA
GÜNDELİK HAYAT

LUIGI BASSANO

Luigi Bassano 1532 ile 1540 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşadı. Türklerin gündelik hayatlarını, âdetleri, özel tarz ve davranışlarını anlatan çok önemli bir kitap kaleme aldı. Bassano eserinde, temizlikten giyim-kuşama, yiyecek türlerinden atların eğitime, çocukların gittikleri okullardan sünnet törenlerine, şehirlerin temiz tutulmasından hayvan kesimine kadar gündelik Türk hayat tarzını teferruatlı olarak ele alır. Ayrıca Kanunî'nin sarayını, Hürrem Sultan'ı, Kanunî'nin Hürrem Sultan'a aşkını, padişahın sarayda nasıl yaşadığını ve haremi anlatır.

kitapadresi.com
internetteki kitap adresiniz

TİMS
PRODUCTIONS